

En enklere hverdag

**For  
folk flest**

Les mer på  
[frp.no](http://frp.no)

# Fremskrittspartiets partiprogram

**2021–2025**



Fremskrittspartiet



### **EN ENKLERE HVERDAG FOR FOLK FLEST**

Fremskrittspartiet vil ha lavere avgifter slik at du får beholde mer av dine egne penger. Avgifter skal ikke brukes for å finansiere symbolpolitikk for politikere uten respekt for folks lommebok. Vi vil også fjerne den urettferdige eiendomsskatten. Boligen din skal være et hjem, ikke et skatteobjekt.

FrP vil bygge landet. Vi vil sørge for gode veier slik at du kommer deg raskt og trygt frem dit du skal, og vi vil fjerne bompengene for å gjøre det billigere å bruke bilen når du trenger den. Du skal ikke straffes for å trenge bilen i hverdagen. Vi trenger en klimapolitikk som fungerer i stedet for å øse ut penger på symbolpolitikk som straffer folk i hverdagen. Det må lønne seg for folk og bedrifter å ta miljøvennlige valg, uten at det går utover verdiskapingen i Norge.

Samfunnet er avhengig av en streng innvandringspolitikk og god integrering. Derfor vil vi stille tydelige krav til den enkelte om å lære seg norsk og skaffe seg arbeid. Det handler om å verne om de sterke, norske verdiene som gjør landet godt å bo i for alle. FrP vil erstatte dagens asylsystem med en ny modell som hjelper dem som trenger det mest. I tillegg vil vi slutte å øse ut penger på bistandsprosjekter som ikke fungerer, og prioritere hjelp i nærområdene. På den måten kan vi hjelpe de mange istedenfor de få.

Norge er et rikt land med nok av penger, men i dag prioriteres pengene på feil måte. Fremskrittspartiet mener at alle i Norge skal få hjelp til å bli frisk i sitt eget land. Det betyr at vi må være selvforsynt med viktige medisiner og i front når det gjelder helse- og behandlingsteknologi og behandlingsmetoder. Vi vil gi deg større valgfrihet i hverdagen, slik at du fritt kan velge mellom offentlige og private tilbud betalt av staten. Det er du, og ikke politikerne, som skal bestemme over ditt liv. Eldreomsorgen skal preges av livsglede og omsorg. Vi vil bygge flere sykehjemsplasser og styrke tilbudet til eldre som bor hjemme.

Vi vil bygge landet, gi deg og din familie trygghet og valgfrihet i hverdagen og prioritere syke og eldre. Vi må slutte å bruke penger på symbolsk klimapolitikk, feilslått integrering og en bistandspolitikk som ikke fungerer.

<b>Fremskrittspartiets partiprogram</b>	<b>1</b>	<b>Skatter og avgifter</b>	<b>46</b>
En enklere hverdag for folk flest	3	Avgifter	47
<b>Ideologisk grunnlag</b>	<b>8</b>	Kjøretøysavgifter	47
Fremskrittspartiets prinsipper	9	Personbeskatning	49
<b>Demokrati</b>	<b>11</b>	Bedriftsbeskatning	49
Statsstyret og valgordningen	11	Finanspolitikk og pengepolitikk	49
Folkeavstemninger	12	<b>Markedsøkonomi og næringsliv</b>	<b>51</b>
Likestilling	13	Frihandel, toll og importvern	52
Valgfrihet	13	Næringsliv	52
Modernisering av offentlig sektor	13	Nyskaping, gründerpolitikk og små og mellomstore bedrifter	53
Kommunen	15	Verdiskaping i hele landet	54
<b>Norge og verden</b>	<b>16</b>	Havet	55
Nordområdene og polare områder	17	Fiskeri	56
Norge og Europa	18	Havbruk	57
Bistand	19	Landbruk	58
Menneskerettigheter	20	Dyrevelferd og forbrukersikkerhet	60
Nordmenn i utlandet	21	Skogbruk	61
<b>Forsvar</b>	<b>22</b>	Reindrift	62
Forsvar og sikkerhet	22	Maritim sektor	62
Alliansepolitikk – NATO	23	Mineralnæringen	63
Det norske forsvar	24	Handels-, reiselivs- og servicenæring	64
<b>Innvandring og integrering</b>	<b>26</b>	Alkohol og tobakk	65
Et nytt asylsystem	27	Boligpolitikk	65
Mottak av flyktninger i Norge	28	<b>Energi</b>	<b>67</b>
Asylsøkere	29	Olje og gass	68
Være med å bygge opp hjemlandet	30	Havbunnsmineraler	69
Familieinnvandring	30	Vannkraft	69
Integrering	31	Hydrogen	70
Like rettigheter og plikter i Norge uansett bakgrunn	32	Kjernekraft	70
Statsborgerskap	35	Vindkraft	71
<b>Justispolitikk</b>	<b>36</b>	Alternative energikilder	71
Samfunnssikkerhet og beredskap	36	Strømnettet	71
Gjengkriminalitet	38	Kraftkrevende industri	72
Politi og påtalemyndighet	39		
Overgrep mot barn	41		
Domstoler	41		
Fengsel og kriminalomsorg	43		
Pårørende og offeromsorg	44		
Forebyggende arbeid	44		
Bekjempe terror og internasjonal kriminalitet	45		

<b>Miljø</b>	<b>73</b>
Forurensning og utslipp	74
Sirkulær økonomi	74
Marin forsøpling	74
Ressursforvaltning og avfallshåndtering	75
Naturvern og friluftsliv	76
<b>Klima</b>	<b>77</b>
<b>Transport og kommunikasjon</b>	<b>80</b>
Veinettet	81
Kjøretøy	83
Fører kortopplæring	84
Jernbanetransport	84
Luftfart	85
Sjøtransport	86
Kollektivtransport og bytrafikk	86
Trafikksikkerhet	87
Digitalisering	87
<b>Helse og omsorg</b>	<b>89</b>
Sykehus	90
Kommunale helsetjenester, legevakt og legetjenester	91
Verdensledende på helseteknologi	92
Legemidler	93
Eldreomsorg	94
Brukerne skal selv få velge behandling	96
Tannhelse	97
Rehabilitering	97
Psykisk helse	98
Rusomsorg	98
Personer med nedsatt funksjonsevne	99
Gen- og bioteknologi	100
Organdonasjon	100

<b>Arbeid og velferd</b>	<b>101</b>
Arbeidsliv	102
Sykelønnsordning	102
Dagpenger	103
Arbeidsmarkedstiltak	103
Midlertidige ansettelser	104
Velferd	104
NAV	105
Sosialhjelp	105
Folketrygden	106
Offentlig tjenestepensjon	106
Alders og etterlattepensjon	107
Nedsatt arbeidsevne og uførhet	107
Seniorer	108
<b>Skole og utdanning</b>	<b>110</b>
Grunnutdanningen	111
Videregående utdanning	112
Realfagssatsing	113
Yrkesfagutdanningen	114
Realkompetanse	114
Læreryrket som statusyrke	115
Kristendom	115
Bekjempelse av mobbing	115
Spesialundervisning	116
Høyere utdanning og forskning	117
Studiefinansiering	118
Livslang læring	118
Forskning	119
<b>Familiepolitikk</b>	<b>120</b>
Barnehage	122
Barnevern	122
Aleneboere	124
<b>Kultur og idrett</b>	<b>125</b>
Vår felles kulturarv	126
Samisk kultur	127
Frivillighet	127
Idrett	128
Gaming og e-sport	128
Folkehelse	130
Åndsverk og rettigheter	130
Arkiv, bibliotek og museer	130

# Ideologisk grunnlag

Fremskrittspartiets ideologiske grunnlag, liberalismen, tar utgangspunkt i at folk selv er bedre i stand enn politikerne til å bestemme hva som er best for seg og sine. Vi tror ikke at formynderi og politisk overstyring er egnet til å skape velstand eller lykke for enkeltmennesket. Ettersom ethvert menneske er unikt, kan man ikke finne én fellesskapsløsning som passer alle. Vi ønsker derfor mer individuell frihet og ansvar for enkeltmennesket.

Frihet for enkeltmennesket forutsetter at den enkelte selv i større grad tar ansvar for seg selv og sine egne handlinger. Vårt menneskesyn baserer seg på at enkeltmennesket har evner til å styre seg selv og ta konsekvensene av egne valg. Det er viktig at den enkelte har en følelse av personlig ansvar for sine handlinger. Folk flest skal ha anledning til å ta vare på seg selv og sin familie med et minimum av statlig kontroll og styring.

Et liberalistisk menneskesyn legger vekt på at alle er selvstendige individer med selvstendig verdi. Den beste måten å ivareta menneskers ulike behov på er ved å la dem få mer makt i eget liv, og valgfrihet til å avgjøre hvem som skal yte tjenester de får innvilget. Ved fritt brukervalg overføres makt fra politikerne til folk flest.

Fremtidens velferd er avhengig av nytenkning og vilje til å arbeide for å produsere verdier. Dette kan bare virkeliggjøres ved at enkeltmennesket får anledning til å realisere sin kreativitet og skaperkraft. Uten arbeidstakere og arbeidsgivere, de som fremstiller varer og tjenester, ville det heller ikke vært noe å fordele eller forbruke. Det politiske ansvaret for å øke velstandsnivået i samfunnet bør derfor ligge i å sikre gode rammevilkår for gründere, bedrifter og andre som skaper arbeidsplasser.

## FREMSKRITTPARTIETS PRINSIPPER

Fremskrittspartiet er et liberalistisk folkeparti. Det bygger på Norges grunnlov, norske og vestlige verdier, tradisjon og kulturarv, med basis i det kristne livssynet og humanistiske verdier. Vi skal alltid ivareta norske interesser og norsk selvråderett.

Hovedmålet er sterk nedsettelse av skatter, avgifter og offentlige inngrep. Det fundamentale i vårt samfunnssyn er troen på, og respekten for, det enkelte menneskets egenart og retten til å bestemme over eget liv og økonomi. Enkeltmennesket er, sammen med familien og eiendomsretten, det grunnleggende i samfunnet. Det viktigste fellesskapet i samfunnet er familien.

Vi tar sterk avstand fra forskjellsbehandling av mennesker basert på kjønn, religion, legning eller etnisk opprinnelse, og vi vil verne om de rettighetene som Grunnloven legger opp til, som eiendomsrett, næringsfrihet, den personlige frihet, ytringsfrihet, trosfrihet og organisasjonsfrihet.

Frihet til å bestemme over eget liv betyr også at man må sikres retten til en verdig avslutning av livet. Fremskrittspartiet vil derfor i noen situasjoner tillate aktiv dødshjelp regulert av et strengt lovverk.

Som en del av den personlige friheten er personvernet vesentlig. Enkeltmenneskets rett til privatliv og personlig integritet må respekteres som en grunnleggende rettighet, herunder fravær av overvåkning.

Det offentliges makt må begrenses, slik at individets rettigheter og handlegfrihet bevares. Det offentlige skal ikke ta på seg oppgaver som like godt kan løses av enkeltpersoner, bedrifter og organisasjoner.

Vi vil utvide ordninger med fritt brukervalg for å flytte makt fra politikere og byråkrati til innbyggerne.

Vi tar avstand fra enhver form for totalitær og autoritær statsmakt eller ideologier som sikter mot dette, og stiller oss svært kritiske til enhver overføring av myndighet fra borgerne til det offentlige.

Vår politikk bygger på folkestyre, med desentralisert politisk makt og avgjørelse i folkevalgte organer, samt å lovfeste bindende folkeavstemninger som en del av vårt konstitusjonelle system. De politiske nivåer begrenses til kommune og stat. Eiendomsretten er et overordnet prinsipp, og Fremskrittspartiet motsetter seg inngrep i den private eiendomsretten.

Ekspropriasjon kan kun aksepteres dersom det er absolutt nødvendig for å sikre vesentlige samfunnsinteresser, og der det ikke er mulig å oppnå enighet med grunneier på noen annen måte.

Videre skal ekspropriasjon bare gjennomføres mot full erstatning, slik at den private eiendomsbesitter ikke lider tap. Ethvert ekspropriasjonsvedtak skal kunne bringes inn for domstolene til overprøvelse, også for å fastsette erstatningens størrelse.

Fremskrittspartiet er en sterk forsvarer av ytringsfriheten, og mener at enhver har rett til å ytre seg fritt. Vi vil forsvare ytringsfriheten som en av grunnpilarene i demokratiet. Ytringsfriheten bør likevel avgrenses slik at den ikke skader personvernet og rikets sikkerhet.

Fremskrittspartiet forsvarer retten til selv å velge livssyn eller religion, og å organisere sitt liv i samsvar med dette, og vil arbeide mot diskriminering på religiøst grunnlag. Vi aksepterer imidlertid ikke at lovbrudd, tvang, vold eller trussel mot rikets sikkerhet, eller mot enkeltpersoner, begrunnes med tro eller religionsfrihet.

Partiets medlemmer stilles fritt i spørsmål av religiøs og livssynsmessig karakter som ikke entydig dekkes av partiprogrammet, herunder spørsmål om adopsjonsmuligheter for homofile, ekteskapslovens innretning og assistert befruktning.

Fremskrittspartiet ser på den kristne kulturarven, vestlige verdier, og skillet mellom religion og politikk som grunnleggende verdier i det norske samfunnet. Religionsfrihet er en grunnleggende rettighet for den enkelte.

Alle trossamfunn bør være uavhengige og selv råde over sin arbeidsform, økonomi, organisasjonsform og forkynnelse, forutsatt at det ikke medfører krenkelse eller overgrep mot medmennesker eller oppfordring til handlinger som bryter med norsk lov og regelverk. Både samfunnet, kirken og staten er best tjent med et skille mellom kirke og stat, da en politisk styrt kirke mister sin nødvendige legitimitet.



# Demokrati

## STATSSTYRET OG VALGORDNINGEN

Norge skal fortsatt være et grunnlovsfestet monarki, der regenten skal være nasjonens samlende symbol og statsoverhode. Stortinget skal være den lovgivende og bevilgende myndighet. Regjeringen skal være det utøvende organ, men den må gå av når den ikke lenger har Stortingets tillit. Domstolene skal sikre at loven ikke anvendes i strid med Grunnloven, og at regjeringen og offentlig forvaltning ikke gir pålegg uten hjemmel i lov.

Fremskrittspartiet mener at alle borgere av landet må ha stemmerett med lik verdi og betydning når det gjelder sammensetningen av Stortinget. Fremskrittspartiet vil at enhver avgitt stemme ved stortingsvalg skal telle likt. Vi vil også at folket gjennom folkeavstemninger skal gis adgang til å avgjøre viktige politiske saker.

Fremskrittspartiet er bekymret for lav valgdeltakelse. Det er derfor nødvendig å iverksette ulike tiltak for å øke oppslutningen om demokratiet, f.eks. heve sperregrensen og øke velgerinnflytelsen gjennom strykning og kumulering.

Stemmeretten skal være allmenn og ikke begrenset til bestemte etniske grupper. Vi vil legge ned fylkeskommunene og Sametinget, og endre dagens valgordning slik at valg til kommunestyre og til Stortinget gjennomføres samlet hvert fjerde år. En slik ordning vil gjøre det enklere for partiene å presentere sammenhengen i politikken på lokalt og nasjonalt nivå. Det gir også en mer effektiv valgordning når ressurser for gjennomføring av valg konsentreres til hvert fjerde år. En slik endring av valgordningen kan også bidra til å øke valgoppslutningen.

Samiske og andre gruppers interesser ivaretas av de ordinære demokratisk folkevalgte organer i landet. Inntil dette målet er oppnådd, vil vi gjennom valg til Sametinget bruke vår posisjon der til å sikre likebehandling av alle etniske grupper.

Stemmerett ved kommunevalg skal, i likhet med stortingsvalg, forbeholdes norske statsborgere.

Det bør innføres oppløsningsrett for Stortinget, sammen med krav om flertallsvotering for etablering av en ny regjering.

Vi vil sette klarere grenser for forvaltningens adgang til å treffe skjønsmessige vedtak.

Vi vil at utnevnelser av dommere til Høyesterett skal godkjennes av Stortinget med to tredjedels flertall, og dommere i lavere retter bør utnevnes av domstolsadministrasjonen. Når minst en tredjedel av Stortingets medlemmer krever det, skal Høyesterett avgi uttalelse om hvorvidt en lovbestemmelse er i strid med Grunnloven.

### FOLKEAVSTEMNINGER

I ulike samfunnsmessig betydningsfulle saker ønsker Fremskrittspartiet at innbyggerne skal kunne benytte seg av folkeavstemning. Avstemningen kan enten gjennomføres som rådgivende eller bindende. Ved bindende folkeavstemning må det legges til grunn at en viss andel av de stemmeberettigede har avgitt stemme. Ved krav om folkeavstemninger må det samles inn underskrifter fra minst ti prosent av de stemmeberettigede innbyggerne til støtte for kravet.



### Fremskrittspartiet vil:

- ta i bruk folkeavstemninger og åpne for bindende folkeavstemninger

### LIKESTILLING

Alle mennesker er likeverdige, og Fremskrittspartiet vil ikke akseptere diskriminering. På denne bakgrunn er vi imot kvotering. Vi vil fremme likeverd og sikre like muligheter og rettigheter til samfunnsdeltakelse for alle.

Vi vil bekjempe aldersdiskriminering i arbeidslivet og ellers. Eldre mennesker flest klarer seg selv og er viktige bidragsyttere i samfunnet; de fortjener respekt og anerkjennelse.

Ved å anerkjenne samer som urfolk etter ILO-konvensjon nr. 169, gis det grunnlag for at enkelte etniske grupperinger kan gis særrettigheter innenfor et felles bosetningsområde. Samer har en rik kultur og historie, og eget språk, men er ikke et urfolk etter konvensjonens definisjoner. Fremskrittspartiet mener derfor at ILO nr. 169 ikke skal legges til grunn for regulering av forholdet mellom samisk og norsk etnisitet i Norge.

### Fremskrittspartiet vil:

- fjerne lovformuleringer som pålegger kvotering
- bekjempe aldersdiskriminering
- at Norge skal tre ut av ILO-konvensjon nr. 169
- verne om kvinners grunnleggende menneskerettigheter, som lovfestet rett til å ikke bli kjønnslemlestet, tvangsgiftet eller utsatt for negativ sosial kontroll av religiøse miljøer
- gjøre likestillingsloven kjønnsnøytral

### VALGFRIHET

Selvstendige og ansvarlige innbyggere, som i større grad får ta egne valg uten innblanding fra det offentlige, vil stimulere til mangfold, konkurranse og gode individuelle løsninger. Å stimulere

til økt valgfrihet i alle deler av samfunnet er derfor vesentlig for moderniseringen av Norge.

Konkurranse på leverandørsiden inspirerer til nyskaping, modernisering, teknologisk utvikling, spesialisering, kostnadsreduksjon og effektivisering. Dette ser vi i alle deler av privat sektor der det er etablert forbrukermakt og et velfungerende marked. Varer og tjenester utvikles og leveres på bakgrunn av etterspørselen fra den enkelte forbruker. Derfor ønsker vi valgfrihet i alle offentlige finansierte velferdsgoder. Staten skal gjennom stykkprisfinansiering ta kostanden, og innbyggeren skal velge leverandør.

For å bidra til valgfrihet og for å ivareta eldre og andre som ikke bruker nye teknologiske løsninger, er det viktig at muligheten til å bruke kontanter opprettholdes.

### Fremskrittspartiet vil:

- sikre enkeltmennesket valgfrihet i offentlige tjenester
- likestille offentlige og private leverandører
- at man skal ha frihet til å kunne betale med kontanter i Norge

### MODERNISERING AV OFFENTLIG SEKTOR

Det er behov for en modernisering av norsk offentlig forvaltning, med den hensikt å forenkle og deregulere samfunnet, og redusere omfanget av offentlig administrasjon. Det gjelder blant annet en reduksjon i antall forvaltningsnivåer og antall direktorater og underliggende etater. En modernisering må avgrense det offentliges virksomhet og skille mellom forvaltningsrollen og tjenesteutøvelsen.

Dagens ordning med statsforvaltere fører til ulik forvaltning og ulikt bruk av skjønn rundt om i landet. I tillegg bidrar statsforvalterens innsigelsesrett til å undergrave det lokale selvstyret, spesielt i arealsaker, men også gjennom regionalt planarbeid i regi av fylkeskommunene.



Vi ønsker derfor å avvikle dagens ordning med statsforvaltere. Samtidig må det etableres gode tilsynsordninger og ordninger for legalitetskontroll som er likeverdige i hele landet, og som ivaretar innbyggernes rettigheter.

Tilsyn bør være mest mulig uavhengig for å sikre likebehandling mellom private og offentlige tjenesteleverandører, samt sikre at avvik faktisk rettes opp. Enkelte tilsyn kan utføres av private på vegne av det offentlige.

Konkurransen er viktig for de offentlige virksomhetene. All informasjon om ressursbruk, målte resultater og kvalitet i offentlig sektor skal være offentlig tilgjengelig.

Krav om utsmykking av offentlige bygg fjernes, og den statlige etaten Kunst i Offentlige Rom (KORO) avvikles.

#### Fremskrittspartiet vil:

- gjennomføre modernisering av offentlig sektor
- erstatte statsforvalterembeter med en forvaltningsdomstol
- sikre den private eiendomsretten
- sikre retten til fritt brukervalg
- gjennomgå alle offentlige tilsynsordninger for å sikre effektivisering og økt kvalitet
- gjøre Lov om offentlige anskaffelser mer fleksibel
- at kostnader ved offentlige utredninger, utvalg og lignende skal synliggjøres
- fjerne krav om sidemål i det offentlige

#### KOMMUNEN

Demokrati og markedsøkonomi skal gi enkeltmennesket makt og innflytelse over sin egen hverdag og eget lokalmiljø.

Fremskrittspartiet ønsker en større likebehandling av innbyggerne, uavhengig av hvor i landet de bor. Vi vil derfor ha en statlig finansiering av kjerneoppgaver som helse, omsorg og undervisning, slik at disse tjenestene blir likeverdige over hele landet.

Kommunene utgjør fundamentet i det lokale folkestyret og representerer nærhet, tilhørighet og mulighet for innflytelse for befolkningen. Mange kommuner har nå slått seg sammen for å kunne møte de skjerpede kravene og forventningene i samfunnet. En nedleggelse av fylkeskommunen forutsetter en hensiktsmessig kommunestruktur som ivaretar god tjenesteyting og effektiv bruk av ressursene. Det må være en forutsetning at kommunene kan drive effektivt og levere gode tjenester til folk flest. Fortsatt er det kommuner som er for små og sårbare til å kunne påta seg flere oppgaver.

Kommunen skal i større grad enn i dag få råde over egne arealer. Dette må også innebære en avgrensning av innsigelsesretten i arealsaker, og at disse må avklares i lov. I dag er det en utstrakt bruk av forskrifter, nasjonale retningslinjer og skjønn som begrenser eiendomsretten og det lokale selvstyret.

For å stimulere kommunene til å legge til rette for næringsutvikling bør kommunene få beholde noe av selskapsskatten der hvor verdiene skapes. FrP vil ikke at kommuner som reduserer formueskatten lokalt, skal straffes gjennom inntektsystemet for det. Samtidig bør kommunenes anledning til å innkreve usosial eiendomsskatt avvikles.

Kommunal tjenesteproduksjon skal skje med høyest mulig kvalitet til lavest mulig kostnad. Brukerundersøkelser, fritt brukervalg, sammenligninger mot andre kommuner og konkurranseutsetting er viktige virkemidler for å sikre innbyggerne gode tjenester. Fremskrittspartiets kommunepolitikere jobber for minst mulig byråkrati, effektiv utnyttelse av skattebetalernes penger, service og JA-holdning i kommunene. Kommunene skal si ja til søknader fra innbyggere og næringsliv om de ikke har veldig god grunn til å si nei. Ansvar for ferdigstillelsesattest overføres fra kommunen til ansvarlig søker. Kontrollansvaret ligger hos kommunen.

Vi er for konkurranseutsetting og utfordringsrett. Dette vil føre til økt oppmerksomhet rundt egne kostnader og kvalitet.

#### Fremskrittspartiet vil:

- legge ned fylkeskommunen
- gjennomgå statsforvaltningen med sikte på overføring av oppgaver til kommunene
- fjerne fylkeskommunens/statsforvalterens/Sametingets/Statens Vegvesens og andre offentlige instansers innsigelsesrett til kommunale plan- og arealvedtak



# Norge og verden

Norsk utenrikspolitikks fremste oppgave er å sikre norske interesser. Dette må gjøres ved å gripe de positive mulighetene økt internasjonal samhandling gir og verne effektivt mot de truslene den fører med seg. Norske interesser sikres best gjennom et forpliktende internasjonalt samarbeid med sikte på internasjonal avspenning, varig fred, en friest mulig verdenshandel og respekt for grunnleggende menneskerettigheter. Det er likevel viktig å ivareta norsk demokratisk kontroll og ikke avgjøre suverenitet til å avgjøre viktige politiske spørsmål til andre land, organisasjoner, og internasjonale domstoler.

Utenriksrepresentasjonen må stå i forhold til norske interesser i de enkelte land, og særlig ta sikte på å bistå næringsliv og norske statsborgere. Forholdene til andre land må bygge på prinsippene om likeverd og frihandel. Frihandel er den beste form for global arbeidsdeling med gjensidige fordeler av samhandel. Norge bør derfor snarest bygge ned handelsbarrierene mot utlandet bilateralt.

Bistandsbudsjettet skal reduseres kraftig. Bistanden til nød- og katastrofehjelp gjennom nasjonale og internasjonale organisasjoner, samt den humanitære hjelpen til flyktninger i nær-områder til krig og konflikt, skal økes. Bistandsbudsjettet skal også benyttes til å ivareta norske interesser mer direkte, herunder å få returavtaler med land som er opprinnelsesland for asylsøkere og avtaler med potensielle trygge tredjeland for å ivareta asylsøkere og flyktninger.

Det er viktig å bygge allianser med likesinnede land og støtte opp om demokratiske staters rett til å forsvare seg mot terrorisme og trusler fra naboland. Vi støtter det jødiske folks rett til et nasjonalt hjemland i Israel. Staten Israel anerkjennes som en suveren og demokratisk stat med rett til å beskytte sine innbyggere mot eksterne, eksistensielle trusler.

Mye av utviklingshjelpen som gis til de palestinske selvstyremyndighetene og til organisasjoner som opererer i de palestinske områdene, har ikke bidratt til å skape fred og forsoning. Vi vil derfor jobbe for at det stilles tydeligere krav til midlene som gis til palestinerne. Om kravene ikke oppfylles, må dette få umiddelbare konsekvenser, for eksempel gjennom å holde tilbake midler eller å kreve tilbakebetaling.

Fremskrittspartiet ser med bekymring på økende antisemittisme, og vil jobbe for økt samarbeid og samhandel med Israel. Vi mener at den Norske ambassaden i Israel skal ligge i landets hovedstad Jerusalem.

USA og Storbritannia er Norges viktigste allierte. Det er viktig at Norge har et godt forhold til USA uavhengig av hvilken administrasjon som styrer landet.

Kina er et autoritært diktatur som stadig blir mektigere. Menneskerettighetssituasjonen og utviklingen blant annet i Hongkong er bekymringsfull. Land som står opp mot Kina, møtes med restriksjoner fra regimet i Beijing. Det er viktig at Norge samarbeider med andre vestlige land og allierte for å møte den økende utfordringen som Kina representerer.

## **NORDOMRÅDENE OG POLARE OMRÅDER**

Nordområdene er i de senere år blitt mer og mer interessante for Norge så vel som for verden. Den økte interessen skyldes de store mengder naturressurser man har funnet, og de man forventer å finne i fremtiden. I tillegg endrer isen i polhavet seg slik at nye seilingsleder åpnes opp, noe som betyr kortere avstand mellom de østlige og vestlige markedene.

Sett i lys av denne utviklingen må Norge hevde sin suverenitet i våre deler av nordområdene gjennom utvikling, beredskap og forsvar. Nordområdene og ressursene der må utvikles, forvaltes og høstes på en bærekraftig måte.

Ved økt aktivitet i nordområdene vil også Norges ansvar for beredskap vokse. Seiling via Nordøstpassasjen og over Polhavet gjør Norge til innfallspport for hele det europeiske markedet, og all transport fra Europa gjennom disse ledene vil passere oss. Dette gjør at vi må være i stand til å håndtere større katastrofer i norsk ansvarsområde, både når det gjelder berging av mennesker, skip, installasjoner og verdier. Samtidig vil det kreve en oljevernberedskap av høyeste standard for å sikre oss mot store negative miljømessige konsekvenser.

Dette vil også åpne for en utvikling av havnefasiliteter og tilhørende infrastruktur i nord, også på Svalbard som ligger plassert midt i området.

Det vil i denne forbindelsen bli nødvendig å vurdere om man kan opprettholde de strenge restriksjonene rundt Svalbard, eller om den teknologiske utviklingen gjør at disse kan mykes opp.

Norges andel av nordområdene inneholder en enorm mengde naturressurser i form av fisk og skalldyr, olje, gass og mineraler. Ren og uberørt natur, tilgang til fornybare energikilder og en unik flora og fauna utgjør også store potensialer for vekst og utvikling. Vi vil legge til rette for at alle disse mulighetene kan benyttes, og vil samtidig legge vekt på innovasjon og forskning som fremmer næringsenes sameksistens.

Norges ansvar som en stabil petroleumsleverandør er meget viktig. Vi vil derfor åpne nye områder i nord for utvinnings- og leteaktivitet innenfor de stramme sikkerhetsreglene vi allerede har.

Et sterkt og operativt forsvar i nordområdene er en nødvendighet for å hevde Norges suverenitet og eierskap til den rikdommen som finnes der. Vi vil derfor styrke alle forsvarsgrener i nord, samt stimulere til økt alliert trening og aktivitet. I tillegg må grensekontrollen mot øst håndheves strengt, men effektivt med hensyn til handel og samarbeid.

#### **Fremskrittspartiet vil:**

- fremme vårt eierskap i nordområdene
- øke militær tilstedeværelse og beredskap i Nordområdene blant annet for å hevde suverenitet
- åpne nye områder for utvinning av naturressurser
- øke innovasjon og forskning rettet mot nordområdenes utfordringer, herunder sameksistens av næringer
- øke satsning på infrastruktur som fremmer nye næringer i nordområdene

- vurdere økt aktivitet på og rundt Svalbard
- sikre kraftforsyningen på Svalbard

#### **NORGE OG EUROPA**

Den Europeiske Union (EU) ble i sin tid opprettet med formål om å fremme fred, frihet og handel i Europa. I den senere tid har imidlertid EU utviklet seg i overnasjonal retning. Overstyringen fra Brussel var en viktig grunn til Brexit. Man har beveget seg vekk fra de opprinnelige tankene, og mot et overnasjonalt byråkrati i Brussel som legger hindringer i veien for folk flest. Derfor er FrP imot norsk medlemskap i EU.

EØS-avtalen sikrer norsk adgang til EUs indre marked, og er av vital betydning for norsk næringsliv. Det er viktig med forutsigbarhet og klare regler for handel i EØS-området. FrP vil arbeide for å forbedre EØS-avtalen med sikte på å sikre norske interesser.

Avtalen må på enkelte områder tolkes strengere, og om nødvendig reforhandles, for å bedre ivareta norsk suverenitet og nasjonale interesser. Vi vil også følge nøye med på Storbritannias erfaringer med handelsavtalen de har med EU.

Det er helt nødvendig å redusere eksporten av, og tilgangen til, norske velferdsytelser, samt benytte muligheten til permanent grensekontroll. Vi må i større grad utnytte handlingsrommet ved bruk av tilpasningstekster og reservasjonsretten.

Ytre Schengen-grense er under sterkt press, og flere Schengenland har liten evne til å kontrollere egen yttergrense, med de følger at personer ukontrollert strømmer illegalt inn i Schengen-området. Denne problemstillingen må gripes tak i og løses, dersom avtalen skal videreføres i sin nåværende form. Norge bør bidra til å styrke Schengens yttergrenser.

I Europa som område vil vi arbeide for en liberalisering av økonomien for å fremme vekst og velferdsutvikling. Det er viktig med et godt samarbeid med Europa for å søke gode løsninger når det gjelder spørsmål om sikkerhetspolitikk, miljøpolitikk, kriminalpolitikk og politiske områder som i sterk grad relaterer seg til frihandel, felles konkurranseregler og menneskelig frihet. Det er viktig at rammebetingelsene i EØS-området er konkurransedyktige med resten av verden og at ikke sær-europeiske regler bidrar til å utkonkurrere virksomheter i en internasjonal konkurranse.

#### **Fremskrittspartiet vil:**

- arbeide for et fortsatt nei til norsk medlemskap i EU
- at norsk eksport av olje, gass, fisk og elektrisk strøm dreier seg om viktige nasjonale ressurser som skal være underlagt norsk lovgivning og jurisdiksjon
- heve terskelen for å få del i norske velferdsgoder i forbindelse med arbeidsinnvandring fra EU. Disse ytelsene bør lønns- og prisjusteres
- vurdere fortløpende om Norge er tjent med fortsatt medlemskap i Schengen dersom man ikke får kontroll på yttergrensene
- at Norges handel med EU skal styres gjennom EØS-avtalen, men deler av EØS-avtalen bør reforhandles
- ikke akseptere at Norge går med i en felles europeisk asyl- og innvandringspolitikk

#### **BISTAND**

Norge skal føre en utviklingspolitikk som bidrar til å ivareta også våre egne interesser. Stat til stat-bistand bør i utgangspunktet begrenses til et minimum. Det bør ikke etableres nye bistandsavtaler der disse midlene forvaltes av stater som Norge ikke anser som demokratiske eller som ikke har kontroll over hvordan midlene brukes til formålet. Norge bør også fryse midler som allerede

er gitt hvis det begås grove brudd på menneskerettigheter, eller landet nekter å ta imot sine egne borgere som ikke har fått opphold i Norge.

Betydelige deler av utviklingsbudsjettet skal gå til å fremforhandle avtaler med trygge tredjeland om løsninger på asylområdet, for å sikre returavtaler og ikke minst til å sikre humanitær hjelp og utvikling i flyktningeleirer og landene som huser disse.

Utviklingslandene må gis mulighet til økonomisk utvikling. De må derfor få adgang til å eksportere sine varer til Norge uhindret av restriksjoner, kvoter, toll og avgifter. Vi kan ikke godta en bistandspolitikk som går ut på å bygge ut et produksjonsapparat i fattige land, for deretter å begrense vareflyten fra de samme landene. Staten bør legge til rette for at norsk næringsliv kan etablere seg og investere i fattige land. Det er gjennom utvidet handel med de fattige landene vi kan gi våre beste bidrag.

Fremskrittspartiet vil at humanitær innsats særlig skal ta i betraktning barns, og spesielt unge jenters, sårbarhet i humanitære kriser for å hindre barneekteskap og annen kjønnsbasert vold. Vi vil at kamp mot denne type skadelige skikker skal være en viktig satsing i norsk utviklingspolitikk. Dette bør gjøres i samarbeid med sterke aktører i det sivile samfunn.

Norge skal yte humanitær nødhjelp til land og områder som er utsatt for akutte kriser, som for eksempel naturkatastrofer, krig, terror og sultkatastrofer.

De frivillige organisasjonene gjør mye bra. Vi ønsker å legge til rette for å øke skattefradraget for gaver til frivillige, samfunnsnyttige og humanitære organisasjoner. Samtidig er det slik at administrasjonskostnadene utgjør en uforholdsmessig stor del av de samlede utgiftene. Det vil være naturlig å stille krav til de frivillige organisasjonenes egenandel.

Vi bør styrke virkemidler som stimulerer norsk næringsliv til å satse i utviklingsland. Dette vil komme både norske interesser og utviklingslandenes interesser til gode.

Utviklingsland nedbetaler mer på gjeld enn hva som gis i bistand. Derfor vil ettergivelse av gjeld være til stor hjelp for å få til ønsket utvikling. Det må imidlertid kunne stilles krav til land som får ettergitt gjeld. Det enkelte lands arbeid for demokrati og markedsøkonomi, samt arbeid mot korrupsjon, vil være viktige kriterier.

Det bør også vurderes å fryse gjeld for en tidsavgrenset periode for enkeltland som rammes av store naturkatastrofer som flom, tørke osv. slik at landet kan bruke ressurser til å berge liv og helse for sine innbyggere.

#### Fremskrittspartiet vil:

- finansiere bistandsprosjekter i land som vil akseptere asylsentre på sitt territorium og fungere som trygge tredjeland
- bruke betydelige deler av bistandsbudsjettet på flyktningeleirer og land i nærområdene til krig og konflikt for å bedre situasjonen for mennesker på flukt og lokalbefolkningen i området
- innføre frihandel ved å bygge ned importrestriksjoner som særlig rammer u-land
- oppmuntre til frivillig bistand gjennom humanitære organisasjoner
- gi hjelp til land som uforskyldt er kommet i nød ved naturkatastrofer og tilsvarende
- unngå at norsk bistand bidrar til korrupsjon og terrorisme begrense bistandsbudsjettet til maksimalt 0,7 % av BNI (bruttonasjonalinntekt)
- at Norge viser sin støtte til demokratiske stater som er utsatt for internasjonal terrorisme eller trusler fra andre land

- at fungerende returavtaler skal være en forutsetning for å motta norsk bistand

#### MENNESKERETTIGHETER

Fremskrittspartiets liberalistiske grunnsyn bygger på at alle mennesker har visse universelle friheter og rettigheter uavhengig av hvor i verden de bor, slik som ytringsfrihet, trosfrihet og beskyttelse av privat eiendomsrett. Dette betyr at vi vil arbeide for å spre kunnskap om menneskerettigheter og bekjempe vold og undertrykkelse, for eksempel kjønnslemlestelse, tvangsekteskap, menneskehandel og seksuelt misbruk av barn.

Det er helt avgjørende at de grunnleggende sivile og politiske menneskerettighetene ikke mister sin moralske og rettslige slagkraft. Likevel er det en fare for at en for vid tolkning av sosiale og økonomiske menneskerettigheter på sikt kan undergrave tilliten og troverdigheten til menneskerettighetene.

Dialog er ikke alltid tilstrekkelig. I enkelte tilfeller vil det være mest hensiktsmessig å stå sammen med andre demokratiske allierte for å legge press på enkeltland.

Noen ganger er det uansvarlig å opprettholde økonomiske relasjoner og kontakt med enkelte stater. Vi vil derfor støtte internasjonale boikottaksjoner og sanksjoner mot stater som konsekvent bryter menneskerettighetene på en særlig brutal måte, eller som står bak eller finansierer terroraksjoner i andre land.

FN bør konsentrere seg om krigsforebyggende og fredsskapende arbeid, humanitært arbeid og kriseinnsats samt beskyttelse av menneskerettigheter. Organisasjonen og dens underorganisasjoner har utviklet store byråkratier med enorme administrasjonskostnader. Det er på tide med en kritisk gjennomgang av Norges ressursbruk inn i disse organisasjonene og hvordan pengene blir forvaltet. Utgangspunktet må være å se om Norges interesser ivaretas gjennom denne ressursbruken.

Fremskrittspartiet vil arbeide for at organisasjonen og dens underorganisasjoner må reorganiseres og effektiviseres og at omfanget av kostbare globale og regionale konferanser begrenses. I tillegg har diktatoriske stater stor innflytelse og hindrer tiltak for å stoppe krig og undertrykking. Norge bør ta initiativ til en grunnleggende debatt i FN om forholdet mellom FN, folkeretten og totalitære stater, og arbeide for at land som konsekvent undertrykker sine innbyggers grunnleggende rettigheter, ikke gis plass i komiteer og utvalg i FN, som har som sin fremste oppgave å fremme slike rettigheter.

Vi vil aktivt motarbeide alle former for overgrep og kjønnsbasert og kollektiv forskjellsbehandling som i dag begrunnes og forsvares ut fra religion. FrP mener at enkeltmenneskets frihet trumfer all religiøs praksis som er til hinder for dette.

#### Fremskrittspartiet vil:

- prioritere arbeid for universell aksept av menneskerettighetene
- vektlegge menneskerettigheter og demokratiske prinsipper som en del av integreringsarbeidet
- at FN skal effektiviseres og prioritere fredsskapende operasjoner, humanitært arbeid og kriseinnsats samt hindre vedvarende grove brudd på grunnleggende menneskerettigheter
- gjennomgå Norges ressursbruk i FN-systemet og evaluere om Norges interesser blir ivaretatt

#### NORDMENN I UTLANDET

Fremskrittspartiet konstaterer at mange, og stadig flere, nordmenn velger å flytte permanent eller å bo i utlandet over lengre tid. Særlig mange pensjonister, både uføre og alderspensjonister, velger dette med sikte på helsebringende effekter på grunn av klima. Men vi ser også at stadig flere folk i arbeid velger å bo helt eller delvis i andre land. Dette medfører enkelte problemstillinger, både når det gjelder trygdeytelser, omsorg, rehabilitering og skattemessige forhold.

Vi vil gjøre det enklere for nordmenn å bo, jobbe og tilbringe pensjonisttilværelsen i utlandet gjennom enklere regler for skatt, skattemessig utflytting og rettigheter gjennom folketrygden.

Norge bør fremforhandle skatteavtaler med flest mulig land for å unngå risiko for dobbeltbeskatning, og de nye skatteavtalene skal utformes med basis i OECDs mønsteravtale. Som overordnet prinsipp skal man inneha, og opparbeide seg, rettigheter i det landet man er skattepliktig til. Kildeskatten for nordmenn som er skattemessig utflyttet, bør fjernes. Pensjonsytelser er individuelt opparbeidede rettigheter, og skal ikke avkortes selv om pensjonisten velger å bosette seg i land med lavere kostnadsnivå enn Norge.

Nordmenn som er bosatt i utlandet, men som har rettigheter til norske helsetjenester gjennom frivillig deltakelse i folketrygden, eller fordi de foreløpig ikke er skattemessig utflyttet, gis mulighet for å oppholde seg i Norge utover fastlagte tidsperioder dersom det er til nødvendig helsemessig behandling.

#### Fremskrittspartiet vil:

- forbedre godkjenningrutiner når det gjelder ytelser i utlandet
- motarbeide enhver form for dobbeltbeskatning av utflyttede nordmenn
- at velferdsytelser som mottas i utlandet (ikke pensjon), skal lønns- og prisjusteres etter det landet man bor i
- endre den særnorske 4-årsregelen knyttet til skattemessig utflytting
- fjerne kravet om at man selv eller sine nærmeste ikke kan disponere bolig i Norge i forbindelse med skattemessig utflytting
- fjerne kildeskatten

# Forsvar

## FORSVAR OG SIKKERHET

Ivaretagelse av innbyggernes sikkerhet er en av statens grunnleggende og viktigste oppgaver. Norge skal følge NATOs ambisjon om en økonomisk ramme på minst 2 % av BNP til Forsvaret.

Fremskrittspartiet vil at store investeringer i Forsvaret skal skje utenfor det ordinære forsvarsbudsjettet. Dette anses som spesielt viktig ved anskaffelse av nye og kostbare våpensystemer og plattformer som eksempelvis fly, fartøy og kampvogner.

Forsvarspolitikken fastsettes ut fra trusselbildet og langsiktige sikkerhetspolitiske behov. Forsvars- og sikkerhetspolitikken må sees i et bredt perspektiv, der både potensielle konfliktscenarier, alliansetilhørighet og politiske hensyn må legges til grunn.

Et endret sikkerhetspolitisk bilde i arktiske områder og i våre nære havområder bekrefter den strategiske betydningen Norge har i NATO. Russlands militære opprustning og økende aktivitet i våre nærområder bekrefter dette. Norges fiskeressurser og forekomster av olje og gass i de samme havområdene gjør at Norsk militær tilstedeværelse er påkrevd og må økes.

Norge må med egne ressurser selv kunne håndtere første fase av en krise og konflikt i landet og særlig i nordområdene. Alliert mottak må sikres gjennom vår evne til å opprettholde suverenitet i en innsettelsesfase og i rammen av totalforsvaret.

Forsvarsstrukturer er krevende å endre, men sikkerhetsbildet kan endre seg raskt. De senere års utvikling bekrefter dette. Strukturer som er bygget opp, og kapasitetene som er implementert, må derfor være robuste, forberedte og fleksible.

Internasjonal terrorisme representerer en alvorlig dimensjon i de sikkerhetspolitiske vurderingene. Videre utgjør spredning av masseødeleggelsesvåpen uforutsigbarhet. Norge er også utsatt for slike trusler og dette må tas på det største alvor.

Et intensivt internasjonalt samarbeid er avgjørende for å forhindre krig, krise og konflikt. Bekjempelse av terror må skje i en internasjonal ramme. Norge skal stille opp for våre allierte når det trengs.

Dette er en forutsetning for at Norge skal få alliert støtte i krig og krise. Økt globalisering har gitt nye utfordringer som spredning av epidemiske sykdommer, organisert kriminalitet, store flyktningstrømmer og fundamentalisme. Slike forhold må vektlegges når norsk forsvars- og sikkerhetspolitikk skal fastsettes i den neste perioden.

Islamsk fundamentalisme har ekspansive ambisjoner. Islamister søker allianse med mål om å bekjempe dem som defineres som vantro og felles fiender. Dette gjør trusselen fra ekstremistene stor og farlig. Norge skal sammen med sine allierte bidra til bekjempelse av islamsk ekstremisme og jihadisme.

## ALLIANSEPOLITIKK – NATO

NATO er hjørnesteinen i norsk sikkerhets- og forsvarspolitik. Norge skal være et aktivt medlem og delta på felles trening og øvelser med styrker fra øvrige medlemsland.

NATO har økt oppmerksomheten mot nordområdene. Det er i Norges interesse å bidra til at dette fokuset opprettholdes og videreutvikles. Militære øvelser bidrar til fellesskap og koordinering av militære strategier og kapasiteter. Norge skal legge forholdene til rette for økt trening og øvingsaktivitet i Norge med særlig fokus på styrker fra USA, Storbritannia, Nederland, Tyskland og Frankrike, samt Finland, Sverige og Danmark innenfor NATO-rammen.

Bilaterale forsterkningsavtaler vil også i fremtiden være en avgjørende del av norsk sikkerhetspolitikk. Dette må videreutvikles, og det må legges til rette for at flere nasjoner ønsker slike avtaler. USA er Norges viktigste allierte. Det er derfor særlig viktig å videreføre og videreutvikle det strategiske partnerskapet med USA. Det er avgjørende at vi særlig prioriterer amerikansk trening og øving i Norge og ikke minst lagring av amerikansk materiell. Et tett og godt samarbeid innen etterretning er i felles interesse og må videreutvikles.

Ved opprettelsen av JOINT FORCE COMMAND NORFOLK har NATO og USA vist at våre områder er av stor betydning. Norge må derfor bidra sterkt i denne kommandoen med kunnskap og personell. Nordsjøstrategien skal videreføres uten at det skal gå på bekostning av vårt samarbeid med USA. Utviklingen av forsvaret i våre naboland har også betydning for Norge. Til tross for at Sverige og Finland står utenfor NATO, deler de nordiske land et felles sett med verdier, noe som gjør forsvarssamarbeid naturlig. Noe av samarbeidet gjøres innenfor rammen av NATOs partnerskap for fred (PfP), men det er også viktig å styrke det nordiske samarbeidet.

Med et uforutsigbart og økt trusselbilde i våre nærområder vil vi prioritere aktivitet i rammen av NATO. Det betyr at operasjoner i regi av FN vil bli nedprioritert.

#### Fremskrittspartiet vil:

- at samvirke, øvelse og trening med våre allierte, samt NATOs partnerland, styrkes og videreutvikles
- at FN-operasjoner ikke må gå på bekostning av internasjonale operasjoner med nære allierte

#### DET NORSKE FORSVAR

Trusselbildet har vist seg å endre seg raskere enn vår evne til å forsvare oss. Det krever et fleksibelt og raskt mobiliserbart forsvar med evne og vilje til å kunne bygge en solid terskel. Det må derfor bygges en solid «grunnmur» innen logistikk, beredskap og totalforsvar.

Verneplikten gjelder for alle norske statsborgere. Antallet som avtjener førstegangstjeneste, skal økes betydelig. Verneplikten gir Forsvaret en forankring i hele folket, bidrar til forsvarsvilje og tydeliggjør at forsvaret av landet er en grunnleggende og felles oppgave.

Samarbeidet med organisasjoner som bidrar til forsvarsevne og vilje, skal fortsette. Særlig skal samarbeid med reserveoffiserer vektlegges.

En videreutvikling og styrking av totalforsvaret er avgjørende for forsvarsevne og mulighet til å sikre alliert mottak.

Heimevernet er en viktig del av det norske forsvaret. Vi vil videreutvikle befals- og soldatutdanning med egen rekruttskole for Heimevernet basert på fire måneders utdanning.

Forsvarets logistikkorganisasjons (FLO) evne til å understøtte nasjonale operasjoner og allierte forsterkninger må styrkes, herunder sikre tilstrekkelig beredskapslager. Det må gjeninnføres militær organisering, ledelse og kommando i FLO, for bedre å kunne understøtte Forsvaret i krise og krig.

Norge har høyt teknologisk og avansert forsvarsindustri som bidrar til å styrke Forsvaret og norsk beredskap. Forsvarsindustrien er en trygg leverandør, og samspillet mellom industrien og Forsvaret bidrar til økt forståelse for materiellets teknologi og funksjonalitet. Det er derfor viktig med fortsatt gode rammebetingelser for forsvarsindustrien.

Forsvarsindustrien er også en betydelig bidragsyter innenfor norsk næringsliv generelt og bidrar til utvikling av ny teknologi og flerbruksteknologi innenfor en rekke felt. Samarbeid med Forsvarets Forskningsinstitutt styrker vekselvirkningen mellom Forsvarets operative evne og høyteknologi.

#### Fremskrittspartiet vil:

- øke Forsvarets årlige budsjett til minst 2 % av BNP i tråd med NATOs ambisjoner
- styrke og utvikle verneplikten og innkalle flere til førstegangstjeneste
- at Forsvarssjefen må tildeles rollen som selvstendig og uavhengig etatsjef
- styrke Forsvarets tilstedeværelse i hele landet, særlig i nordområdene

- etablere en mobiliseringsbasert brigade på Østlandet
- omorganisere Forsvarsbygg under Forsvarssjefen for å friggi ressurser til operativ virksomhet
- sikre at befalskorpset får forutsigbare arbeidsforhold og utdanningsløp, og rimelig kompensasjon
- ikke tillate synlig religiøse, ideologiske eller politiske symboler som en del av Forsvarets uniformer
- styrke Forsvarets veteranadministrasjon og utvide Forsvarets oppfølgingsplikt etter endt tjeneste
- sikre at etterretningstjenesten kontinuerlig har rammebetingelser for å kunne løse sitt oppdrag
- sikre at Forsvaret utgjør en avskrekkende terskel, med evne til mobilisering og mottak av allierte
- sikre alle forsvarsgreners evne til kommando og samvirke i felles operasjoner og med allierte
- øke kampkraften i Forsvaret ved å gjennomføre nødvendige anskaffelser
- styrke og utvide Heimevernet
- styrke og videreutvikle Kystvakten, både for oppgaver i fredstid og i krig og krise
- sikre Luftforsvaret nok ressurser til innføring av nye systemer samtidig som gamle systemer driftes
- styrke Forsvarets logistikkorganisasjon (FLO) og gjeninnføre militær ledelse og kommando
- styrke Cyberforsvarets evne til å bekjempe cyberangrep og til understøttelse av operasjoner
- styrke og videreutvikle spesialstyrkene med nødvendig fly- og helikopterstøtte
- styrke totalforsvarets evne til å støtte alliert mottak



# Innvandring og integrering

Migrasjonsstrømmen i 2015 avslørte med all mulig tydelighet at dagens asylsystem ikke er bærekraftig, verken ut fra et økonomisk, demografisk, sosialt, sikkerhetspolitisk eller humanitært perspektiv. Samtidig viser FNs befolkningsprognoser en betydelig vekst de neste tiårene. Stor befolkningsøkning, uro og konflikt i land og regioner hvor mange asylsøkere kommer fra, tilsier at presset mot Europa kommer til å bli stort i årene som kommer.

Dagens asylsystem hjelper de mest ressurssterke som har råd til å betale menneskesmuglere, og etterlater millioner av ressursvake mennesker i den ytterste nød. Det kan også bidra til fremmedfrykt, terror og økte konflikter i Norge og Europa. Fremskrittspartiet vil derfor arbeide for å innføre et nytt og mer rettferdig og humanitært internasjonalt asyl- og flyktningsystem som sikrer en begrenset og kontrollert innvandring der nasjonalstatene bestemmer hvor mange som skal få opphold.

Norge har i løpet av en generasjon gjennomgått en av de mest radikale demografiske endringene i et vestlig land i moderne tid. I 1970 var det bare 6000 personer med ikke-vestlig bakgrunn i Norge, og i 1990 bare 83 000. Men i løpet av de siste 30 årene har den ikke-vestlige innvandrerbefolkningen økt med nesten en halv million personer, og utgjorde 578 000 personer i 2020. Tempoet i innvandringen er ikke bærekraftig for velferdsmodellen vår og det norske samfunnet.

Innvandrings og integreringsfeltet er et følelseladd område. For å bidra til et mer solid og mangfoldig faktagrunnlag bør det vurderes å opprette et nasjonalt senter for studier av langsiktige konsekvenser av høy ikke-vestlig innvandring for demografi, økonomi, sosiale forhold, radikaliserings, terror og nasjonal sikkerhet. I denne forbindelse bør det også gjennomføres en evaluering av Forskningsrådets arbeid på feltet.

## ET NYTT ASYLSYSTEM

Et nytt asylsystem skal bygge på prinsippet at det skal være umulig å få opphold i Norge gjennom å komme til grensen som asylsøker. På sin vei til Norge og Europa har de aller fleste migranter reist gjennom flere trygge land. Alle som kommer til Norge uten gyldig innreisepapirer, skal avvises ved grensen og returneres – ikke til fare, men til et trygt land. De som kommer inn i Norge og leverer en asylsøknad, skal overføres til et asylsenter i utlandet. Norge skal inngå avtaler med trygge tredjeland for å få på plass slike tilbud ved hjelp av bistandspenger.

Det skal ikke være mulig å oppsøke et slikt asylsenter direkte for å søke om asyl. De som innvilges retten til asyl, skal få opphold i det trygge tredjelandet. Om dette asylsystemet innføres for hele Europa vil drukningene i Middelhavet stanse, menneskesmuglere bli satt ut av spill og europeiske land kan igjen ta kontrollen over sine grenser.

Asylstrømmen til Norge vil stoppe opp og vi skal bruke en større del av bistandsbudsjettet til humanitært arbeid i nærområdene, migrasjonsforebyggende tiltak og drift av asylsenter i trygge tredjeland. FNs flyktningetilbud skal rustes vesentlig opp, og Norge bør ta en ledende rolle i dette arbeidet. Forholdene for flyktninger i nærområdene må forbedres gjennom at mer penger kanaliseres dit. Det er viktig å gi menneskene i disse leirene et tilbud som gir noe å leve for og fremtidsutsikter, ikke bare et sted å eksistere. Norge og andre land skal selv bestemme hvor mange kvoteflyktninger de ønsker å motta gjennom FN-systemet.

På denne måten vil Norge bruke de store pengene på å hjelpe de mange i nærområdene, istedenfor de få som har ressurser til å komme seg til Norge ved hjelp av menneskesmuglere.

## Fremskrittspartiet vil:

- innføre et nytt asylsystem i Norge og Europa
- stoppe muligheten til å få opphold ved å søke asyl ved grensen
- opprette asylsenter utenfor Europa hvor alle asylsøkere som kommer til Norge, blir sendt for å få behandlet søknaden
- at asylsøkere som får innvilget asyl, får opphold i et trygt land Norge har avtale med
- bruke bistandsmidler til å få til avtaler med trygge tredjeland for å opprette asylsenter

- bruke bistandsmidler for å få på plass omsorgssenter for mindreårige asylsøkere
- vurdere å opprette et nasjonalt senter for studier av langsiktige konsekvenser av høy ikke-vestlig innvandring
- trekke Norge fra FNs migrasjonsavtale

### MOTTAK AV FLYKTNINGER I NORGE

Et nytt asylsystem gir Norge kontroll på innvandringen. Fremskrittspartiet vil legge til rette for at Norge kan ta et lavt antall flyktninger gjennom UNHCR/FNs Høykommissær. Antallet skal fastsettes av Stortinget, men privatpersoners engasjement bestemmer om hele kvoten utløses.

Mange nordmenn har et stort ønske om å hjelpe flyktninger. Mange har også ressurser til å hjelpe. Fremskrittspartiet ønsker å gi privatpersoner muligheten, enten alene eller ved å gå sammen, til å ta ansvaret for flyktninger som hentes til Norge og sponse dette. Kommunen der flyktningene skal bosettes må godkjenne bosettingen og de må gi norskundervisning og følge opp introduksjonsprogrammet. Privatpersonene forplikter seg til å ta ansvaret for å følge opp integreringsprosessen til flyktningene de første fem årene i Norge, herunder også å finne husvære og dekke deler av den økonomiske kostnaden. Det må inngås en kontrakt mellom kommunen, staten og eventuelt frivillige organisasjoner som ønsker å delta i integreringsdugnaden.

Det er staten som står for utvelgelsen og angir klare integreringskriterier for de kvote-flyktningene som inviteres til Norge. Staten skal også bidra med hoveddelen av finansieringen de første 5 årene. Fremskrittspartiet vil prioritere kristne forfulgte minoriteter som ikke er trygge i eget land og i sine nærområder, i utvelgelsen av flyktninger.

Det finnes tusenvis av foreldreløse krigsbarn rundt om i verden som har et stort behov for hjelp og beskyttelse.

Fremskrittspartiet tror at noen norske familier kunne tenke seg å hjelpe disse om de fikk muligheten. Derfor ønsker vi å arbeide for at norske familier kan adoptere foreldreløse mindreårige flyktninger som lever under håpløse forhold i flyktningleirer. Å legge til rette for frivillig adopsjon vil være et viktig bidrag for foreldreløse krigsofre. På denne måten vil vi også sikre integreringen fordi det ikke er staten som tar foreldrerollen. For å få til dette må Norge arbeide for at UNHCR endrer policy og legger til rette for at barn uten foreldre i verdens flyktningleirer kan adopteres.

Kvoteflyktningene skal før avreise til Norge få en grundig og realistisk opplæring i hvilke forventninger til integrering som gjelder her i landet og hvilke verdier Norge er tuftet på. Det må stilles krav til integreringsvilje hos dem som overføres til Norge, og norske myndigheter som står for utvalget skal legge vekt på evnen til å tilpasse seg norske forhold. Kulturkollisjoner mellom flyktninger og det norske samfunn taper begge parter på. Overføringsflyktninger over 18 år skal signere en kontrakt med UDI der man aksepterer norske lover og verdier knyttet til likestilling, barneopdragelse, demokrati, ytringsfrihet og religionsfrihet. Ved brudd på kontrakten kan man ikke tildeles statsborgerskap, og ved alvorlige brudd kan UDI inndra oppholdstillatelsen.

### Fremskrittspartiet vil:

- ta imot et lavt antall kvoteflyktninger årlig
- prioritere kristne forfulgte minoriteter ved mottak av kvoteflyktninger
- gjennomføre obligatorisk, grundig og realistisk opplæring i forventninger og norske verdier før flyktninger får komme til Norge
- innføre en samfunnskontrakt der flyktninger forplikter seg til å respektere norske lover og verdier

- åpne for å inndra eller frata oppholdstillatelse og rett til statsborgerskap ved brudd på kontrakten
- innføre en ordning der privatpersoner gis ansvaret for bosetting og oppfølging av kvoteflyktninger. Kommunen må godkjenne bosettingen og gi norskopplæring/introduksjonsprogram
- arbeide for at det skal bli mulig med frivillig adopsjon av et begrenset antall mindreårige og foreldreløse flyktninger som oppholder seg i flyktningleirer
- at personer uten oppholdstillatelse som er ansett å utgjøre en fare for samfunnet, skal interneres

### ASYLSØKERE

Så lenge dagens asylsystem får bestå, vil presset mot Europa bestå. Det er grunn til å frykte at en fortsatt innvandring av asylsøkere, av bare tilnærmet det omfang som man har hatt i de senere år, vil føre til alvorlige motsetninger og verdikonflikter mellom folkegrupper i Norge på sikt.

Behandlingstiden for asylsøknader og bosetting må ned. Det er ikke akseptabelt at folk skal oppholde seg i asylmottak over lang tid. Dette er særdeles viktig når barn er involvert. Asylsøknader bør behandles i løpet av maksimalt seks måneder, og asylsøkere skal sitte i lukkede asylmottak i påvente av avklart identitet. Det må være en klar forutsetning at asylsøkere som har fått midlertidig oppholdstillatelse i Norge, skal reise hjem til sine respektive hjemland når forholdene gjør det forsvarlig.

Enslige mindreårige asylsøkere skal ikke gis opphold på bakgrunn av alder. Det er beskyttelsesbehovet som skal være førende uansett alder. Enslige mindreårige skal ikke gis rett til familiegjenforening.

Fremskrittspartiet vil føre en restriktiv politikk når det gjelder å innvilge asyl. Asylinstituttet er et meget viktig verktøy for å gi beskyttelse til mennesker som er reelt truet, og må ikke misbrukes i noen form.

Asylstatus skal bare innvilges etter individuell behandling og grundig vurdering av søknader, og skal som hovedregel kun lede til midlertidig opphold. Ankemuligheter for avslag om opphold skal i hovedsak begrenses til én ankeinstans.

I Norge kan man få permanent opphold etter fem år. Fremskrittspartiet vil stramme dette kraftig inn, og mener permanent opphold ikke skal gis før etter åtte år. For å få dette skal man ha plettfrivandel og kunne forsørge seg selv.

Å oppgi falsk identitet overfor norske myndigheter er å anse som en kriminell handling som kvalifiserer til utvisning og at oppholdstillatelse ikke skal gis. Tvungen retur av asylsøkere med avslag kan finne sted til første asylland, opprinnelseslandet, antatt opprinnelsesland eller et annet land i den regionen vedkommende antas å ha kulturell tilknytning til. Norge bør fremforhandle returavtaler med flere land, og dette skal kobles til den generelle bistandspolitikken.

### Fremskrittspartiet vil:

- at asylsøkere oppholder seg i lukkede mottak inntil asylsøknaden er ferdig behandlet
- sørge for at vedtak på utlendingsområdet aldri kan gis utsatt iverksettelse under behandling av en omgjøringsbegjæring i UNE
- stramme inn på retten til klageadgang
- utvikle særordningene for fri rettshjelp på utlendingsområdet
- utvikle alle alderskriterier for asylsøkere og utelukkende vurdere beskyttelsesbehov
- fjerne retten til beskyttelse dersom man har reist gjennom eller oppholdt seg i et trygt land før man søker asyl
- permanent oppholdstillatelse kan først innvilges etter åtte år, forutsatt plettfrivandel og selvforsørgelse

## VÆRE MED Å BYGGE OPP HEMLANDET

Personer som har fått avslag eller som oppholder seg i Norge ulovlig, skal sendes ut. Rutinene for uttransport må forbedres. Det er viktig å få plass gode returavtaler med mottakerland. Dersom et land nekter å ta imot egne borgere, bør dette få konsekvenser for blant annet norsk bistand.

Flere flyktninger må motiveres til å reise tilbake til hjemlandet sitt når det har blitt trygt. Norge har hatt en tilbakevendings- eller repatrieringsordning i flere tiår, men den er lite benyttet. Det er viktig at folk reiser hjem og er med på å bygge opp sitt eget hjemland. Fremskrittspartiet vil derfor legge til rette for en returpakke etter dansk modell. Satser må utredes nærmere, men nivået må kraftig opp fra dagens nivå på 15 000 NOK per person. Vilkåret er at man frasier seg eventuelt oppholdstillatelse og/eller norsk statsborgerskap.

I tillegg til å avlaste velferdsordninger vil vi på denne måten hjelpe mennesker med å vende hjem. De som vender hjem, vil bidra med sårt tiltrengte menneskelige og økonomiske ressurser. Avsenderlandet trenger sine flyktninger til å bygge opp igjen landet. Returarbeidet må styrkes. Derfor skal det innføres et tydeligere ansvar og målsettinger for IMDI og UDI knyttet til retur. En sentral oppgave skal være å forberede personer på tilbakevendingen, pleie kontakten med myndighetene i områdene der tilbakevendning er mulig og hjelpe til både med det økonomiske og praktiske for de som skal vende tilbake til sitt hjemland.

Det sitter svært mange flyktninger i leire i sine nærområder. Svært mange ønsker å returnere til sine hjemland når det er trygt. Det kan være svært vanskelig for dem som har mistet alt å returnere til sitt hjemland. Ofte er hjemmet borte og infrastrukturen rasert. Det er likevel av stor viktighet at retur kan finne sted. Uten at noen begynner gjenoppbyggingen, vil forholdene ikke bli bedre. Her kan bistand utgjøre en stor forskjell. Fremskrittspartiet ønsker at Norge skal påta seg en lederrolle i arbeidet med retur støtte til de som er flyktninger i sine nærområder slik at de kan reise

hjem og bygge opp sitt land når det er trygt. Norge skal ta initiativ for å få FN til å intensivere dette arbeidet.

### Fremskrittspartiet vil:

- innføre en returpakke av en vesentlig større verdi enn dagens ordning for å skape en reell motivasjon for tilbakevendning slik at man kan være med å bygge opp sitt hjemland
- kreve at man frasier seg oppholdstillatelse/statsborgerskap ved returpakker
- gi IMDI og UDI et tydelig ansvar for å stimulere til tilbakevendning så raskt det er trygt å reise hjem
- stanse bistand til land som ikke tar imot sine egne innbyggere
- ta initiativ overfor FN for å intensivere returarbeidet i nærområdene

## FAMILIEINNVANDRING

Det skal stilles krav om minimum tre års arbeid eller utdanning ved familiegjenforening med flyktning. Inntektskravet skal heves og utgangspunktet for å oppfylle dette skal være arbeidsinntekt og ikke offentlige ytelser. I dag slipper flyktninger underholds kravet dersom man raskt søker om familiegjenforening. Dette unntaket skal oppheves. Voksne som søker om familiegjenforening, må ha opparbeidet seg tilfredsstillende kunnskaper om norsk språk og samfunnsliv, samt dokumentere at de er i stand til å forsørge sin familie før søknad om familieinnvandring kan behandles.

Muligheten for familieinnvandring begrenses til ektefelle over 24 år og egne barn under 15 år. Det skal kreves DNA-test for å bevise slektskap. Barn som kommer alene til Norge, er utsatt for grov omsorgssvikt, og skal ikke kunne søke familiegjenforening. Familieinnvandring for ektefelle skal bare kunne innvilges hvis paret ikke har større samlet tilknytning til noe annet land enn til Norge.

For å bekjempe bigami og voldelige menn som henter flere ektefeller skal det innføres karantene etter at man har hentet ektefelle. Dette betyr at det må gå noen år før man kan hente ny ektefelle dersom ekteskapet endte med skilsmisse. Fremskrittspartiet mener også man må vurdere å sette et tak på hvor mange ektefeller en person kan hente til Norge.

Personer som er kommet til Norge gjennom familiegjenforening, skal ikke ha rett til ytterligere familiegjenforening, med unntak av egne barn under 15 år. Det samme gjelder for familieetablering.

### Fremskrittspartiet vil:

- kreve minimum tre års arbeid eller utdanning, samt oppfyllelse av underholds kravet for å få familiegjenforening med flyktning
- øke underholds kravet og fjerne unntak fra kravet for nyankomne flyktninger
- stanse all familiegjenforening for enslige mindreårige flyktninger
- at familiegjenforening skal begrenses til ektefelle og egne barn under 15 år
- at det innføres obligatorisk DNA-test ved alle familieinnvandringsaker
- innføre en karanteneordning ved gjentatte henteekteskap
- vurdere å sette et tak på antall henteekteskap en person kan gjennomføre
- sidestille arrangerte ekteskap med tvangsekteskap
- stille krav om at ekteskap er inngått i Norge eller ved et norsk konsulat, hvor samtaler gjennomføres med begge parter for å avdekke arrangerte eller tvangsmessige ekteskap

- frata retten til nytt henteekteskap dersom man er dømt for mishandling av tidligere ektefelle

## INTEGRERING

En integrering er først vellykket når norske lover, regler og verdier etterleves og respekteres, når man er selvforsørget og en aktiv del av sitt lokalsamfunn, og når både gutter og jenter, kvinner og menn får ta del i de frihetsverdiene som vårt land er bygget på.

Vi vil møte innvandrere med rimelige krav og klare rammer. Det er innvandreren selv som har hovedansvaret for å tilpasse seg et liv i Norge. Dette innebærer et oppgjør med tanker, ideer og ideologier som er uforenlige med norske verdier. Arbeidslinjen, frihet, demokrati, ytringsfrihet, religionsfrihet, likestilling mellom kjønnene, respekt for barns rettigheter og konfliktløsning gjennom rettstaten og rettsapparatet er viktige verdier som også innvandrere i Norge må tilpasse seg.

Mange kommuner har allerede en stor andel innbyggere fra ikke-vestlige land. Dette medfører noen utfordringer, og risiko for etablering av parallelle samfunn slik vi ser tendenser til enkelte steder, spesielt i Oslo. Andelen fødte i Oslo hvor mor har innvandrerbakgrunn er omtrent doblet de seneste 13 årene, og i enkelte områder i Oslo har under 10 % av barna en etnisk norsk mor.

Det er uheldig når norskspråklige elever blir et lite mindretall i sine skoleklasser. Det må derfor tas i bruk nye virkemidler for å stoppe den økende segregeringen. Det må stilles strengere krav til kommuner for å kunne bosette flyktninger. Dette er viktig for at den enkelte flyktning skal få mulighet til å lykkes i Norge. Kommuner som skal bosette flyktninger, må kunne dokumentere god kvalitet på introduksjonsordningen, ikke minst på norskopplæringen, og det må være et arbeidsmarked i kommunen som gjør det mulig å komme i jobb.



Det bør innføres stopp for bosetting av flyktninger i kommuner, og i deler av kommuner, hvor ikke-vestlige innvandrere utgjør mer enn 15% av befolkningen. IMDI skal ikke anmode disse kommunene om bosetting. Kommuner med dårlige integreringsresultater og få muligheter på arbeidsmarkedet skal heller ikke bosette flyktninger.

Det å stille krav til innvandrere er å vise dem respekt. Gjennom å stille krav til gjennomføring av norsk- og samfunnskunnskapsundervisning og arbeidstrening som vilkår for å få offentlige ytelser, vil kommunikasjonen mellom nordmenn og innvandrere, og mellom innvandrere fra ulike opprinnelsesland, sikres ved at norsk blir et felles språk for alle. Kursene i norsk og samfunnskunnskap må holde høy standard, slik at de som har gjennomført og bestått, møter et arbeids- og samfunnsnivå som tar vel imot dem.

Gode kunnskaper i norsk er et viktig grunnlag for integrering og for å få innpass på arbeidsmarkedet, og dermed gjøre det mulig å oppnå en ordinær yrkeskarriere. Det er foreldrenes ansvar at barna lærer norsk. Fremmedspråklige foreldre må bli tydelig informert om dette. Det er omsorgs- svikt dersom barn født i Norge ikke kan norsk ved skolestart. Det bør gjennomføres en obligatorisk 4-års språkkontroll slik at manglende norsk-kunnskaper kan følges opp.

Gratis tolketjenester skal som hovedregel opphøre etter 3 år, etter dette må den enkelte betale for eventuelle tolketjenester selv.

#### **Fremskrittspartiet vil:**

- at det innføres bosettingsstopp for flyktninger i kommuner/bydeler der innvandrere utgjør mer enn 15 prosent av befolkningen, og i kommuner med dårlige integreringsresultater og få muligheter på arbeidsmarkedet
- at man må kunne forsørge seg selv for å bosette seg i selvvalgt kommune

- at det innføres et integreringsbarometer som måler resultatene
- at dokumentert fravær fra introduksjonsprogrammet skal medføre bortfall av stønad for tidsrommet med fravær
- at de som ikke kommer i jobb etter endt introduksjonsprogram, skal ha aktivitetsplikt. Brudd på denne betyr avkortning i økonomiske ytelser

#### **LIKE RETTIGHETER OG PLIKTER I NORGE UANSETT BAKGRUNN**

Barn i Norge kommer i befatning med helse-tjenesten flere ganger i løpet av oppveksten. Dette skal sikre at eventuelle sykdomstegn avdekkes og at barna vaksineres mot skadelige sykdommer. Det er viktig at det obligatoriske barnevaksineringsprogrammet følges av alle.

I tillegg skal helsetjenesten bidra til å forsikre oss om at barna har det bra, og at de ikke blir utsatt for vold, overgrep og kjønnslemlestelse. Vi vet at kjønnslemlestelse praktiseres i mange flyktnings hjemland, men det er selvsagt ulovlig i Norge. Alle som gjennomgår introduksjonskurset blir gjort tydelig oppmerksom på dette, men likevel kan det forekomme. Foreldre som ikke tar med barna på helsekontroll, skal oppsøkes slik at barna blir fulgt opp. Det skal gjennomføres en helkropp-sundersøkelse som også kan avdekke kjønnslemlestelse.

#### **Fremskrittspartiet vil:**

- at det innføres et objektivt ansvar for foreldrene i å hindre kjønnslemlestelse av egne barn
- at Barnevernet alltid skal vurdere omsorgsovertakelse for jenter utsatt for kjønnslemlestelse
- at helsepersonell og andre offentlig ansatte skal ha plikt til å varsle politi og barnevern ved mistanke om kjønnslemlestelse
- at kjønnslemlestelse strafferettslig skal betraktes som grov vold mot barn



- at avvergingsplikten mot kjønnslemlestelse skal utvides til å omfatte alle, ikke bare bestemte yrkesgrupper
- forby barnehijab

For å stimulere til integrering må det innføres aktivitetsplikt ved flere kommunale ytelser og støtteordninger, som for eksempel ved redusert foreldrebetaling, bistand til boligkjøp og barnehage.

Fremskrittspartiet vil forby bruk av religiøse plagg i offentlige stillinger med myndighetsutøvelse, og vi vil innføre forbud mot bruk av hijab i grunnskolen. Videre vil vi forby bruk av heldekkende plagg (burka, nikab og lignende) i alle

undervisningsinstitusjoner, i tillegg til forbud mot kjønnsdelt undervisning. I tilfeller hvor barn over tid ikke deltar i pliktig undervisning skal Barnevernet kobles inn. Heldekkende ansiktsplagg skal ikke være tillatt i det offentlige rom. Dette gjelder også for offentlig ansatte.

Norge har i flere generasjoner vært et sekulært samfunn. Det er derfor vanskelig for mange å forestille seg den makten religion fortsatt har i mange samfunn. Historisk har religion og politikk ofte vært to sider av samme sak. Slik er det fortsatt i mange land. Religion og religiøse ledere har stor innflytelse på flere innvandrergupper i Norge.



Det er derfor skadelig for integreringen å legge til rette for at religiøse ledere med ekstreme synspunkter og som sprer hat mot vestlige samfunn og oppfordrer til terrorisme, eller en livsførsel som er i strid med norske verdier, skal kunne komme til Norge. Norge bør som Danmark innføre en liste over ekstreme imamer og andre religiøse ledere som skal nektes innreise til landet vårt.

Nesten fire av ti somaliske ungdommer som er født i Norge eller som kom til Norge før skolealder, oppgir at de har gått på skole i utlandet. Ifølge Fafo benyttes skoler i utlandet som et verktøy for å disiplinere barn.

Det er et grovt overgrep mot barn å sende dem til koranskoler i utlandet der unge utsettes for vold og fysisk avstraffelse. Dessverre ser vi at foreldre sender barna til religiøse koranskoler i foreldrenes hjemland i frykt for at barna skal bli «for norske». Lange opphold i foreldrenes opprinnelsesland vil i alle tilfeller motvirke integrering, og bør derfor møtes med sanksjoner.

Hovedprinsippet i Fremskrittspartiets innvandringspolitikk er likebehandling der ingen grupper gis særbehandling. Det må legges vekt på at alle som har lovlig opphold i Norge, skal være sikret en rettferdig behandling.

Sosiale ytelser bør i større grad knyttes til statsborgerskap eller andre hensiktsmessige avgrensinger. Det bør også være en forutsetning for enkelte sosiale ytelser at innvandreren integrerer seg og lærer norsk.

Særordninger med stønader for innvandrere skal opphøre.

#### Fremskrittspartiet vil:

- at foreldre som sender barn til utlandet mot barnets vilje, skal straffefølges og fratras omsorgsretten for egne barn
- at foreldre med midlertidig oppholdstillatelse som sender barn til utlandet mot deres vilje, skal miste oppholdstillatelsen
- at foreldre med permanent oppholdstillatelse som sender barn til utlandet mot deres vilje, får nullstilt opptjeningstiden for å oppnå statsborgerskap
- at foreldre som sender barn på lengre utlandsopphold som hemmer integreringen, skal fratras barnetrygden og ytelser skal tilbakebetales fra den dagen barna forlot Norge
- gi mulighet til å inndra barnets pass ved risiko for utsendelse mot barnets vilje
- at skoler som ikke melder fra til Barnevernet når barn reiser på lengre utenlandsopphold, skal bøtelegges
- at foreldre til barn som ikke møter på skolen etter ferier, må meldes til Barnevernet av skolene
- at det må sendes et skriftlig varsel fra skolene til Barnevernet innen en uke, om ikke fraværet er godkjent fra skolens side
- innføre kommunal vetorett ved etablering av asylmottak
- at religiøse ledere ikke inkluderes i spesialistkvoten

#### STATSBORGERSKAP

For å bli norsk statsborger bør det stilles krav om selvforsørgelsesevne, samfunnsforståelse og tilstrekkelige norskkunnskaper. Det må også stilles krav om minimum ti års botid regnet fra tidspunkt for innvilget oppholdstillatelse. Statsborgerskap skal kunne fratras ved dom i tilknytning til terror, gjengkriminalitet eller annen grov kriminalitet. Hvis søker er gift med en norsk statsborger, er kravet om botid minimum fem år. For å bli norsk statsborger må man delta på obligatorisk statsborgerskapsseremoni, der man må sverge troskap til Norge.

# Justispolitikk

## SAMFUNNSSIKKERHET OG BEREDSKAP

Det er et overordnet nasjonalt ansvar å sikre det norske samfunnet og gi trygghet til innbyggerne. Derfor er det svært viktig med en god beredskap som er tilpasset de utfordringer vi kan forvente å stå overfor.

Det er nødvendig med en jevnlig gjennomgang og oppdatering av vår samfunnsberedskap. Beredskapen avhenger av god ledelse og god samhandling mellom alle involverte sektorer og etater, med en avklart oppgavefordeling og tydelige kommandolinjer. En god beredskap forutsetter regelmessige øvelser hvor alle relevante offentlige og sivile aktører deltar.

Både Sivilforsvaret og frivillige redningsorganisasjoner er en viktig del av vår totalberedskap. Fremskrittspartiet ønsker at frivillige som driver med beredskap, skal få lønnskompensasjon for tapt arbeidsfortjeneste.

Det viktigste beredskapsarbeidet er forebyggende for å hindre at hendelser oppstår og for å minimere konsekvenser av eventuelle hendelser. Tilstrekkelig kapasitet og kompetanse til forebyggende formål må prioriteres innen ulike samfunnsområder. Når en krisesituasjon oppstår, er det avgjørende med rask og god varsling, gode rutiner for evakuering og tilgang på medisinsk utstyr og helsefaglig personell.

I en tid hvor vi reiser og handler mer enn noen gang over landegrensene, øker også risikoen for spredning av sykdommer. Covid 19 har for alvor vist oss viktigheten av en god beredskap også for pandemier. Når slike pandemier oppstår, må Norge ha nødvendig beredskap og kapasitet nasjonalt. Det må etableres beredskapslagre med viktige medisiner og nødvendig medisinsk utstyr, og det bør etableres produksjon av viktige medisiner i Norge. Det må også kartlegges hvilke totale ressurser som finnes av helsefaglig personell som kan bistå i en krisesituasjon.

Strukturen og kapasiteten ved norske sykehus må innrettes på en måte som raskt sikrer kapasitet, også i en krisesituasjon.

Det er viktig at Norge har en god matvareberedskap som ivaretar flere ulike trusselbilder. Fremskrittspartiet foretrekker en desentralisert modell der korn og andre matvarer lagres lokalt, fordi dette er rimeligere og fremstår som en mer

robust løsning enn en modell med sentraliserte lagre. Det er viktig å kunne tilpasse og utvide matvareberedskapen raskt i krisetider.

Verden har på få år opplevd en stor endring gjennom digitalisering. Dette gir oss mange fordeler, men også noen nye og alvorlige trusler. Både det offentlige og det sivile samfunn er utsatt for cyberkriminalitet. For å forebygge cyberkriminalitet er det nødvendig å styrke kapasitet og spisskompetanse, både i politiet og i Forsvaret.

God nasjonal etterretning og et godt internasjonalt etterretningssamarbeid er avgjørende for å forebygge fysiske og digitale terrorangrep mot Norge.

## Fremskrittspartiet vil:

- sikre produksjon av nødvendig medisinsk utstyr og medisiner i Norge
- etablere en nasjonal ordning for lagring av kritisk helseutstyr og medisiner
- etablere en kriseserve med personer utenfor helsevesenet som har helsefaglig kompetanse
- styrke matvareberedskapen i Norge
- sikre bedre mobildekning og gode nasjonale varslingsrutiner
- øke bevilgninger til PST for å styrke forebygging
- etablere et digitalt grenseforsvar
- Videreutvikle Felles cyberkoordineringssenter og Nasjonalt cybersikkerhetssenter, og sikre hjemmelsgrunnlag for å kunne iverksette nødvendige beskyttelsestiltak.
- modernisere og forsterke Sivilforsvarets evne til å støtte nødetatene
- styrke samarbeidet med frivillige organisasjoner
- bidra til økt redningsfaglig samarbeid i Norden

- ha en gjennomgang av struktur, sektorinndelinger, tydeligere ansvarslinjer ved kriser
- etablere et masterprogram i beredskap og kriseledelse for etatsledere

### Fremskrittspartiet vil:

- innføre skjerpet straffesone med dobbelt straff etter dansk modell i særlig utsatte boligområder eller i sentrumsområder som har høy dokumentert kriminalitetshyppighet særlig knyttet til vold- og vinningskriminalitet
- gi gjengkriminelle dobbeltstraff etter dansk modell. Det betyr at en gjengkriminell som begår et lovbrudd i en skjerpet straffesone kan få firedoblet straff
- ta i bruk aktiv punktmarkering som politimetode etter mønster av blant annet Malmø-politiet, slik at de mest hardbarkede kriminelle skal fotfølges med sikte på rask fengsling for å få dem ut av den kriminelle løpebanen og for å beskytte samfunnet
- etablere flere ungdomsplasser i egne ungdomsfengsler
- etablere egne forsterkede lukkede barnevernsinstitusjoner
- opprette et eget løp med hurtigdomstol for gjengkriminelle for å sikre rask reaksjon
- innføre nulltoleranse mot all utagerende oppførsel mot politiet, som straffes med høye bøter og eller fengsel
- gjennomføre mer aktiv bruk av områdeforbud og oppholdsforbud for kriminelle gjengangere, for eksempel fra sentrum eller belastede boligområder
- gi utvidet adgang til å flytte de mest belastede kriminelle gjengangerne fra kommune, bydel eller skole, i samarbeid med barnevern, skole og politi
- gi store bøter og vurdere fengselsstraff for våpenbesittelse, herunder kniv, på offentlig sted
- ansvarliggjøre foreldre når barna er involvert i gjengkriminalitet ved å kunne bli erstatningspliktig og miste oppholdstillatelse i Norge

### GJENGKRIMINALITET

Det er viktig å sette en stopper for oppblomstring av gjengkriminaliteten vi ser i Oslo, og som nå ser ut til å gå i feil retning også andre steder. Det går mot «svenske tilstander» med vold, ran og en truende oppførsel mot politi og folk flest.

«Svenske tilstander» i denne sammenheng er en utvikling med høy ikke-vestlig innvandring over mange år som fører til store integreringsproblemer hvor parallellsamfunn og kriminalitet har fått vokse frem. Vi kan ikke akseptere at stor-samfunnet mister kontrollen i byer og bydeler, derfor må vi ta tak i utfordringene nå.

Unge kriminelle er utfordrende for samfunnet da Barnevernet ikke klarer å håndtere barn som havner i en kriminell løpebane, og som utøver alvorlig kriminalitet. Fremskrittspartiet mener derfor at det skal opprettes et lukket institusjons-tilbud for barn under den strafferettslige lavalder som har begått kriminelle handlinger. Samtidig skal politiet gis mer ressurser til å slå hardt ned på disse miljøene. Vi vil også vurdere etablering av et exit-program for å få personer ut av gjengmiljøer.

Foreldre har et ansvar for å følge opp sine barn. Det bør derfor kunne få konsekvenser for foreldrene dersom barn under 16 år begår kriminalitet. Avhengig av alvorlighetsgrad bør konsekvensene spenne fra å betale for barnas ødeleggelse til å miste oppholdstillatelse i Norge. Fremskrittspartiet mener det bør innføres en rekke tiltak for å motvirke gjengdannelser og «svenske tilstander».

### POLITI OG PÅTALEMYNDIGHET

Norge skal ha et moderne, handlekraftig og ansvarlig politi. Politiet skal ha nok utstys- og personellressurser til å møte kriminalitet med kompetanse, respekt og slagkraft. Forebygging og modernisering vil gi ressurser til at landet får flere politifolk ute i gatene og færre på kontor med administrative oppgaver.

Fremskrittspartiet mener politireformen må evalueres for å se på bemanning, behovet for økt tilstedeværelse i noen deler av landet, gjennomgå arrestinstruksen, krav til dokumentasjon og om ressursene brukes hensiktsmessig. Bekjempelse av hverdagskriminalitet er en viktig del av politiets arbeid og avgjørende tilliten i befolkningen.

Vi ser tendenser til at noen miljøer har manglende respekt for politiet og at det er en lavere terskel for å angripe politiet. Vi kan ikke akseptere at politiets autoritet undergraves, og det må være nulltoleranse for dette. Fremskrittspartiet mener straffenivået for angrep på politiet må skjerpes.

Fremskrittspartiet ønsker å gi politiet lettere tilgang til våpen, og åpner for generell bevæpning av politiet. Våpentrening på Politihøyskolen og den generelle treningen etter endt utdanning må styrkes.

Mange steder sjeneres innbyggerne av tiggere. I tillegg fører det med seg organisert kriminalitet. Vi vil derfor innføre forbud mot tiggging. Politiet må gis en tydeligere hjemmel for å sikre offentlig ro og orden, og for å slå ned på hverdagskriminalitet.

Fremskrittspartiet ønsker et operativt dyrepoliti i hele landet for å sikre dyrevelferden.

Forskning og undersøkelser viser at de som først utøver vold mot dyr også ofte utøver vold mot mennesker. Vi ønsker å skjerpe straffene for vold og overgrep mot dyr.

Innbyggerne skal føle seg trygge på at det offentlige ikke kontrollerer privatlivet. Vi ønsker derfor å begrense bruken av overvåkning med unntak av saker som gjelder rikets sikkerhet og alvorlig kriminalitet. Domstolene skal godkjenne bruk av overvåkning. Det bør i enkelte alvorlige saker kunne gis anledning for politiet til å bruke provokasjoner for å avsløre alvorlig kriminell aktivitet.

Politiet mangler i dag effektive metoder for å bekjempe alvorlig kriminalitet på Internett. Dette gjelder eksempelvis terror, overgrep mot barn, cyberangrep og ID-tyveri. Der politiet tidligere kunne knytte en kriminell handling til et mobilnummer, må de i økende grad forholde seg til annen identifisering av kommunikasjon. Nett-leverandørene skal derfor pålegges å lagre nærmere spesifiserte data for å kunne identifisere kommunikasjon relatert til alvorlig kriminalitet og beskyttelse av rikets sikkerhet.

Kampen mot kriminelle må skjerpes. Kriminalitet som utøves av utlendinger, gir lovlydige innvandrere et dårlig renommé. Alle utenlandske statsborgere som blir straffet med mer enn tre måneders ubetinget fengsel, skal derfor utvises. Vi vil videreføre straff for besittelse, bruk og omsetning av narkotika, men vil vurdere andre reaksjonsformer overfor personer som har vært narkotikaavhengige over tid.

Fremskrittspartiet vil endre politiutdanningen og rekrutteringen til politiet. Politiet trenger en modulbasert og differensiert politiutdanning. Politiet må i større grad knytte til seg den kompetansen etaten trenger. Det må være mulig å ta deler av en politiutdanning og kvalifisere seg til spesifikke oppgaver, fremfor dagens praksis der alle først blir generalister, for deretter å spesialisere seg innen enkelte fagområder. Utdanningen må også legges om til å inneholde mer politifag og operativ trening. På denne måten får politiet større spisskompetanse og kan rekruttere nødvendig personell raskere.



Det bør opprettes et eget investeringsbudsjett for politiet slik at nødvendige investeringer som IKT-opprustning, innkjøp av biler og sikkerhetsutstyr ikke går på bekostning av den daglige operative driften. Dette vil sikre høy bemanning og tilstedeværelse samtidig som politiet fornyer nødvendig utstyr og infrastruktur. For å sørge for raskere utskifting av utrykningskjøretøy skal disse unntas MVA og engangsavgift.

Smugling og narkotikahandel er områder der Tolletaten har kompetanse som i mye større grad bør benyttes for å heve effektiviteten i kriminalitetsbekjempelsen, samtidig som politiet blir avlastet. Tolletaten skal ha adgang til å skrive ut forenklete forelegg og således få avgjort de enkleste og minst alvorlige sakene på stedet. Tollutdanningen skal derfor inneholde et eget politifag.

#### Fremskrittspartiet vil:

- skjerpe straffenivået for politivold og ha nulltoleranse for dette
- legge til rette for identitetsskjerming for polititjenestemenn

- evaluere politireformen og gjøre nødvendige justeringer, herunder vurdere strukturendringer
- ha en generell bevæpning av norsk politi
- modernisere politiutdanningen
- få inn andre faggrupper for å ivareta støttefunksjoner i politiet og rendyrke oppgavene til faglært politi
- utvise utenlandske statsborgere som dømmes til ubetinget fengsel i tre måneder eller mer
- akseptere bruk av forhåndsgodkjent rom- og telefonavlytting, bevisprovokasjoner og bruk av forhåndsgodkjent overvåkning i saker som vedrører rikets sikkerhet og alvorlig kriminalitet
- innføre nasjonalt forbud mot tiggging
- ha flere politihunder, deriblant narkotikahunder
- styrke grensekontrollen
- sørge for at saker med kjent gjerningsperson ikke blir henlagt

- forsterke innsatsen i bekjempelse av hverdagskriminalitet
- øke antall politihelikoptre på landsbasis for å få bedre dekning nasjonalt
- legge ned UP
- legge ned Politidirektoratet
- gi Kripos adgang til å gjøre DNA-søk i kriminelles familie for å avdekke kriminalitet

#### OVERGREP MOT BARN

Arbeidet mot trafficking, menneskehandel og seksuelle overgrep mot barn må styrkes. Dette er ofte grenseoverskridende kriminalitet der internasjonalt samarbeid vil gjøre kriminalitetsbekjempelse lettere. Vi ønsker derfor å styrke slike samarbeidsprosjekter.

Foreldre som er dømt for seksuelle overgrep mot egne barn, skal umiddelbart fratras omsorgs- og samværsretten. De som har begått seksuelle overgrep mot barn, skal kunne dømmes til behandling med medisinsk kastrering under nøye oppfølging.

Det må innføres et offentlig register over overgrepdomte. Man bør kunne varsle lokalsamfunn dersom personer som har blitt dømt for slike forhold flere ganger, flytter inn.

Påtalemyndigheten må settes i stand til raskt å kunne følge opp de sakene som er ferdig etterforsket av politiet. Vi mener at det offentlige bør gis anledning til å leie inn privatpraktiserende advokater til å føre straffesaker for å få avviklet den store saksmengden.

Fremskrittspartiet vil øke foreldelsesfristen for fysisk og psykisk vold mot barn til 15 år etter at barnet fyller 18 år. Vi aksepterer ikke at straffesaker med kjent gjerningsperson henlegges på grunn av kapasitetsproblemer.

Norsk politi bør samarbeide tett med politiet i land som norske pedofile reiser til for å utnytte barn. Folk som er dømt for overgrep, bør kunne dømmes til å miste retten til pass, og politiet bør advare myndigheter i andre land mot personer som kan utgjøre en trussel mot deres barn slik at de kan stanse dem fra innreise.

#### Fremskrittspartiet vil:

- pålegge nettleverandørene å lagre kommunikasjonsparametere, slik som tildelte IP-adresser, i minimum 6 måneder
- gi mulighet til kjemisk kastrering av personer som blir dømt for seksuelle overgrep
- etablere offentlig register på personer som har begått overgrep mot barn
- åpne for å varsle lokalsamfunn om personer som gjentatte ganger er blitt dømt for alvorlige seksuelle overgrep mot barn
- Fjerne foreldelsesfristen for fysisk og psykisk vold mot barn
- samarbeide internasjonalt om å stanse pedofile fra å kunne reise til andre land og misbruke barn
- at alle som blir dømt for alvorlig overgrep mot barn, automatisk skal bli idømt en forvaringsdom

#### DOMSTOLER

Fremskrittspartiet legger vekt på å sikre enkeltmennesket rettssikkerhet. Domstolene skal sikre rask og rettferdig behandling. Dette er også viktig for å unngå at personer sitter i varetekt over lang tid. Prinsippet om at man er uskyldig til det motsatte er bevist, er grunnleggende for rettssikkerheten. Vi mener at domstolene og domstolsbehandlingen må moderniseres, og at saksbehandlingen må effektiviseres. Domstolene bør ha frihet til å kunne benytte forenklet domstolsbehandling i større grad.

Kø i domstolsapparatet gjør at det går altfor lang tid fra en sak er etterforsket til den blir avgjort i domstolene. Dette påfører både offer og gjerningsperson unødige belastninger. Vi vil innføre begrensninger for forsvarere som er betalt av det offentlige, slik at de ikke får påta seg flere saker enn de har tid til å føre når retten har satt dem opp til behandling.

Vi ønsker å utvikle ordningen med hurtigdomstoler for enkelte typer saker for å få opp effektiviteten og få pådømt mer av hverdagskriminaliteten. Hurtigdomstolen skal ha utvidede åpningstider, og ta imot saker hvor politiet har tatt gjerningsperson og har sikre bevis. Utenlandske statsborgere som begår kriminalitet, kan også tas gjennom hurtigdomstolen og holdes i forvaring inntil saken er avgjort, og de eventuelt kan sendes ut av landet.

Det er behov for å gjennomgå systemet for ankemuligheter fordi intensjonen i dagens system misbrukes. Det offentlige bruker uforholdsmessig mye ressurser på ankesaker, og det er behov for å se på innstramning av reglene.

Straffereaksjonene som iverksettes overfor forbrytere, skal avskrekke vedkommende fra å begå nye straffbare handlinger. Dagens straffenivå i Norge er for mange typer forbrytelser så lavt at det ikke harmonerer med befolkningens rettsoppfatning. Vi ønsker derfor høyere strafferammer generelt sett og en gjennomgang av straffelovgivning. I tillegg ønsker vi å innføre minimumsstraff for en del alvorlige lovbrudd for å sikre at domstolene utmåler straffer som er mer i tråd med folks rettsoppfatning enn det som ofte er tilfellet i dag, samt å fjerne dagens kvantumsrabatt som medfører at kriminelle som i en rettssak dømmes for flere forhold, ikke blir straffet for hver og en av forbrytelsene vedkommende har gjort seg skyldig i.

Ved i større grad å ta i bruk teknologi kan domstolene effektiviseres. Lyd- og bildeoverføring bør innføres i alle tingretter, slik at man i større grad kan avholde fjernmøter i tilståelsessaker, varetektsaker og andre sakstyper der det ikke fremstår som viktig at en siktet eller tiltalt møter personlig.

En digitalisering av domstolene vil effektivisere arbeidet og kostnadsrammen ved domstolene på mange felt. Tolketjenesten må effektiviseres kraftig ved å opprette en nasjonal tolketjeneste som jobber digitalt. Dette kan også heve kvaliteten.

Vi vil stramme inn foreldelsesreglene i straffeloven slik at man i færre tilfeller opplever at gjerningspersonen kan unndra seg straff. Vi ønsker å endre systemet slik at allerede idømt straff ikke kan foreldes. I tilfeller der gjerningspersonen ikke er dømt, skal foreldelsesfristen utvides.

#### **Fremskrittspartiet vil:**

- digitalisere domstolene, domstolsbehandlingen og tolketjenesten
- utvikle ordningen med hurtigdomstoler
- skjerpe straffenivået og øke maksstraffen til 50 år
- øke minimumsstraffer for alvorlige lovbrudd
- fjerne dagens kvantumsrabatt ved dom for flere lovbrudd
- at den straffedømte går direkte fra rettskraftig dom til soning
- at all ilagt fengselsstraff skal sones i sin helhet
- endre den kriminelle lavalderen til 14 år
- åpne for større bruk av ubetinget fengselsstraff mot lovbrøyttere under 18 år

- at alle som blir dømt for overgrep mot barn, automatisk skal bli idømt en forvaringsdom
- sikre uavhengighet for domstolene
- det innføres erstatningsansvar for å motarbeide politiets etterforskning
- gjennomgå ankesystemet
- oppheve sexkjøpsloven
- forby interne domstoler innenfor religiøse organisasjoner

#### **FENGSEL OG KRIMINALOMSORG**

Fremskrittspartiet vil holde soningskøene nede. Dette kan blant annet gjøres ved å la private aktører bygge og eie fengsler på oppdrag fra staten. Soningskøen rammer domfelte, ofre og samfunnet for øvrig. Befolkningen mister tillit til rettsstaten når gjerningspersoner, også etter alvorlige forbrytelser, kan gå fritt rundt i påvente av soning. Særlig belastende er dette for ofrene og deres familier.

Elektronisk kontroll bør begrenses til bruk overfor dem med mindre forseelser og i overgangen fra ordinær soning til frihet. Dette inkluderer også permisjoner.

Det er viktig at straff virker preventivt. Dagens fengselsstraff i Norge er ikke i tilstrekkelig grad preventiv for dem som kommer hit med den hensikt å utføre kriminelle handlinger. Det bør etableres egne enheter for utenlandske kriminelle.

Norge bør utnytte de soningsavtaler vi har med de kriminelles hjemland, og eventuelt rehandle disse slik at de kan bli mer effektive. Samtidig må det arbeides med å få på plass soningsavtaler med enda flere land, slik at vi kan kjøpe soningsplasser i hjemlandet for de aller fleste som uansett skal utvises. Fremskrittspartiet mener dermed at utenlandske statsborgere som begår kriminalitet i Norge, skal sone i hjemlandet, så fremt dette er mulig.

Det bør rettes en større oppmerksomhet mot unge som soner i fengsel. Dette med sikte på at unge kriminelle ikke skal falle mellom flere stoler. Ungdomsenhetene bør ha spesielt tilrettelagte rehabiliteringstiltak med tanke på tilbakeføring til samfunnet og en hverdag uten kriminalitet. Denne gruppen har behov for klare rammer og større forutsigbarhet i hverdagen, noe som gjør kriminalomsorgen godt egnet til oppfølging av straffereaksjoner mot dem.

Før å få til en preventiv virkning og forebygge en kriminell løpebane må det innføres særskilte ordninger for unge i varetekt, slik at de ikke løslates før alle saker er oppgjort. Dette fordi tiden ute ikke vil kunne gi tilgang til jobb eller skole i påvente av en dom, dermed vil den kriminelle bane fortsette til endelig dom faller.

I dag er ung soningsfange betegnet til 18 år, denne alderen burde endres til 23 år.

Det skal være adgang til å foreta undersøkelser av alle personer i fengsler med høyt og særlig høyt sikkerhetsnivå ved bruk av teknisk utstyr eller hund. Dette inkluderer innsatte, fengselets ansatte, konsulær representant og offentlige myndighetsrepresentanter. Dette med bakgrunn i endret sikkerhetssituasjon de senere år og behov for skjerping av kontroll i fengsler med høyt sikkerhetsnivå. Like regler for kontroll vil motvirke at personer utsettes for press om å ta med seg gjenstander inn eller ut ved besøk i fengslene. Av sikkerhetsmessige årsaker vil vi vurdere overgang fra navn til tjenestenummer for fengselsbetjenter for å forhindre hevn og vold mot tjenestepersonell.

#### **Fremskrittspartiet vil:**

- fjerne soningskøen gjennom å slippe til private / leie soningskapasitet i utlandet
- sende utenlandske statsborgere ut av landet og la dem sone straffen i hjemlandet
- fremforhandle utleveringsavtaler

- opprette lukket institusjonstilbud for barn under den strafferettslige lavalder
- at unge i varetekt ikke skal løslates før alle påventende saker er oppgjort
- åpne for privat fangetransport for å frigjøre politiressurser
- øke satsingen på rusomsorg i fengsel
- at ettervern skal tilbys i hensiktsmessige former
- at dømte går direkte fra rettskraftig dom til soning
- iverksette bedre tiltak for å redusere tilbakefallsprosenten
- endre ungsoningsfange til opptil 23 år

#### Fremskrittspartiet vil:

- sørge for tilstrekkelig kompetanse ved mottak av ofre og pårørende
- at offeret og/eller pårørende skal varsles dersom gjerningspersonen skal ha permisjon fra fengselet
- at gjerningspersonen kan ilegges geografiske begrensninger for sin permisjon for å verne offer og/eller pårørende
- gjennomgå barns rettssikkerhet etter overgrep
- vurdere nye ordninger for kriminalitetsofre og deres pårørende, herunder egen ombudsordning
- barnehuskonsept må innføres i hvert distrikt

#### FOREBYGGENDE ARBEID

Det er foreldrene som har hovedansvaret for å følge opp sine barn. Likevel er det nødvendig at det offentlige satser målrettet på forebyggende arbeid. Noen av de unge som kommer inn på en kriminell løpebane, har opplevd en utrygg oppvekst. Det er viktig at offentlige instanser som er i kontakt med barn, i større grad settes i stand til å avdekke når barn blir utsatt for vold, overgrep og annen form for omsorgssvikt. Vi vil derfor styrke kompetansen og samarbeidet mellom skole, barnehage, helsestasjoner, frivillige organisasjoner, barnevern, familievern og politiet.

En del av dem som begår kriminelle handlinger, har omfattende rusproblemer. I dagens system går de ut og inn av behandling, og velger selv om de skal fullføre den. Vi ønsker å tillate at tvangsbehandling brukes som en sanksjonsmulighet når rusmisbrukere dømmes for forbrytelser. Dette må følges opp av et helhetlig opplegg etter endt behandling, slik at en kan forhindre tilbakefall til rusmisbruk. Det bør tilrettelegges for utvidet bruk av tvangsbehandling av rusmisbrukere som alternativ til straff. Samtidig må det legges til rette for helhetlig oppfølging etter endt soning.

#### PÅRØRENDE OG OFFEROMSORG

Fremskrittspartiet vil gi oppfølging og hjelp til ofre for kriminalitet. Det er viktig at ofrene og deres pårørende har et godt utbygd og tilrettelagt hjelpeapparat.

Kriminalitet, først og fremst vold og overgrep, rammer også barn. Det er svært viktig at barn får hjelp tidligst mulig, og at de får hjelp av personell med spisskompetanse nettopp til å kommunisere med barn. Barnehusene er svært viktige i dette arbeidet, derfor ønsker vi å styrke ordningen slik at det etableres barnehus i hvert distrikt. Vi vil også sikre et særskilt etterverntilbud for barn som har vært utsatt for overgrep.

Ofre for kriminalitet eller deres pårørende skal få utbetalt eventuell oppreisningserstatning fra staten. Staten skal innkreve erstatningssummen fra gjerningsperson eller gjerningspersoner.

#### Fremskrittspartiet vil:

- møte unge lovbrøyttere med raske reaksjoner for å forebygge nye lovbrudd
- opprette en ungdomsdomstol og stille tydelige krav til den enkelte når straffereaksjonen skal iverksettes
- gripe inn tidlig og ha tett oppfølging med dem som er i ferd med å komme inn på en kriminell løpebane
- styrke samarbeidet mellom skole, barnehage, helsestasjoner, frivillige organisasjoner, barnevern, familievern og politiet
- gå inn for økt bruk av frivillige og ideelle organisasjoner på det forebyggende området overfor barn og unge
- forebygge og bekjempe overgrep mot barn ved bruk av digitale medier
- styrke Politiets nettpatrulje, som er et lavterskeltilbud for å rapportere press og utnyttelse av barn og unge på nett
- pålegge foreldre et erstatningsansvar for kriminelle handlinger som begås av barn under den kriminelle lavalderen

#### BEKJEMPE TERROR OG INTERNASJONAL KRIMINALITET

I en tid med grenseløs terrorisme og klanbasert organisert kriminalitet, er det feil å ha åpne grenser der hvem som helst kan melde seg og søke om asyl. Asylrevet migrasjon medfører reelle sikkerhetsutfordringer.

Det kan ikke være slik at terrorister, krigsforbryttere og kriminelle utlendinger som begår handlinger som drap og voldtekt, ikke kan utvises, utleveres til eller straffeforfølges i utlandet fordi de tilfeldigvis har begått forbrytelser i et land hvor de kan bli utsatt for dødsstraff. Norge skal ikke være en frihavn for disse personene og den norske befolkningen skal ikke utsettes for økt risiko fra disse.

FrP mener det er behov for en internasjonal straffedomstol på dette området, slik at personene kan dømmes og stilles til ansvar for de forbrytelsene de har begått. De bør heller ikke sone sin straff i det landet de har oppsøkt.

Fremskrittspartiet mener det i tilfeller der utsendelse av svært farlige personer ikke kan gjennomføres, må vedkommende interneres. Dagens praksis, som er utledet av internasjonale konvensjoner, fører til at innbyggerne i Norge må leve i forhøyet risiko for å beskytte en farlig terrorist. Innbyggernes sikkerhet skal settes i høysetet og at Norge i slike tilfeller skal internere den farlige personen.

Vilkårene for å tilbakekalle norsk statsborgerskap ved spesielt alvorlig kriminalitet må skjerpes. Dette gjelder deltakelse i terrorrelaterte kriminalitet som for eksempel fremmedkrigere, terrorhandlinger i Norge og IS-kvinner. Men det kan også gjelde deltakelse i terrorrekruttering og finansiering. I tillegg skal det vurderes å tilbakekalle norsk statsborgerskap for personer som deltar i alvorlig gjengkriminalitet.

#### Fremskrittspartiet vil:

- arbeide for å opprette en internasjonal straffedomstol for terrorisme og alvorlige forbrytelser mot menneskeheten begått i land uten et fungerende rettsapparat
- sørge for at forbrytelser skal straffeforfølges der forbrytelsen ble begått
- internere alle utlendinger som ikke kan sendes ut av landet, dersom de er ansett å utgjøre en fare mot nasjonen eller det norske folk
- gi utvidet myndighet til å ta statsborgerskapet fra personer som utgjør en trussel mot rikets sikkerhet eller vitale nasjonale interesser

# Skatter og avgifter

Skatter og avgifter er nødvendig for å finansiere oppgaver vi skal løse i fellesskap. Samtidig påvirkes enkeltmennesker og bedrifters valg av nivået på samfunnets skatter og avgifter og hvordan de er innrettet. Et høyt skatte- og avgiftsnivå vil bidra til å redusere arbeidsinnsatsen og vri investeringer bort fra Norge. Derfor må skatte- og avgiftstrykket ned. I den kommende perioden vil Fremskrittspartiet prioritere å redusere avgiftstrykket fordi avgifter mest rammer dem som har minst.

Bekjempelse av svart arbeid skal være en prioritert oppgave for myndighetene.

## AVGIFTER

På prinsipielt grunnlag mener Fremskrittspartiet at avgifter skal brukes til å betale kostnadene et produkt eller en transaksjon påfører samfunnet. Avgiften må derfor gjenspeile de reelle kostnadene. FrP vil redusere dagens dokumentavgift, samt redusere flere andre fiskale avgifter og avvikle disse på sikt. Vi vil ha et enkelt avgiftssystem med lave satser som er tilpasset den internasjonale konkurransen.

Norge er et langstrakt land hvor bilbruk er en nødvendig del av infrastrukturen. FrP vil derfor at bilrelaterte avgifter som engangsavgift ved kjøp av ny bil, trafikkforsikringsavgift og omregistreringsavgift skal reduseres betydelig, og at vrakpanten skal økes. Slik fornyes bilparken raskere, og den bli mer trafikk sikker og miljøvennlig.

Bilrelaterte avgifter skal i større grad være i samsvar med det offentliges kostnader til bygging, drift og vedlikehold av veinettet. Avgiftsnivået på bil skal reduseres. Fremskrittspartiet aksepterer ikke veipricing.

Særavgiftene på grensehandelsvarer må reduseres, grensen for tollfri import bør økes og tollsatser bør reduseres med sikte på friere handel.

Det er nå en iver i mange partier etter å innføre nye og høyere klima- og miljøavgifter. Fremskrittspartiet skal kjempe mot grønn sosialisme, der klimapolitikken brukes til å hente ut mer penger fra folks lommebøker eller sette arbeidsplasser i fare. Dette straffer vanlige folk og de som har dårligst økonomi hardest. Miljøavgifter bør i større grad øremerkes til miljøformål.

### Fremskrittspartiet vil:

- redusere skatte- og avgiftsnivået
- prioritere å redusere avgifter som mest rammer dem som har minst
- ha et flatere og mer oversiktlig skattesystem med solide bunnfradrag

- avvikle formuesskatten
- sikre internasjonalt konkurransedyktige skattebetingelser for bedriftene
- øremerke avgifter til å dekke kostnadene den avgiftsbelagte tjenesten/varen påfører samfunnet
- redusere det høye avgiftsnivået på bil
- harmonisere miljø- og klimaavgiftene slik at lik miljø-/ klimabelastning gir lik avgiftsbelastning på tvers av sektorer
- kjempe mot klimapolitikk som påfører folk flest høyere avgifter og som rammer de som har minst hardest
- redusere avgiftene på grensehandelsutsatte varer og harmonisere disse med i nivået i våre naboland for å sikre norske arbeidsplasser
- hindre at arveavgiften gjeninnføres, uavhengig av modell
- fjerne veibruksavgiften på drivstoff på fremkomstmiddel som ikke benytter vei
- ikke gjeninnføre flypassasjeravgiften

## KJØRETØYSAVGIFTER

Bilen er viktig for alle deler av landet og for at hverdagen skal henge sammen for veldig mange av oss, og Fremskrittspartiet vil derfor redusere avgiftsbyrden for norske bilister.

Fremskrittspartiet mener at kjøretøysavgiftene skal reduseres betydelig. Engangsavgiften skal reduseres og på sikt fjernes, omregistreringsavgiften skal kun dekke selvkost og drivstoffavgiften skal reduseres. Biler uten direkte utslipp, som elbil og hydrogenbil representerer i dag alternativer med lave særavgifter for befolkningen.



Dette er en utvikling vi ønsker også for resten av bilparken. Merverdiavgift betales for de fleste nye varer og tjenester, og kjøretøy må også omfattes av det samme regelverket, uten ytterligere særavgifter. Økte inntekter som følge av mva fra utslippsfrie kjøretøy skal uavkortet gå til å redusere bompengebelastningen.

For mange er kjøretøy mer enn et transportmiddel og kjøretøykultur og hobby er viktig over hele landet. Vi vil styrke rammebetingelsene for hob- byen og bilkulturen der det viktigste må være skatte- og reguleringsfrihet. Vi vil endre alders- grensen for veteranstatus for kjøretøy fra 30 til 20 år, noe som bedre reflekterer når et kjøretøy går fra å være et transportmiddel til å bli en kultur- gjenstand.

Vi mener at det må ryddes opp i teknisk regelverk og avgiftsbestemmelser for bobiler. Kjøretøy som leveres som campingbil/bobil fra produsent med slik typegodkjenning, skal avgiftsberegnes som bobil. Det er særlig regelverket om vektclasser for kjøretøy som skaper problemer for bruk av mange bobiler.

#### Fremskrittspartiet vil:

- styrke rammebetingelsene for kjøretøy som kultur, kjøretøyhobby og interesse
- at aldersgrensen for veterankjøretøy endres fra 30 til 20 år
- at veterankjøretøy skal være skatte- og reguleringsfrie
- at lavsats i trafikkforsikringsavgiften fjernes
- redusere engangsgiften ved å fjerne vektkompo- nenten. På sikt skal engangsgiften avvikles
- at omregistreringsavgiften kun skal dekke selvkost
- at drivstoffavgiftene skal reduseres
- at mva og trafikkforsikringsavgift for kjøretøy gjøres teknologinøytral

#### PERSONBESKATNING

Fremskrittspartiet vil la den enkelte familie beholde mer av sine egne penger. Gjennom valg av utdanning, arbeidstid og yrke har den enkelte mulighet til å påvirke sin arbeidsinntekt. Inntekts- fordelingen i samfunnet skal først og fremst være et resultat av den enkeltes frie valg til å verdsette arbeidsinnsats, inntekt og fritid. Skattesystemet skal sørge for at det er lønnsomt å jobbe sammen- lignet med å ikke jobbe.

Et flatere skattesystem vil si at alle betaler den samme proSENTSatsen uavhengig av hva de tjener. Dette kombinert med et bunnfradrag vil gjøre det mer attraktivt å arbeide, og fjerne insentiver for skatteplanlegging og skatteunndragelser. Et slikt system er enklere, mindre byråkratisk og mer rettferdig, i tillegg til at effektivitetstapet dagens system innebærer, vil forsvinne. Ved tilpasning til et flatere skattesystem med solide bunnfradrag må det vurderes hvilke særfradrag og kontantytelser det er hensiktsmessig å integrere i denne ordnin- gen, blant annet om fagforeningsfradraget bør erstattes med et tilsvarende jobbskattefradrag til alle lønsmottakere.

Norge har en høy eierbeskatning som har ført til at mange norske gründere og investorer har flyttet til land med gunstigere rammebetingelser. Dette gjør at Norge går glipp av kapital som kunne gitt nye og sårt tiltrengte arbeidsplasser. Fremskrittspartiet ønsker å snu denne negative trenden gjennom å gjennomføre en eierbeskatningsreform slik at dyktige gründere og investorer får sterke finansielle insentiver til å flytte til Norge.

Fremskrittspartiet ønsker å avvikle formues- skatten. En stor andel av formuesskatten betales av pensjonister og vanlige lønsmottakere. Midlene er som oftest beskattet flere ganger, og formuesskatten diskriminerer norsk eierskap fordi nesten ingen land i verden har formuesskatt. Det betyr for eksempel at utenlandske eiere slipper formuesskatt, mens nordmenn må betale formuesskatt av aksjer i samme bedrift.

Den særnorske formuesskatten må betales selv om et selskap går med underskudd. Det kan også få den uheldige konsekvens at en gründer og eier av et selskap i vekst og som fortsatt ikke har tjent penger, må ta ut utbytte, ta opp privat lån eller selge aksjer for å betale formuesskatten.

#### BEDRIFTSBESKATNING

Fremskrittspartiet vil ha et skattesystem som motiverer til investeringer, vekst og nyskaping i Norge. Norge konkurrerer med andre land som også vil øke bedriftsetablering og innovasjon, og vårt skattesystem må tilpasses den internasjonale konkurransen.

Norsk bedriftsbeskatning skal være innrettet slik at norsk virksomhet har de samme ramme- vilkårene som våre viktigste handelspartnere. Nivået på selskapsskatten i Norge må tilpasses eu- ropeisk og internasjonalt nivå. Særnorske skatter bør avvikles, herunder formuesskatten, som er en dobbeltbeskatning, og som hemmer norsk privat eierskap og kapitalmarked. Ord- ningen med SkatteFUNN bør gjøres bedre for å motivere privat forskning og utvikling i bedriftene.

I et globalt perspektiv må verdier skattelegges i de land de skapes. Vi må sikre at multinasjonale aktører som opererer i Norge, betaler skatt på lik linje med lokale norske aktører. Nasjonalt er det viktig at mer av verdiskapningen blir igjen lokalt der verdiene skapes og der kommuner har lagt til rette for næringsutvikling.

#### FINANSPOLITIKK OG PENGEPOLITIKK

Fremskrittspartiet vil føre en ansvarlig øko- nomisk politikk. Næringslivet er avhengig av gode rammevilkår for den enkelte næring, og av et godt investeringsklima med forutsigbare rammer for inflasjon, renter og kronekurs. Sunn økonomisk utvikling og orden i økonomiske forhold er viktig for folks trygghet.



Den norske stat har en stor formue og en unik økonomisk situasjon. Dette handlingsrommet må brukes til å bygge, sikre og utvikle landet gjennom investeringer i infrastruktur, forskning og utvikling samt vekstfremmende skattelettelser for å gi norsk næringsliv de beste konkurransevilkår.

Selv om staten har store verdier, må vi unngå en situasjon hvor høyt statlig forbruk over tid gjør at statens økonomi ikke er bærekraftig. Norge er på vei inn i en slik situasjon, og det er derfor behov for å erstatte dagens handlingsregel med et nytt ankerfeste for den økonomiske politikken. Det er nødvendig å skille mellom drift og investeringer i statsbudsjettet. Et slikt skille tar hensyn til at driftsutgifter i større grad er inflasjonsdrivende enn samfunnsøkonomisk lønnsomme investeringer. Det bør legges til grunn at statens forbruk ikke skal vokse mer enn bruttonasjonalproduktet.

Fremskrittspartiet støtter tankegangen om at utvinning av petroleumsressurser skal ha et generasjonsperspektiv, hvor verdiskapingen skal komme hele landet til gode i et langsiktig perspektiv. Verdiane bør investeres både i utlandet og i norsk samfunnsøkonomisk lønnsom realkapital, og alle investeringer spesifiseres i eget budsjett.

Kjøp av aksjer og tilførsel av egenkapital til statlige selskaper foretas utenfor handlingsregelen. Denne praksisen må også kunne legges til grunn ved bygging av landet med samfunnsøkonomisk lønnsomme investeringer i infrastruktur, sentral bygningsmasse og store kapitalvarer. Dette vil innebære at viktige vei- og baneprosjekter som i dag skaper flaskehals i transportnettet, vil kunne løses langt raskere og samtidig gi et godt grunnlag for økonomisk vekst. Det samme vil gjelde for andre samfunnsmessige viktige investeringer.

#### Fremskrittspartiet vil:

- skille mellom drift og investeringer i statsbudsjettet
- redusere det offentlige byråkratiet og frigjøre arbeidskraft til privat sektor
- styrke forskning og utdanning for å stimulere til verdiskaping
- sikre en regulering av finansnæringen som tar hensyn til en mangfoldig, desentralisert og solid anknæring over hele landet
- styrke samspillet mellom finansnæringen og det offentlige virkemiddelapparatet, og utrede tiltak for å styrke verdiskapingen i samspill mellom offentlige ordninger og privat finansiering
- organisere utbygging og drift innen prioriterte områder med statlig ansvar, etter samme modell som selskapet Nye Veier
- gjøre det enklere å overføre lån med pant i eiendel fra en finansinstitusjon til en annen
- avslutte offentliggjøring av skattematene

# Markedsøkonomi og næringsliv

Markedsøkonomi er en forutsetning for et fungerende demokratisk samfunn. Et velfungerende marked innebærer at forbrukerne i all hovedsak styrer tilbudet gjennom sin etterspørsel.

Internasjonal handel har bidratt til å løfte millioner av mennesker ut av fattigdom og er et grunnleggende virkemiddel for å sikre en stabil verden. En fungerende internasjonal markedsøkonomi er en viktig forutsetning for god velferd. Forbrukerne nyter i dag godt av konkurranse på tvers av landegrensene. Det er behov for en ytterligere liberalisering av handelsregler, og Fremskrittspartiet vil arbeide for en friest mulig verdenshandel.

#### Fremskrittspartiet vil:

- liberalisere økonomien for å skape større vekst og mer velferd
- sikre en virksom konkurranse og at flere samfunnssektorer åpnes for dette
- arbeide for mer frihandel og nedbygging av tollbarrierer
- sikre fattige land markedsadgang til Norge
- sikre at interessene til landets innbyggere og norske eksportnæringer blir ivaretatt ved inngåelse av internasjonale avtaler
- at Norge skal legge til rette for handel med fremvoksende økonomier som representerer store fremtidige muligheter for norske eksportnæringer og norske arbeidsplasser
- intensivere arbeidet for å få på plass flere bilaterale avtaler og frihandelsavtaler

#### FRIHANDEL, TOLL OG IMPORTVERN

Tollmurer er en barriere mot handel og velstandsøkning. Norge er en liten, eksportorientert økonomi og vil tape på økte handelshindringer. Fremskrittspartiet mener at Norge bør fortsette arbeidet med å fjerne tollsatser.

Høye tollsatser og beskyttelsesregimer fører til at varer blir dyrere for forbrukere. Spesielt på matområdet er tollsatsene høye, men også på andre områder bidrar høye tollsatser til mindre utvalg og

dyrere varer for forbrukere og næringsliv. I tillegg kommer et fordyrende og komplisert regelverk.

Høye tollsatser stenger mange fattige land ute fra velstandsveksten vi selv har opplevd gjennom handel. Handel er et verktøy for å få i gang produktivitetsvekst, effektivisering og innovasjon. Selv om de aller fattigste landene (MUL) har toll- og kvotefri adgang til det norske markedet for alle varer, blir andre fattige land møtt med høye tollsatser. Det er en kjensgjerning at det viktigste virkemiddelet for å få land ut av fattigdom, er handel.

Norske tollsatser og beskyttelsesregimer bør derfor gradvis fjernes/reduseres. Det bør innføres nulltoll for MUL-land (de ca. 50 svakest utviklede landene), reduserte tollsatser for u-land, og økt grense for tollfri import.

#### Fremskrittspartiet vil:

- at norske tollsatser og ensidige beskyttelsesregimer fjernes over tid
- fremforhandle bilaterale frihandelsavtaler
- fjerne tollsatser for MUL-land samt redusere tollsatsene for andre U-land
- Intensivere arbeidet med å skaffe frihandelsavtaler med store viktige markeder og fremvoksende økonomier
- fjerne norsk industritoll
- bruke internasjonale forhandlinger til å sikre markedsadgang for videreforedlede norske fiskeprodukter

#### NÆRINGS LIV

Fremskrittspartiet vil føre en næringspolitikk som stimulerer videre utvikling av næringer der hvor Norge har historiske og naturlige fortrinn. Hovedoppgaven i næringspolitikken er å stimulere til innovasjon og økt verdiskaping i hele landet.

Alle bransjer skal drive næringsvirksomhet basert på prinsippet om fri konkurranse, fordi dette også er det beste for samfunnet som helhet.

Dagens utstrakte offentlige eierskap konsentrerer makt og innflytelse på få hender. Politisk styring av bedrifter hemmer langsiktig tenking og verdiskaping. Når det offentlige både skal overvåke, regulere og tjene penger i det samme markedet, vil det dessuten skje en rolleblanding som kan føre til forskjellsbehandling av aktører. En målsetting i vår økonomiske politikk er derfor å bygge ned det offentlige eierskapet i selskaper som drives i direkte konkurranse med private aktører. Som eksempler kan nevnes statens direkte og indirekte eierskap i selskaper som Bring og VY.

Med stadig sterkere internasjonal konkurranse om rammebetingelser, samt mer mobil kapital, er det viktig å føre en næringspolitikk som gjør det lønnsomt og attraktivt for bedrifter å drive sin virksomhet i og fra Norge. Vi vil sørge for løsninger der staten oppmuntrer private investorer til å satse risikokapital på teknologiutvikling og kompetanseheving.

Norsk næringsliv må videreutvikles basert på nasjonens naturressurser og kompetanse. Det er lange tradisjoner for at naturressursene eies av fellesskapet, mens materiell rikdom skapes ved at ressursene utnyttes av ansvarlige bedrifter med gode konsesjonsregler og fornuftig beskatning. Vi vil ha nasjonal kontroll over naturressursene for å sikre at arbeidsplasser, hovedkontor og utviklingsarbeid blir i Norge. Samtidig bør vi i større grad la private bedrifter konkurrere mot statlige bedrifter slik at naturressursene foredles av de aktører som gjør dette best og mest effektivt.

Norge har noen av Europas dyreste matvarer. Høye priser på dagligvarer skyldes blant annet norske særavgifter, tollvern og manglende konkurranse i dagligvaresektorene. Konsekvensene av dyre dagligvarer er tap av norske arbeidsplasser som følge av økende grensehandel. Fremskrittspartiet vil jobbe for å styrke konkurransen i dagligvare-

sektoren for å sikre innbyggerne billigere mat og økt mangfold av dagligvarer i butikkene.

#### Fremskrittspartiet vil:

- gjøre det enklere å starte og drive sin egen bedrift
- ha færre og enklere innrapporteringer til det offentlige
- redusere det offentlige eierskapet
- redusere den politiske innblanding i bedriftenes hverdag
- sørge for at offentlige insentivordninger gir støtte etter objektive kriterier og lønnsomhet
- forenkle tilgangen til høykompetent internasjonal arbeidskraft
- bruke andre virkemidler enn subsidier overfor næringslivet

#### NYSKAPING, GRÜNDERPOLITIKK OG SMÅ OG MELLOMSTORE BEDRIFTER

Norsk næringsliv består i all hovedsak av små og mellomstore bedrifter. Derfor er det spesielt viktig å sikre rammebetingelser som stimulerer til vekst og utvikling for disse. Dette må blant annet skje ved redusert byråkrati og skjemavelde, samt en langsiktig og forutsigbar politikk. På den måten blir det enklere å starte, omstille, fornye og drive små og mellomstore bedrifter.

Det må gjøres enklere for bedrifter med lav omsetning å få innvilget årlig merverdiavgiftsoppgave, og dagens maksimalnivå med en omsetning på en million kroner bør økes.

Det er viktig at små og mellomstore bedrifter får mulighet til å selge sine nyutviklede varer og tjenester til det offentlige og sikres deltakelse i offentlige anbud.

Det må føres en offensiv nyskapingpolitikk, der forskning og utviklingsarbeid, gründervirksomhet og kompetanseutvikling stimuleres. Skatte- og avgiftspolitikken skal brukes aktivt for å sikre gründere gode rammevilkår og finansiering. I tillegg må det statlige virkemiddelapparatet tilpasses, slik at gode ideer og produkter sikres likeverdig støtte og finansiering, uavhengig av hvor i landet de skapes.

For å sikre innovasjon, utvikling av ny teknologi og oppstart av nye bedrifter, vil FrP øke taket på Kapitalfunn, skattefradragordningen som stimulerer til at bedrifter og privatpersoner investerer kapital i ny næringsvirksomhet. Kapitalfunn rettes inn mot egenkapitalinnskudd i små og mellomstore bedrifters tidlige utviklingsfase.

Av hensyn til nyskaping er det viktig å gjøre det enklere å starte og drive enkeltpersonforetak. Det kan gjøres blant annet ved å forenkle skatteleggingen av enkeltpersonforetak, styrke sosiale rettigheter for selvstendig næringsdrivende og gjøre MVA-rapporteringen enklere. For å stimulere til økt gründervirksomhet ønsker vi også å åpne for at ungdom kan starte enkeltpersonforetak fra fylte 16 år, eksempelvis ved at foresatte eller andre stiller garanti for virksomheten til personer under 18 år.

#### Fremskrittspartiet vil:

- at grensen for årlig innrapportering av moms økes til 10 millioner kroner
- heve grensen for revisjonsplikt til 10 millioner kroner for alle virksomheter som bruker autorisert regnskapsfører
- forenkle krav til HMS for små bedrifter
- tilpasse arbeidsmiljøloven for små og mellomstore bedrifter
- motivere det offentlige til å gjøre innovative innkjøp

- gjøre det enkelt å starte egen bedrift
- styrke Kapitalfunn-ordningen
- gjennomgå arbeidsmiljøloven og tilpasse den til dagens arbeidsliv
- redusere arbeidsgiveravgiften
- fjerne arbeidsavgiften for lærlinger
- styrke opsjonsskatteordningen
- differensiere tvangsmulkt etter bedriftenes størrelse

#### VERDISKAPING I HELE LANDET

Norge har en desentralisert næringsstruktur. En stor del av verdiskapingen skjer i distriktene utenfor sentrale strøk. Gjennom generelle rammebetingelser må det legges til rette for at verdiskaping opprettholdes og utvikles i distriktene, og at verdiene i større grad beholdes der de skapes. Da er det nødvendig at man lokalt får mulighet til å utnytte mer av naturressursene til å skape arbeidsplasser.

Stabile og forutsigbare rammebetingelser er avgjørende for industriutvikling og verdiskaping i hele landet. Vi må legge til rette for at også nye typer kraftkrevende industri etableres i Norge. Ved å ha ren, fornybar og regulerbar krafttilgang styrkes også industriens konkurransekraft.

Kommuner som aktivt legger til rette for næringsutvikling, bør få «betalt» for dette gjennom selskapskatten. Dette bør skje på en slik måte at ikke alle midlene fra selskapskatten havner i den kommunen hvor hovedkontoret ligger, men at en forholdsmessig riktig del tilfaller kommuner hvor verdiskapingen faktisk finner sted.

En av de viktigste utfordringene for næringslivet i distriktene knytter seg til samferdsel. Transport av varer til kunder og markeder er en betydelig utfordring jo lenger vekk man kommer fra viktige havner og byer i Norge. Derfor må det bygges mer infrastruktur i hele landet. Enkelte større investeringer i viktig infrastruktur bør kunne finansieres direkte gjennom oljefondet, utenfor handlingsregelen.

#### Fremskrittspartiet vil:

- forenkle offentlig forvaltning, lover og regler
- gi lokalsamfunn muligheten til å utnytte naturressurser for å skape arbeidsplasser
- hindre at offentlige eller private bedrifter gis særfordeler som fører til konkurransevridding
- at søknader og henvendelser til det offentlige skal besvares innen fastsatte tidsfrister
- vri deler av selskapskatten fra stat til kommune
- sikre at verdiskaping fra naturressurser kommer lokalsamfunnene til gode, herunder kommuner med havbruk som får inntekter fra havbruksfondet

#### HAVET

Norge er en havnasjon med et veldig godt utgangspunkt for videre utvikling av de blå næringene. Vi har en høyt utdannet befolkning, sterke selskaper, næringsklynger med virksomheter som utfyller og forsterker hverandre, et godt forsknings-, utviklings- og utdanningssystem med fremragende akademiske miljøer som utvikler verdensledende maritim teknologi, velfungerende og gode forvaltningsregimer, og store og ressursrike havområder med god miljøtilstand.

Samarbeid på tvers av havnæringene kan gi betydelige muligheter for videre vekst i petroleumsnæringen, maritim næring og sjømatnæringen. Og ikke minst kan det gi grobunn for utvikling av ny, havbasert industri.

Fremskrittspartiet ser viktigheten av sjøpattedyrenes rolle i havets økosystem, men som andre ressurser, må disse bestandene beskattes ut ifra en helhetlig og bærekraftig forvaltning. Det må arbeides internasjonalt for å få på plass løsninger som sikrer muligheten for eksport av sjøpattedyr.



### Fremskrittspartiet vil:

- bidra til gode rammebetingelser gjennom å videreføre og videreutvikle en effektiv, forutsigbar og kunnskapsbasert regulering av havnæringene
- legge til rette for kunnskaps- og teknologiutvikling i havnæringene gjennom forskning, innovasjon, utdanning og kompetanse

### FISKERI

Havets ressurser er nasjonale ressurser og skal forvaltes deretter. Dette skal gjøres ut fra et kunnskapsbasert reguleringsregime som sikrer et optimalt uttak av biomasse knyttet til de enkelte bestander.

Norsk fiskerinæring er en subsidiefri næring som hevder seg meget godt i den globale konkurransen. Gjeldende regelverk, som er blitt styrket og modernisert de siste årene, sikrer en variert fiskeflåte og en industristruktur hvor det er plass til både små og store bedrifter. Et velfungerende marked der det skapes arbeidsplasser og verdier i norske kystsamfunn over hele landet, er også en viktig forutsetning for videre utvikling av fiskerinæringen.

Deltakerloven og fiskesalagsloven, som regulerer fiskerinæringen, må til enhver tid vurderes opp mot ressurstilgangen og næringens behov. Salgs-lagenes monopol på førstehåndsomsetning av fisk er blant de ting som må endres.

Det må fastsettes totalkvoter for de ulike fiskeriene slik at ressursene forvaltes med tanke på langsiktig og bærekraftig avkastning og optimal utnyttelse av fiskebestandene. Dette kan blant annet gjøres gjennom omsettelige kvoter og tilrettelegging for et tett samspill mellom bedrifter, bransjer, forskningsmiljøer og andre aktører. Tillatelser til å utnytte ressursene i havet skal tildeles av staten og kunne omsettes mellom aktørene i næringen. Det er også viktig å sikre ordninger som ivaretar rekruttering innenfor fiskerinæringen.

Fremskrittspartiet vil stimulere til ytterligere brukerstyrt forskning på utnyttelse av fiske-ressurs-ene, herunder potensial for mottak og foredling av levende fisk. Dette kan sikre en bedre og mer forutsigbar råvaretilgang. Vi vil også vurdere om kvoteåret bør periodiseres for å sikre en bedre råvaretilgang for den landbaserte industrien. Vi vil være pådriver for tiltak som kan bidra til lønnsom videreforedling av fiskeressurser i Norge

Fremskrittspartiet ønsker ikke leveringsplikt for fiskerinæringen, men vil respektere tidligere inngåtte avtaler.

Det er viktig at det satses på forskning og utvikling innen fiskeindustrien for å bli mer konkurransedyktig overfor lavkostland. Norge vil ikke kunne konkurrere når det gjelder lønnskostnader og må derfor være i forkant når det gjelder teknologiske løsninger.

Det må tilrettelegges og etableres ordninger som stimulerer til økt forskning på utnyttelse av re-stråstoffet til biprodukter, herunder for eksempel helsekost og medisin. Det bør blant annet avsettes forskningskvoter.

En bærekraftig beskatning av ressursene forutsetter internasjonalt samarbeid og avtaler. Norge må derfor bidra til å sikre avtaler og effektiv kontroll mot ulovlig, urapportert og uregulert fiske. Omsetning av ulovlig fangst må etterforskes som grov økonomisk kriminalitet. Det må reageres strengt på overtredelser og andre former for juks med kvotene.

Kystvakten og fiskerikontrollen må tilføres tilstrekkelige midler til å øke innsatsen mot ulovlig fiske.

Det er nødvendig med visse reguleringer av fiskeriene og det er behov for en revidering av dagens reguleringsmodeller, med sikte på bedre fastsettelse av totalkvoter, utnyttelse og mest mulig forutsigbarhet.

Dette vil gi stabilitet og danne grunnlaget for bedre planlegging innen næringen og oppmuntre til langsiktige investeringer for industrien, fiskerne og fiskebåteierne.

Vi ser nytten av å ha en variert fiskeflåte og anser mangfold, nærhet, fleksibilitet, finansielle ressurser og stabile rammebetingelser som positivt for konkurransen og vil legge til rette for dette. Det er viktig å sette i gang tiltak for å redusere byråkratiet og forenkle regelverket.

### Fremskrittspartiet vil:

- avvikle pliktsystemet
- løpende tilpasse lovverket som regulerer næringen
- jobbe for lavere tollsatser på bearbeidet fisk, slik at mer bearbeiding kan skje i Norge
- ha økt forskning innen næringen
- utvikle et system med omsettelige kvoter, hvor hele landet ses under ett
- at årlige totalkvoter bestemmes av et beregningsutvalg
- sikre en optimal og bærekraftig utnyttelse av fiskebestander
- gi lik strukturingsmulighet for fartøy over og under 11 meter
- sikre effektiv kontroll mot ulovlig, urapportert og uregulert fiske
- utrydde kongekrabbe utenfor kommersiell sone
- arbeide for et internasjonalt regelverk mot dumping av fisk
- ikke innføre ressursrente på fiskeri
- vurdere ulike rekrutteringstiltak for fiskere

### HAVBRUK

Norges lange og til dels beskyttede kystlinje med ren sjø og et desentralisert bosetningsmønster, samt arbeidskraft med høy kompetanse innen akvakultur, ligger til rette for å styrke nasjonens posisjon som ledende innen oppdrett av sjømat. Nærheten til markedet for fersk sjømat, samt kunnskap fra landbasert foredling av fisk, gjør at det ligger til rette for en større grad av videreforedling innen landets grenser.

Maksimalt tillatt biomasse (MTB) begrenser hvor mye fisk som kan være i et oppdrettsanlegg. MTB er fast gjennom året, selv om produksjonsvilkårene er bedre når vanntemperaturen stiger. Vi ønsker derfor en gjennomsnittsberegning av MTB, slik at produksjonen kan økes når forutsetningene er som best, og senkes når havet er kaldt. Dette vil bidra til økt verdiskaping og flere arbeidsplasser.

Fremskrittspartiet mener at havbruksnæringen har store muligheter for økt ekspansjon og verdiskaping gjennom økt produksjon, oppdrett av nye arter og større grad av videreforedling. Dette forutsetter en god håndtering av biologiske utfordringer som lakselus, sykdommer, rømming og utslipp, samt lav dødelighet i produksjonen. Det er i dag svært strenge vilkår for tildeling av konsesjon for havbruk og oppdrett, men det må forvaltes etter bærekraftprinsippet. Konsesjonsvilkårene skal differensieres og liberaliseres for havbruksanlegg som eksempelvis har lukkede merder og begrenset utslipp. Det må snarest også etableres felles rammeverk for offshore havbruk. Vi vil fortsatt stimulere til forskning og utvikling slik at stadig bedre løsninger tas i bruk.

Det er viktig at kommunene legger til rette for havbruksnæringen. Da må også kommunene få gode insentiver gjennom at deler av næringens skatter og avgifter blir igjen i kommunen.

### Fremskrittspartiet vil:

- bedre vilkårene for havbruk
- innføre rullerende gjennomsnittlig MTB
- liberalisere konsesjonsvilkårene for å skape vekst i oppdrettsnæringen
- avvikle det offentlige eierskapet i oppdrettsnæringen
- ha en gjennomgang av særavgiftene som næringen betaler
- at Havbufondet fordeles med 80 % til kommunene og 20 % til staten
- at eksportavgiften og FoU-avgiften må styres av næringen
- stille strenge krav til næringen innenfor velferds- og miljøkriterier som dødelighet, sykdom, lakselus, rømming og utslipp.
- legge til rette for bærekraftig produksjonsøkning
- stimulere kommuner til å stille egnede arealer til rådighet for akvakulturnæringen

### LANDBRUK

Fremskrittspartiet vil stimulere til effektiv produksjon av trygg, god norsk mat. Landbruket er en viktig næring i mange distrikter. Landbrukets konkurransevne må styrkes, og i større grad baseres på markedsøkonomiske prinsipper, slik som landets øvrige næringer. Norske matprodusenter skal ha rammebetingelser for produksjon som er på linje med våre naboland, men vi skal ta hensyn til vårt høye kostnadsnivå og våre spesielle klimatiske og strukturelle forhold.

Formålet med landbrukspolitikken skal være en kostnadseffektiv matproduksjon som samtidig ivaretar beredskapshensyn. Landbruket spiller også en rolle for å hindre at kulturlandskapet gror igjen i Norge.

Vi ønsker å legge til rette for at bonden selv skal kunne utvikle sin virksomhet. Dette vil vi gjøre ved å erstatte politiske reguleringer og begrensninger med næringsfrihet. Bonden skal kunne bruke de mulighetene et friere matmarked og handel gir. Dyrevelferd bør reguleres i et slikt handelssystem. Fremskrittspartiet vil ikke tillate import av kjøtt fra produksjonsdyr som er slaktet uten bedøvelse.

Dagens politikk med massive reguleringer og overføringer har ikke fungert. Ved å avskaffe og forenkle lover som i dag begrenser bøndernes frihet, vil landbruket bli bedre rustet til å klare seg på lik linje med andre næringer.

Vi vil desentralisere makten i næringen fra politikere og organisasjoner til den enkelte bonde og forbruker. Jordbruksavtalesystemet bør gjennomgås, med sikte på en omlegging av avtalesystemet til beste for landbruksnæringen og samfunnet.

Det er et mål å gjennomføre full næringsfrihet for landbruksnæringen. Vi vil gradvis gjennomføre avreguleringer av jordbrukets rammebetingelser og vil i takt med dette gradvis gjennomføre reduksjoner i næringsoverføringene. Det skal lønne seg å produsere mye mat og dette må også tilskuddene til næringen gjenspeile. Dette betyr en klarere prioritering av heltidsbønder som lever av å produsere mat. Derfor må tilskuddstaket fjernes.

Dagens produksjonskvoter og konsesjonsbegrensninger virker konkurransehennende og hindrer et marked med forbrukermakt, derfor må disse reguleringene avvikles. Samvirkenes særordninger og markedskontroll må avvikles. Produsentene må selv kunne velge om produktene skal selges direkte til forbruker, kjede eller til videreforedling. Dette må også gjelde for egenproduserte alkoholholdige varer.

Dagens struktur har mange og små gårdsbruk som driver med alternativ virksomhet. Fremskrittspartiet synes det er bra at norske bønder satser på å utvikle egne produkter med lokalmat, satser på reiseliv, Inn på TUNET (omsorgs- og aktivitets-tilbud til personer som trenger et alternativt tilbud) og satser på å leve av andre ressurser gården deres har. Også disse bøndene gjør en viktig jobb for å opprettholde kulturlandskapet. Det er viktig med et virkemiddelapparat som kan støtte under denne type næringsutvikling med gården som utgangspunkt.

Innen hestenæringen og hestesporten finnes det store uutnyttede muligheter. Vi ønsker å legge til rette for et styrket hestehold i Norge til det beste for hele samfunnet og bidra til å legge til rette for næringsutvikling i kommunene.

Eiere av gårder er gjenstand for svært inngripende reguleringer knyttet til konsesjonslov, pris-kontroll, boplikt, delingsforbud og odelslov som Fremskrittspartiet ønsker å fjerne. For å opprettholde vårt vakre kulturlandskap vil vi opprettholde driveplikten.

Det er viktig at Norge har en god matvareberedskap som ivaretar flere ulike trusselbilder. Fremskrittspartiet foretrekker en desentralisert modell der korn og andre matvarer lagres lokalt, fordi dette er rimeligere og fremstår som en mer robust løsning enn en modell med sentraliserte lagre. Det er viktig å kunne tilpasse og utvide matvareberedskapen raskt i krisetider.

Vi ønsker et rikt plante- og dyreliv i Norge. Det bør søkes opprettholdt en bestand av ørn, jerv, bjørn og gaupe. Forvaltningen av denne må skje lokalt der en har forutsetning for å vurdere situasjonen, og derfor må prioriterte rovdyrsoner avvikles.

Nødvergeretten som nå gjelder for angrep på hund, bør i tillegg gjelde når rovdyr kommer inn på innmark og ikke lar seg skremme bort.

### Fremskrittspartiet vil:

- styrke matvareberedskapen i Norge
- prioritere heltidsbonden
- at produksjon og priser skal styres av markedet
- liberalisere jordbruksavtalesystemet
- gjeninnføre fri eiendomsrett for landbrukseiendommer
- fjerne delingsforbudet i jordloven
- avvikle konsesjons- og boplikten, samt odelsreguleringer
- fjerne systemet med markedsreguleringer og målpriser
- fjerne produksjonsbegrensninger, som for eksempel kvoteordninger og konsesjonsgrenser
- likestille valg av organisasjonsform i landbruket
- åpne for tilgang til internasjonale markeder gjennom frihandelsavtaler
- at det skal forskes på utvikling av plantebasert proteinstoff i Norge.
- tillate gårdssalg av alkohol uavhengig av alkoholstyrke
- oppheve kjerneområdet for rovdyr
- samordne forvaltning av rovdyr og landbruk
- opprettholde lokal forvaltning av vilt
- la lokale myndigheter ha ansvaret for rovdyrforvaltningen
- at det skal pålegges staten å gi full erstatning til grunneiere, næringsdrivende eller andre som lider tap som følge av statens overordnede rovdyrforvaltning

- at det innføres kvotejakt der hvor dette ikke truer den totale bestandens overlevelse
- at rovdyrforlikene skal evalueres.
- at viltloven med forskrifter endres slik at det blir lovlig å jakte i romjul og påske
- at det blir tillatt å bruke løs på drevet halsende hund ved jakt på bjørn, jerv og ulv

Norge skal ha et sterkt dyrevern. Personer som har vist seg uskikket til å holde dyr, skal miste retten til dyrehold. Fremskrittspartiet ønsker å etablere et dyrepoliti i hele Norge for å sikre dyrenes velferd, og for å overta Mattilsynets oppgaver knyttet til dyrehold.

Norske bønder produserer mat i verdensklasse, med god dyrevelferd og fokus på mattrygghet. Dette er både et konkurransefortrinn samtidig som det gir sikkerhet for forbrukerne, om at maten som produseres og selges i landet, er trygg.

For å ivareta kvalitetssikring i alle ledd er det viktig at vi har et mattilsyn som fungerer og som har den kunnskapen som trengs for å både utføre inspeksjoner i tillegg til eventuell oppfølging og veiledning for de produsentene som trenger dette. De siste årene har vi imidlertid opplevd det motsatte og det er derfor på tide med en grundig gjennomgang av Mattilsynet med tanke på organisering og å sette høyere krav til erfaring og kompetanse hos inspektørene.

Fremskrittspartiet ønsker en reform av Mattilsynet der det blir satt tydeligere krav til ledelse, organisering og ansvarsfordeling. Inspektørene skal ha faglig kompetanse og erfaring til å gi råd og veiledning.

## DYREVELFERD OG FORBRUKERSIKKERHET

Kommunene har ansvaret for tilfredsstillende tilgang til tjenester fra dyrehelsepersonell. Derfor bør veterinærtjenestene organiseres slik at de blir en god og forutsigbar ordning, noe som vil gi bedre utnyttelse av ressursene og ivaretagelse av dyrs helse og velferd.

Mindre administrasjon vil også frigjøre ressurser til dyrehelsepersonellens primære oppgaver, nemlig velferden for dyr og ivaretagelse av dyrs helse. Det er uholdbart at store deler av landet ikke har tilfredsstillende tilgang til veterinærtjenester, og at dette bidrar til lokale forskjeller når det gjelder dyrevelferd.



Dette innebærer at ansatte i Mattilsynet må være faglig oppdaterte på produksjonsdyr, ha god kunnskap om gårdsdrift og problemstillinger som er knyttet opp til de ulike produksjonene i landbruket. En må i tillegg se på praksis rundt lukking av avvik og journalforskriften og sikre at forvaltningsloven blir fulgt.

### Fremskrittspartiet vil:

- sikre et operativt dyrepoliti i hele landet
- gi strenge straffer for mishandling og vanskjøtsel av dyr
- at det stilles strenge objektive krav til dyrevelferd i alt dyrehold inklusive transport og slaktning
- at myndighetene fremmer god dyrehelse gjennom et utvetydig regelverk og god nasjonal beredskap mot smittsomme sykdommer
- reformere Mattilsynet og gjøre organisasjonen bedre rustet til å sikre god dyrevelferd

## SKOGBRUK

Over en tredjedel av fastlandet i Norge er dekket av skog. Skogressursene har vært en bærebjelke for landet og for utviklingen av nasjonen. Den bioøkonomiske verdiskapningen har lange tradisjoner, men opplever med grønn omstilling en renessanse og gir store muligheter.

Fremskrittspartiet vil legge til rette for at mer av verdiskapningen forblir i Norge og at mer av trebearbeidningen skjer innenlands. Fra innblanding i fossilt drivstoff og økt bruk av bygningsmaterialer av tre, til produksjon av mat og medisiner er utviklingsmulighetene store. Økt verdiskapning i trebearbeidende industri gir betydelige muligheter for økt sysselsetting og avkastning fra skog- og trenæringen. Virkemiddelapparatet må tilpasses utvikling av nye løsninger for økt bruk av tre.

De fleste nye produkter i markedet kommer fra bedrifter som allerede opererer innenfor det samme segmentet. Fremskrittspartiet mener derfor at utvikling av skogindustrien bør skje gjennom knoppskyting fra eksisterende sterke miljøer, og vil vektlegge forsknings- og utviklingsarbeid i eksisterende bedrifter. Hvordan norsk bioøkonomi skal vinne konkurransekraft i et verdensmarked, må kartlegges bedre.

Skognæringen kan bidra til å øke verdiskapningen i et framtidig norsk lavutslippssamfunn. Dette gjør det viktig å utnytte potensialet for økt produksjon, hogst og bruk av trevirke til erstatning for fossile ressurser. Det er stort potensial for økt hogst i Norge. Tiltak som bidrar til kvalitetsfremmede skogskjøtsel, bør prioriteres. Tiltak i stående (eksisterende) skog må medregnes i det nasjonale klimaregnskapet.

For å øke lønnsomheten fra skog- og trenæringen må hele verdikjeden fra skogindustrien utnyttes bedre og mer effektivt. Restråstoff som i dag går til forbrenning, kan i mye større grad benyttes til ytterligere foredling. Effektiv logistikk av bi-strømmer mellom ulike industriforetak muliggjør bedre utnyttelse. Ny biobasert industri bør etableres som industriclustere, sentralt plassert i logistiske knutepunkter. Effektiv vareflyt både oppstrøms, nedstrøms og internt mellom videreforedlingsforetak bør være et delmål i store infrastrukturtiltak.

Skog- og trenæringen er en del av et åpent, globalt marked. Norsk trebearbeidende industri konkurrerer med utenlandske aktører både på det nasjonale og internasjonale markedet. Fremskrittspartiet vil gi næringen konkurransedyktige rammebetingelser. Vi vil utjevne kostnadsulempen som utfordrende logistikk gir norsk skog- og trenæring gjennom fortsatt å satse på flere og bedre skogsbilveger. Vi vil fortsette utbedringen av flaskehals, overføre mer tømmer og bearbejdede produkter fra vei til bane, og investere i tilstrekkelig kaikapasitet.

Privat eiendomsrett er helt vesentlig. Vi er derfor kritiske til tvunget vern av skog, og alt fremtidig vern av skog må skje på frivillig basis. Skog med høy produktivitet og god logistikk til industrien bør ikke prioriteres for vern.

Dagens ordning med konsesjon på skogeiendommer hindrer et effektivt marked, er prisdempende og begrenser selgers vilje til å legge skogeiendommer ut for salg. For å styrke investeringslyst og driftsgrunnlaget på skogeiendommer vil vi fjerne konsesjonsplikten på skogeiendommer. Et lovpålagt eierskap organisert som enkeltpersonforetak er til hinder for investeringer. Fremskrittspartiet vil likebehandle eierskap uavhengig av organisasjonsform.

#### **Fremskrittspartiet vil:**

- endre konsesjonsloven for å skape et fritt marked for kjøp og salg av skogeiendom, også om denne er bebygd og har et ubetydelig dyrket jordareal.
- forbedre infrastrukturen for tømmertransport
- satse videre på næringsrettet biobasert forskning og innovasjon
- sikre en forvaltning av skogen som gir aktiv bruk og økt avvirkning
- legge til rette for økt karbonbinding i skog og tre
- fremme innovasjon og sikre kapital til FoU

#### **REINDRIFT**

Fremskrittspartiet vil stimulere til effektiv produksjon av norsk reinkjøtt og styrke reindriftens konkurranseevne, og vil redusere og på sikt fjerne subsidiene. Vi vil liberalisere regelverket for mobile slakterier for å sikre en bærekraftig forvaltning av reinstammen.

Reindrift må behandles som annen næringsvirksomhet, også når det gjelder regler for investerings- og driftsmidler. Næringen bør utøves så fritt som mulig, og det offentlige ansvar bør begrenses til en fornuftig ressursforvaltning av offentlige beitemarker. Sametinget skal ikke overta forvaltningen av reindrifftsavtalen.

#### **Fremskrittspartiet vil:**

- redusere byråkratiet overfor reindriftnæringen
- likebehandle reindriftnæringen og andre næringer
- arbeide for en fornuftig og forutsigbar ressursforvaltning av offentlige beitemarker
- gradvis redusere subsidier til reindrift

#### **MARITIM SEKTOR**

Fremskrittspartiet vil sikre at Norge forblir en sjøfartsnasjon også i fremtiden. Vi ønsker å styrke nærskipfarten fordi det er fornuftig å frakte gods på denne måten. Vi vil stimulere til fornying av flåten ved å forbedre vrakpantordningen til også å gjelde offshore-næringen. Det bør også vurderes tiltak som reduserer de direkte kostnadene ved havneanløp. Dette kan gjøres gjennom avgiftspolitikken. Dagens avgiftsregime gjør at transport på vei ofte velges framfor sjø.

Norges internasjonale posisjon forsterkes ytterligere ved at vi har et komplett maritimt miljø med internasjonalt ledende aktører innen de fleste områder.

Den maritime næringen er en betydelig bidragsyter til at norsk sokkel er langt fremme ved utvikling av ny teknologi. For at den norske maritime klyngen skal beholde sitt forsprang og at norske arbeidsplasser skal sikres, er vi avhengige av et stabilt høyt aktivitetsnivå på sokkelen. Dette sikrer viktige arenaer for innovasjon og teknologiutvikling offshore og er til nytte for andre deler av det norske samfunn.

Fremskrittspartiet mener at kabotasje til sjøs truer norske arbeidsplasser, og må få større fokus. Norske lønns- og arbeidsvilkår er høyt prioritert i norsk arbeidsliv.

Det må være et mål at dette også skal gjelde på skip som har vedvarende aktivitet på norsk sokkel og i norske farvann dersom dette lar seg forsvare innenfor Norges internasjonale forpliktelser, fører til flere norske sjøfolk og ikke svekker norske rederiers konkurransekraft.

Norske sjøfolk, rederier og verft er nøkkelen til vår maritime suksess, næringens enorme innovasjonskraft, og er grunnfjellet i den maritime klyngen. Uten norske sjøfolk, rederier og verft vil det bli umulig å opprettholde den maritime næringsklyngen. Norsk skipsfart må sikres internasjonalt konkurransedyktige rammevilkår. Dette vil gi norske rederier mulighet til å seile under norsk flagg og gi norske sjøfolk de samme rammevilkår som sjøfolk i våre naboland. Vi vil prioritere maritim utdanning og rekruttering av norsk ungdom til næringen.

Fortsatt stabilitet i rederibeskatningen og konkurransedyktige vilkår er avgjørende for at Norge skal være et trygt og attraktivt investeringsland, samt for å opprettholde utenriksflåten også i fremtiden. Utenriksflåten bidrar i stor grad til å holde norsk maritim kompetanse i hevd.

Norske sjøfolk trenger gode rammevilkår for å sikre arbeidsplassene deres i en svært konkurranseutsatt næring. FrP vil se på hvordan nettolønnsordningen kan styrkes for å sikre norske sjøfolk.

#### **Fremskrittspartiet vil:**

- styrke nettolønnsordningen gjennom å heve taket i alle segmenter i NIS og NOR
- sikre konkurransedyktig rederibeskatning
- prioritere maritim utdanning og rekruttering av norsk ungdom til handelsflåten

- sikre internasjonalt konkurransedyktige vilkår for skipsverft og underleverandører
- sikre konkurransedyktige rammebetingelser for norske skipsregistre
- utvide vrakpantordningen for skip slik at den gjelder både nærskipfarten og offshorefartøy
- bruke norsk språk i kravspesifikasjoner ved statlige investeringer eller vedlikehold, innenfor EØS-avtalens rammer

#### **MINERALNÆRINGEN**

Mineralnæringen kan bli Norges neste vekstnæring fordi mineraler har en svært viktig plass i det grønne skiftet. Mye av den grønne teknologien, slik som vindmøller og solceller, er avhengig av tilgang til mineraler. Fremskrittspartiet vil jobbe for at mineralnæringen skal bli en ny stor næring for Norge. Næringen trenger langsiktige og forutsigbare vilkår. I dag står næringen ovenfor en rekke utfordringer som er en brems for videre satsing, for eksempel en lang og omstendelig søknadsprosess for å få tildelt konsesjoner.

#### **Fremskrittspartiet vil:**

- ha økt satsing på utvinning av mineraler og kartlegging av mineralforekomster på havbunnen
- forenkle og strømlinjeforme konsesjonssøknadsprosessen
- gi ett departement ansvar for alle aspekter av mineralnæringen, herunder behandling av søknader
- opprette et statlig kapitalfond med formål om å utvikle mineralnæringen
- arbeide for at virkemiddelapparatet, herunder Enova og Innovasjon Norge, skal åpne sine støtteordninger for mineralnæringen



## HANDELS-, REISELIVS- OG SERVICENÆRINGER

For at de tjenesteytende næringene skal kunne utvikle sitt fulle potensial, er det viktig at etablerings- og konkurransehindrende ordninger fjernes.

Fremskrittspartiet vil derfor liberalisere en rekke restriksjoner i handelsnæringen, herunder åpningstidsbestemmelser, konsesjons-, løyve- og bevillingsbestemmelser, samt restriksjoner på etablering og lokalisering av nye virksomheter. Vi vil åpne for at også ansatte under 18 år kan selge alkohol og tobakk, så lenge det er andre ansatte over 18 år i lokalet.

Søknader om salgsbevillinger fra dagligvarebransjen avgjøres lokalt av den enkelte kommune. Vi vil gi kommunene samme mulighet til å avgjøre søknader om salgsbevilgning fra servicehandelen ut fra lokale forhold. Flere steder vil dette være avgjørende for å beholde et lokalt servicetilbud i fravær av annen handelsvirksomhet knyttet til dagligvare, drivstoff, apotekvarer og post i butikk.

Reiselivsnæringen er en av verdens raskest voksende næringer, og som Norge har gode forutsetninger for å ta del i. Norges spesielle kvaliteter, gjennom særegen natur og rik kulturarv, gjør landet til et spennende reisemål, og næringen har dermed et uutnyttet vekstpotensial.

Reiselivet tar hele landet i bruk og er derfor også en viktig distriktsnæring, både i form av å skape arbeidsplasser og lokal utvikling. For at norsk reiseliv skal fortsette å hevde seg internasjonalt, må næringslivet i samarbeid med myndighetene satse mer på innovasjon, produktutvikling og kompetanseheving. Dette er også nødvendige virkemidler for å skape flere helårsarbeidsplasser.

Opplevelser og mangfold innen mat og drikke er for mange turister en viktig del av den totale reiseopplevelsen. For å sikre konkurransekraft for serveringsstedene og et tilbud tilpasset etter spørselen, bør serveringsstedene selv fastsette sine åpnings- skjenke- og serveringstider.

Tillatelse til salg av sterkøl, cider og vin fra lokale produsenter i butikker i nærområdet vil styrke både turistnæringen og arbeidsplasser i distriktene.

Lokale drikkevareprodusenter må få lov å markedsføre sitt tilbud av smaksopplevelser og produkter.

Et lavere avgiftsnivå på blant annet alkohol og mat kan bidra til å styrke Norge som et attraktivt reisemål, både for nordmenn og tilreisende, med de fantastiske naturopplevelsene vi har å by på. Fremskrittspartiet vil forenkle og redusere det generelle skatte- og avgiftsnivået i Norge, noe som også vil komme reiselivsnæringen til gode.

Lover og regler må tilpasses på en slik måte at de ikke er til hinder for utvikling av opplevelses- sentre, hoteller og gårdsferier i distrikts-Norge.

Norsk reiselivs konkurranseevne svekkes av et generelt høyt kostnadsnivå. Den norske merverdiavgiften på servering, som per i dag er 25 prosent, er betydelig høyere enn våre naboland Sverige og Finland. En serveringsmoms på 15 %, på linje med norsk moms for mat til hjemmekonsum, vil styrke konkurranseevnen i næringen.

### Fremskrittspartiet vil:

- bygge ut infrastruktur for å få økt tilgjengelighet til distriktsdestinasjonene
- styrke merkevarebyggingen av Norge som reisemål
- ivareta vår kulturarv ved vern gjennom bruk
- redusere skatte- og avgiftsnivået og forenkle regelverket, som også vil komme reiselivsnæringen til gode
- avskaffe bestemmelser som begrenser handelsnæringens åpningstider
- tillate fri etablering av alle former for handelsbedrifter og fjerne handelsmonopoler

- tillate salg av lovlige varer i hele butikkens åpningstid

- sikre et felles nasjonalt ruteopplysningssystem

- at den enkelte kommune gis anledning til å avgjøre søknader om salgsbevilgning for både dagligvarebransjen, bensinstasjoner og servicehandelen

- at det foretas en vurdering av om lov om god handelskikk bør utvides til også omfatte storkjøkken/serveringsbransjen

## ALKOHOL OG TOBAKK

Dagens høye avgifter og omfattende reguleringer på salg av alkohol fører til smugling og ulovlig produksjon. Den beste forebyggende alkohol- og tobakkspolitikken ligger i opplysningsvirksomhet og bevisstgjøring av den enkeltes ansvar for egne handlinger.

Vi erkjenner at overdreven bruk av tobakk og alkohol kan føre til alvorlige helseproblemer, og er tilhengere av offentlig informasjon om skadevirkninger. Vi vil likevel motsette oss byråkratiske tiltak som tar sikte på å hindre at voksne mennesker kan nyte lovlige produkter.

Vi mener det må være lov å markedsføre alle produkter som lovlig kan omsettes i Norge.

### Fremskrittspartiet vil:

- liberalisere alkohollovgivningen

- oppheve monopolet for omsetning av alkoholholdige drikker

- sikre et tilfredsstillende kontrollsystem for omsetning av alkohol

- sette aldersgrensen for kjøp og skjenking av alkoholholdige drikkevarer lik myndighetsalderen

- harmonisere avgiften på alkohol og tobakk med nivået i våre naboland for å unngå handelslekkasje og smugling

- ikke avgiftsbelegge e-sigaretter som tobakk

- fjerne regulering av åpnings- salgs- og skjenketider

## BOLIGPOLITIKK

Boligen er den største økonomiske investeringen mange av oss foretar. Det offentlige har et ansvar for at det blir lagt til rette for flere tilgjengelige tomteområder, og at det ikke innføres unødvendige særkrav og hindringer som legger press på boligpriser og gjør det vanskelig å slippe inn på boligmarkedet. Høye boligpriser rammer først og fremst unge mennesker i etableringsfasen. Fremskrittspartiet ønsker å liberalisere kravene til universell utforming og byggemåte.

Vi ønsker også å liberalisere kravene som stilles til utleieenheter/sekundærboliger i eksisterende boliger for å unngå at kostnader med nye tekniske krav fører til økte priser i leiemarkedet.

En åpning av områder som i dag har sterke restriksjoner, gjennom en fortetning i tettbebygde strøk, endring av markagrensene i Oslo inkludert fjerning av markaloven, en liberal holdning til høyere bygg og reelle bevilgninger til investeringer i både vei- og kollektivnettverk i og rundt byene, vil vi legge til rette for økt boligbygging og redusere prisset i boligmarkedet. Vi ønsker å fjerne statsforvalterembetet samt redusere statlige innsigelser fra departementer og direktorater som stanser eller forsinker planlagte byggeprosjekter i kommunene. Vi ønsker å lempe på nasjonale føringer for hvor det skal kunne bygges boliger, og i større grad tillate boligbygging der folk ønsker å bygge og bo.

Det er et viktig prinsipp at bankene står fritt til å foreta de nødvendige vurderinger av den enkeltes og familiens evne til å betjene lån. Vi ønsker derfor å fjerne egenkapitalkravet for boliglån og la bankene selv avgjøre den enkelte og familiens låneevne. Dette vil også bidra til å redusere behovet for antall personer som søker om startlån fra det offentlige. Den sterke veksten i antall lån gjennom kommunene de siste årene har skapt en uheldig todeling av boliglånsmarkedet.

Norge har fortsatt stor underdekning på studentboliger. Vi vil legge til rette for at flere private aktører kan bygge studentboliger på samme vilkår som studentsamskipnadene. Dersom dagens monopolordninger avskaffes, er det mulig å bygge flere boliger til en lavere pris og raskere.

Vi vil i tillegg heve grensen for hva unge mennesker årlig og totalt sett kan spare gjennom BSU-ordningen (Boligsparing for Ungdom).

Fremskrittspartiet er positiv til forsøk med kombinerte omsorgs- og studentboliger. Dette kan være en måte for flere studenter til å skaffe seg et rimelig sted å bo, samtidig som det kan bidra til økt trivsel og mindre ensomhet både for studentene og for de eldre beboerne.

Vi vil oppheve lov om eiendomsskatt slik at kommunene fratras muligheten til å kreve inn skatt på eiendom. Eiendomsskatt er en dobbeltbeskatning av kommunens innbyggere og næringsliv og tar verken hensyn til den enkeltes inntekt eller gjeldsgrad.

Dokumentavgiften er blitt en statlig inntektskilde som fordyrer boligkjøp uten at innbetalt avgift står i forhold til de faktiske kostnadene. Vi vil derfor redusere dokumentavgiften.

Fremskrittspartiet vil erstatte dagens generelle forbud mot bygging i strandsonen med et regelverk som vedtas og forvaltes lokalt. Fremskrittspartiet er motstander av boplikten.

#### Fremskrittspartiet vil:

- legge til rette for økt regulering av tomter i kommunene og redusere antallet innsigelser
- fjerne statsforvalterens og andre instansers innsigelsesmulighet i arealsaker
- sørge for en kritisk gjennomgang av vernebestemmelsene og sørge for en opprydding i både kommunale, fylkeskommunale og statlige bestemmelser. Dette vil gi et tydeligere lovverk som styrker demokratiet og legger til rette for fremtidige digitale løsninger
- sette et makstak på byggesaksgebyrer med utgangspunkt i de mest effektive kommunene, for å sikre at innbyggerne mottar kostnads- og tidseffektive tjenester innen byggesaker
- reversere fordyrende detaljkrav til universell utforming, byggemåte og energikrav knyttet til nybygg
- ta initiativ til et nordisk samarbeid knyttet til felles tekniske byggekrav basert på kostnadseffektive løsninger
- heve grensen for sparing gjennom BSU-ordningen
- fjerne det statlige egenkapitalkravet for boliglån
- la private bygge studentboliger på lik linje med studentsamskipnadene
- at offentlige reguleringer og avgifter ved kjøp og salg av bolig settes til selvkost
- oppheve loven om eiendomsskatt
- innføre prøveordning med kombinerte omsorgs-/studentboliger
- øke utbyggingstakten for studentboliger
- etablere finansieringsordning for bygging av elevhybler etter samme modell som studentboliger

# Energi



Norge er en av verdens ledende energinasjoner, med tilgang på nesten ubegrenset ren og fornybar energi. Tilgang på kraft og et marked preget av effektiv konkurranse skal gi norske forbrukere og vår industri stabil tilgang til en pris som sikrer norsk konkurransekraft. Norge skal ikke være Europas batteri.

Offentlige myndigheter må utvise vilje til å utnytte landets fornybare energiresurser, samtidig som natur og miljø ikke utsettes for u hensiktsmessige belastninger.

Energisektoren skaper grobunn for teknologiutvikling, verdiskaping og god levestandard. Det må legges til rette for bruk av de energikilder som totalt sett er mest lønnsomme, miljøvennlige og effektive for samfunnet. Sær norske avgifter på energi må unngås.

Ved smart bruk av energi vil kostnadene for den enkelte bli lavere, samtidig som miljøinngrepene begrenses. Skatte- og avgiftslettelser på energi-besparende tiltak (ENØK) både for privatpersoner og næringsliv må videreføres med langsiktighet og forutsigbarhet.

### OLJE OG GASS

Olje- og gassnæringen er Norges desidert største og viktigste industri og svært avgjørende for norsk økonomi og velstand. Næringen sikrer en betydelig sysselsetting med lønnsomme arbeidsplasser og verdiskaping i hele landet. Fremskrittspartiet vil legge vekt på å styrke grunnlaget for videre kartlegging og leting i olje- og gasssektoren. I tillegg ønsker vi å legge til rette for økt satsning på forskning og utvikling i sektoren, slik at olje-eventyret på norsk sokkel kan fortsette i over-skuelig fremtid.

Utfordringene for petroleumsnæringen blir stadig mer komplekse. Store deler av ressursene befinner seg på større dyp, er mindre i volum og lenger fra land. Stadig flere politikere tar til orde for å stenge ned olje- og gassnæringen, den desidert mest lønnsomme næringen for Norge. Dette er kostbar symbolpolitikk som vil føre til mer klimagassutslipp i verden, en rasering av arbeidsplasser i Norge og mindre velferd for det norske folk. Fremskrittspartiet mener denne symbolpolitikken er farlig for norsk økonomi og vår velferd.

Det er behov for kontinuerlig kompetanse- og teknologiutvikling dersom man skal opprettholde aktivitetsnivået på norsk sokkel.

Fremskrittspartiet vil føre en offensiv politikk for å sikre stabile og langsiktige rammevilkår for olje- og gassnæringen, og for å stimulere til fortsatt verdiskaping, lønnsomhet og konkurransekraft i bransjen.

Skattesystemet må aktivt bidra til å gjøre nisse- og haleproduksjon mer lønnsom, slik at levetiden og utvinningsgraden økes på feltene.

Det er viktig å sikre tilgang til nye attraktive letearealer, også i nordområdene. Områder i Barentshavet som grenser mot Russland, bør prioriteres. Det bør også legges vekt på leting i områder som enda ikke er åpnet, men som grenser til områder der oljeutvinning er tillatt.

Det bør åpnes for konsekvensutredning av Nordland VI, VII og Troms II (havområdene utenfor Vesterålen, Lofoten og Senja), Barentshavet nord, Møre-blokkene og Jan Mayen snarest mulig, med den hensikt å åpne for petroleumsvirksomhet. Virksomheten må foregå i henhold til strenge miljøstandarder i samarbeid med fiskerinæringen, og i tråd med petroleumslovens bestemmelser.

Iskanten er i dag grensen for hvor selskapene på sokkelen kan drive aktivitet i nordområdene. Iskantsonen er biologisk viktig fordi det her skjer en periodisk stabilisering av det øvre vannlaget i tilknytning til ismelting og mye solinnstråling. Dette fører til en relativt kortvarig, men intens, produksjon av planteplankton i vannmassene ved iskanten og i selve iskantsonen. Dyreplankton, fisk, sjøpattedyr og sjøfugl utnytter dette, og samles rundt iskanten. Den reelle iskantsonen er i stadig bevegelse, derfor bør også iskantsonen justeres i tråd med hvor den faktiske iskantsonen befinner seg.

Staten er den desidert største aktøren på norsk sokkel. Staten må derfor ta et stort ansvar for forskning og utvikling innen petroleumsnæringen. Norwegian Energy Partners (NEP) er et av de viktigste virkemidlene for norsk petroleumsindustri og for å fremme norske leverandører internasjonalt.

Norsk petroleumsnæring har vist en vilje og evne til å møte miljøutfordringer og til å finne nye løsninger som gir tillit til fremtidig petroleumsvirksomhet utenfor kysten. Med økt petroleumsvirksomhet og økt skipsfart, blant annet fra russiske olje- og gassfelt, så må staten likevel øke sitt bidrag til en trygg og sikker oljevernberedskap, med sikte på å unngå miljøkatastrofer ved eventuelle uhell.

Fremskrittspartiet er kritiske til å elektrifisere sokkelen med strøm fra land.

### Fremskrittspartiet vil:

- åpne for økt olje- og gassvirksomhet på norsk sokkel
- åpne for økt petroleumsvirksomhet i Norskehavet og utenfor Møre-kysten
- sikre større satsing på FoU innen petroleumssektoren
- fortsatt stimulere til økt nisse- og haleproduksjon for å øke utvinningsgraden på felt
- sikre at industrien har konkurransedyktige og forutsigbare rammebetingelser
- ikke elektrifisere norsk sokkel fra land
- sikre at den definerte Iskantsonen er dynamisk, slik at nye områder som reelt blir tilgjengelige kan åpnes for ny aktivitet
- konsekvensutrede LoVeSe for åpning av olje- og gassproduksjon

### HAVBUNNSMINERALER

Norge er i en særstilling når det gjelder forekomster av mineraler på havbunnen. Det er store forekomster på vår kontinentalsokkel. Kartlegging av disse ressursene er et prioritert område for å sikre etterspurte råvarer og fremtidige inntekter til Norge.

### Fremskrittspartiet vil:

- kartlegge forekomster av mineraler på norsk sokkel

### VANNKRAFT

Fremskrittspartiet vil heller satse på vannkraft enn vindkraft. Den norske regulerbare vannkraften står for over 90 prosent av den fornybare energiproduksjonen i Norge, og spiller en sentral rolle for strømforsyning og verdiskaping i landet. Vannkraften er en forutsetning for Norges forsyningsikkerhet. I tillegg til å være miljøvennlige kan vannmagasiner bidra til å unngå flomskader i perioder med ekstraordinær vannføring i vassdrag. I flere flomutsatte vassdrag bør det vurderes om kraftproduksjon og flomforebygging kan kombineres gjennom etablering av vannmagasiner.

Om lag halvparten av produksjonskapasiteten ved vannkraftverkene er over 50 år og nærmer seg teknisk levealder. En oppgradering av eksisterende vannkraftverk vil gi en betydelig økt energiproduksjon, uten nye naturinngrep. Staten bør stimulere til slik oppgradering gjennom skattesystemet. Samtidig bør konsesjonsbehandlingen av vannkraft forenkles både for store kraftverk og for små-, mini- og mikrokraftverk. Konsesjonsbehandling av små-, mini- og mikrokraftverk bør overlates til kommunene, og det må legges særlig til rette for en rask kapasitetsøkning i områder med dårlig strømforsyning.

### Fremskrittspartiet vil:

- ta i bruk vannkraftutbygging fremfor utbygging av vindkraft
- forenkle konsesjonsbehandlingen

- tillate skånsomme utbygginger i vernede vassdrag
- endre skattesystemet slik at det investeres mer i vannkraft
- at all fornybar kraftproduksjon likestilles med tanke på skatt, avgiftslettelser og økonomiske støtteordninger

## HYDROGEN

Hydrogen brukes allerede i dag til flere industrielle formål, eksempelvis ammoniakkproduksjon, metanolproduksjon og i oljeraffinering, der hydrogen også kan være et biprodukt. I Norge dekkes den eksisterende etterspørselen etter hydrogen i hovedsak ved at aktørene produserer det selv ved hjelp av gassformering.

Hydrogen har langt høyere energitetthet enn alternativer som bensin, diesel og batterier. Hydrogen kan bli viktig som drivstoff ettersom det ikke har utslipp og inneholder mye energi i forhold til vekten.

### Fremskrittspartiet vil:

- stimulere til økt forskning og satsning på hydrogen som mulig alternativ energikilde

## KJERNEKRAFT

I årene som kommer vil behovet for energi øke betraktelig, og kjernekraft vil utgjøre en stor andel av verdens energimiks. Som energinasjon bør Norge arbeide aktivt for å utvikle nye energi-teknologier som kan bidra til å dekke fremtidig energibehov. Det er viktig å ivareta den kompetansen vi har i Norge knyttet til kjernekraft og ikke minst den viktige kompetansen vi har knyttet til sikkerhet ved bruk av kjernekraft.

Fremskrittspartiet mener at vi må satse mer på forskning og teknologiutvikling innenfor kjernekraft, eksempelvis basert på thorium, som vi har betydelige forekomster av i Norge. Test-resultater for thorium som energikilde i reaktorer er gode, men det er viktig å få videreført denne testingen før thorium eventuelt kan benyttes som et tryggere alternativ til uran. Verden har i tillegg langt større forekomster av thorium enn uran.

### Fremskrittspartiet vil:

- intensivere forskning på kjernekraft, med vekt på thorium



## VINDKRAFT

Utbygging av vindkraft skjer i kyst- og fjell-områdene og innebærer betydelige arealinngrep og store naturødeleggelser. Det er et behov for å evaluere gjennomførte utbygginger og effekten på dyreliv osv. Fremskrittspartiet ønsker primært å ta i bruk uutnyttede vannkraftressurser fremfor videre utbygging av vindkraft på land.

Fremskrittspartiet sier prinsipielt nei til vindkraftutbygging på land. Dersom det vurderes å åpne for vindkraftutbygging på land, kan dette kun gjøres etter plan- og bygningslovens bestemmelser etter en lokal folkeavstemning i den enkelte kommune som viser at folket ønsker dette.

Nesten 80 prosent av verdens potensial innen havvind ligger i områder med mer enn 60 meters havdyp. Gjennom bruk og videreutvikling av norsk kunnskap og teknologi innenfor olje- og gassnæringen har vi muligheten til å innta en ledende posisjon innen utnyttelse av havvind. Samtidig er det viktig å ta hensyn til andre interesser på havet, som fiske og sjøtransport. Etablering av vindparker på havet må ikke gå på bekostning av fiskebestanden, fuglebestanden, fiske eller fremkommeligheten på havet.

Utsira Nord og Sørlege Nordsjø II er allerede åpnet for mulig fremtidig havvind. Det bør lages en helhetlig plan for eventuell videre utbygging av vindkraft til havs istedenfor at tillatelsene gis stykkevis og delt.

### Fremskrittspartiet vil:

- evaluere konsekvenser av utbygginger og gitte konsesjoner
- si nei til vindkraft på land, med mindre folket har sagt ja i folkeavstemning
- lage en helhetlig plan for vindkraftutbygging til havs
- flytte regelverket fra energiloven til plan- og bygningsloven for å sikre lokal styring

- fjerne alle direkte og indirekte subsidier til utbygging av vindkraft, og skattlegge likt som annen kraft
- utarbeide en helhetlig og forpliktende plan for havvind som ivaretar fiskebestanden, fuglebestanden, fiske og fremkommelighet på havet
- el-sertifikat og særskilte avskrivningsordninger for vindkraft avvikles

## ALTERNATIVE ENERGIKILDER

Det finnes mange ulike områder som kan få en rolle i fremtidig energiforsyning i Norge, enten direkte gjennom termisk energi eller via elektrisitetsproduksjon. Noen eksempler er bioenergi, bølgekraft, tidevannskraft, jordvarme, solceller, atomkraft og fisjonsenergi. Økt bruk av nye fornybare energikilder kan bidra til å gjøre energibruken mer fleksibel og bidra til økt verdiskaping.

Det er viktig at rammevilkårene for fornybare energiteknologier er teknologinøytrale og stimulerer til mest mulig energi til lavest mulig pris, samtidig som man skal legge til grunn viktige momenter som støy og miljøpåvirkning.

### Fremskrittspartiet vil:

- ha økt satsing på forskning innenfor fornybar energi

## STRØMNETTET

Myndighetene har det overordnede ansvaret for strømmettet, og for at dette utvikles for morgendagens behov. Et godt strømmett er avgjørende for kraftforsyningen både til privathusholdninger og til industrien. Det er behov for en effektiv organisering av nettselskapene, slik at drift, vedlikehold og oppgradering av nettet blir rasjonelt og leveringssikkerheten høy, samtidig som forbrukernes og industriens kostnader blir lavest mulig.

Siden nettselskapene er monopolister er det behov for en betydelig regulering av deres virksomhet for å sikre at forbrukernes interesser ivaretas. En økt elektrifisering innenfor industrien og økt privat strømforbruk, for eksempel til lading av elbiler, skaper nye utfordringer som nettselskapene må løse. Nettselskapene må også stimuleres til å bygge ut nett som muliggjør lønnsom kraftutbygging. Mer variabel kraft fra vind og sol skaper nye utfordringer i kraftsystemet, og behov for investeringer.

Der hvor staten, fylkeskommunen eller kommunen gir pålegg, som eksempelvis krav om el-ferger, bør også samme myndighet dekke eventuelle merkostnader knyttet til utbygging av strømmettet. Vi er mot innføring av rushtidsavgifter på strøm.

#### Fremskrittspartiet vil:

- si nei til rushtidsavgift på strøm
- at det offentlige må dekke merkostnader for strømmnettutbygginger som kommer som følge av offentlige pålegg
- kreve leveringssikkerhet til både privathusholdninger og industrien

#### KRAFTKREVENDE INDUSTRI

Det skapes store verdier i Norge basert på tilgang på ren, fornybar og regulerbar kraft, samt stabile og forutsigbare rammebetingelser. Fremskrittspartiet vil legge til rette for at industri i Norge kan dra økt nytte av våre grønne og rene fornybare ressurser i fremtiden.

Med ren norsk kraft kan det skapes nye, grønne og lønnsomme virksomheter som datasentre, batteriproduksjon og hydrogenproduksjon, for å nevne noe. Vår rene energi bidrar til å gjøre Norge til et interessant og konkurransedyktig land å etablere seg i, både for norske og utenlandske selskap. Fastlandsindustrien utgjør en betydelig del av Norges verdiskaping. FrP vil være garantisten for at industrien får opprettholdt forutsigbar krafttilgang. Dette vil gi flere industriaktører mulighet til langsiktig og forutsigbar tilgang til kraft, noe som igjen vil bidra til økt verdiskaping og sysselsetting i industrien.

Enova har en viktig rolle når det gjelder å bidra til industriell konkurransekraft i Norge. Det er også viktig at Enovas fokus kan rettes mot prosjekter i kraftkrevende industri. Enovas hovedmål er å sikre og utvikle nye arbeidsplasser og verdiskaping i Norge. Kriteriene for tildeling må endres i tråd med dette, og slik at de mest lønnsomme tiltakene prioriteres. Enova bør også kunne gi støtte til teknologi som allerede er tilgjengelig hvis det kan bidra til de største utslippskuttene, eller binde og lagre CO2. Det bør også kunne gis støtte til oppstartsselskaper og teknologi som ikke er ferdig utviklet

I et miljøperspektiv er det viktig at kraftkrevende produksjon som eksempelvis produksjon av aluminium og silisium skjer i Norge fremfor i kullfyrte økonomier som eksempelvis Kina eller India.

#### Fremskrittspartiet vil:

- stimulere til etablering av industri som gir flere nye grønne jobber
- legge til rette for mer kraftkrevende industri i Norge
- at Enova skal sikre og utvikle arbeidsplasser og verdiskaping i Norge



# Miljø

Norge har en variert og unik natur. Fremskrittspartiet ønsker å tilrettelegge for en hverdag for folk flest i gode omgivelser med ren luft, rent vann og rent hav. Vi skal ivareta og forvalte naturen vår på en god måte, og overlate den i god stand til neste generasjoner.

## FORURENSNING OG UTSLIPP

Tiltak som skal begrense forurensningen, må være effektive og ivareta prinsippet om likhet for loven. Forurensningen kjenner ingen landegrenser, og en vesentlig del av forurensningen i Norge skyldes utslipp fra andre land. Det er derfor viktig med internasjonale avtaler på miljøområdet. Norge er avhengig av et rent hav, spesielt er det viktig for fiske og havbruk, men også for dyreliv og alle som bruker kysten.

Like virksomhetstyper bør ha mest mulig like utslippstillatelser, både i et nasjonalt og et internasjonalt perspektiv. Dagens praksis og lovverk, hvor hver bedrift behandles individuelt, er uheldig fordi dette fører til konkurransevridning og unødvendig byråkrati. Det er behov for en streng miljølovgivning for å hindre at noen skader andres helse, eiendom eller vår felles natur. Dette arbeidet bør først og fremst gjøres i samarbeid med Norges viktigste internasjonale handelspartnere, ikke gjennom ensidige nasjonale bestemmelser.

Konsesjoner og utslippstillatelser bør gis av miljøvernmyndighetene. I konsesjonsvilkårene må det klart fremgå hvor store og hvilken type årlige utslipp det gis tillatelse til.

Fremskrittspartiet ønsker å redusere overflødig byråkrati hos Klima- og miljøverndepartementet, statsforvalterne og i kommunene, og vil gi Miljødirektoratet oppgaven med å påse at forurensningsbestemmelsene etterleves. Politiet bør styrke sin kompetanse på etterforskning av brudd på miljøvernlovgivningen.

### Fremskrittspartiet vil:

- arbeide for internasjonale miljøavtaler som sikrer like rammebetingelser
- at miljøavgifter i størst mulig grad øremerkes miljøtiltak
- arbeide mot særnorske og europeiske påbud, forbud, reguleringer og avgifter som svekker konkurransekraften til norsk næringsliv

## SIRKULÆR ØKONOMI

Det er et økende press på våre naturressurser som gjør at vi må bruke og utnytte dem best mulig ved gjenvinning og gjenbruk og etterlate minst mulig avfall. Målet for en sirkulær økonomi er å ivareta ressursene i et kretsløp samtidig som vi skaper økonomisk vekst. Ved å utnytte alle ressurser lengst og best mulig, og utvikle kretsløp som skaper minst mulig avfall, bidrar vi til dette. Ved å ha fokus på design av produkter som kan gjenbrukes, reduserer vi behovet for uttak av naturressurser som råvarer.

For Fremskrittspartiet er det viktig at omstillingen til sirkulær økonomi har fokus på kostnads- effektive tiltak som gir resultater, og ikke på dyr symbolpolitikk. Gode eksempler på dette er innen utvikling av biogass og produksjon og gjenbruk av plast, og effektiv bruk av skogressursene.

For å stimulere til sirkulærøkonomi ønsker Fremskrittspartiet å bruke avgiftssystemet og avgiftslettelse på en mer effektiv måte for å påvirke at industri og forbrukere tar valg som fører til økt produksjon av produkter som kan gjenbrukes, ordninger som stimulerer til økt grad av gjenvinning, og mindre avfall.

### Fremskrittspartiet vil:

- at all innsamlet plast går til gjenbruk og gjenvinning
- redusere avgiftssatser på naturgass i transportsektoren og sikre utbygging av biogassproduksjon
- utrede momsfritak for gjenbruksbutikker

## MARIN FORSØPLING

Plast er i ferd med å bli ett av vår tids største miljøproblemer. Hvert år havner enorme mengder søppel i alle verdens hav, og veldig mye av dette er plast.

Økt kunnskap om marin forsøpling og mikroplast har gitt økt bekymring for hvilke problemer dette skaper i naturen.



Fremskrittspartiet er bekymret for miljøproblemer og trusler marin forsøpling er mot fisk, fugl og sjøpattedyr. Det truer ikke bare miljøet vårt, men også våre viktige maritime næringer. I Norge utgjør forsøpling og opphopning av plast på strender, langs kysten og på havbunnen et hurtigvoksende miljøproblem.

Forsøpling og opphopning av plast krever konkrete tiltak. Det trengs større aksjoner i regi av kommuner, frivillige og andre for å fjerne forsøpling, både på strender og på vanskelig tilgjengelige steder. Det offentlige må i samarbeid med lokale krefter sikre at rydding skjer. Fremskrittspartiet ønsker en bedre organisering og en helhet i ordningen for innsamlingen av plast. Det er behov for at det etableres ordninger som gjør at skipsfart, havbruk og fiskeri har gode ordninger for mottak av plast på land.

Forsøpling av det marine miljøet er en stor utfordring både nasjonalt og internasjonalt. Fremskrittspartiet er bekymret for hvilke miljøproblemer dette skaper for dyr- og plantelivet. Det må også initieres større globale samarbeid gjennom bistandsmidlene for å få bukt med marin forsøpling globalt. Fremskrittspartiet er en pådriver for internasjonalt samarbeid gjennom bruk av bistandsmidler til opprydding av plast i havet.

### Fremskrittspartiet vil:

- styrke støtte- og tilskuddsordningene for private til oppryddingstiltak av marint søppel
- ønsker en bedre lokal organisering for av oppryddingstiltak for marin forsøpling

- styrke den økonomiske støtten til lokale oppryddingstiltak
- prioritere mer av bistandsmidlene til konkrete tiltak rettet mot marin forsøpling
- arbeide for internasjonale miljøavtaler som sikrer like rammebetingelser

## RESSURSFORVALTNING OG AVFALLSHÅNDTERING

Fremskrittspartiet vil arbeide for en miljøvennlig og effektiv håndtering av avfall fra husholdninger og bedrifter. Forholdene må legges til rette for etablering og drift av moderne forbrenningsanlegg uten at avfallet må fraktes over lange strekninger. Varmen fra anleggene bør brukes til oppvarming lokalt, fjernvarme eller elektrisitetsproduksjon.

Industri og næringsliv må gis best mulige rammebetingelser for kildesortering og stimulere til gjenbruk. Vi mener at konkurransestimulering av avfallssektoren vil gi økonomiske og miljømessige gevinster.

Differensierte avfallsgebyrer er et positivt virkemiddel for å skape et rettferdig system innenfor selvkostprinsippet, som belønner dem som forurensner minst med lavere avgifter.

Avgiftssystemet for avfallshåndtering må legges opp slik at det ikke stimulerer til eksport av avfall. For å stimulere til ønsket målsetting er det viktig at avgifter legges på riktig sted i verdikjeden.

### Fremskrittspartiet vil:

- stimulere avfallssektoren gjennom konkurranse
- ha differensierte avfallsgebyrer
- avgifter må legges på riktig sted i verdikjeden

### NATURVERN OG FRILUFTSLIV

Fremskrittspartiet støtter allemannsretten, med individuelt ansvar for å ferdes på en hensynsfull måte, med tanke på grunneier, miljø og andre som benytter seg av friluftsområdet.

Det generelle forbudet mot bygging i 100-meterssonen skal fjernes og erstattes med et differensiert regelverk som tar hensyn til lokale forhold. Det må samtidig sikres av lokale myndigheter at det er tilstrekkelig med strandsone tilgjengelig for allmennheten.

Ved opprettelse av nye naturreservater, nasjonalparker og lignende, skal lokaldemokratiet tillegges avgjørende vekt. Prinsippet om «vern gjennom bruk» skal uansett legges til grunn. Restriksjoner knyttet til vern skal kun være utformet for å hindre ødeleggelse av naturgrunnet. Vi vil være med på å vurdere opphevelse av allerede vedtatte verneområder dersom det finnes gode grunner til det.

Det må satses på etablering av turløyper og andre arenaer for friluftsliv som kommer folk flest til gode. Tilrettelagt for gammel og ung med universell utforming der det er hensiktsmessig, vil dette for mange være det man trenger for å kunne komme seg i aktivitet.

Kommunene skal forvalte lov om motorferdsel i utmark. Norge har store avstander, spredt bosetting og et næringsgrunnlag sterkt knyttet til primærnæringene, turisme, jakt og fiske. Dette tilsier at man burde ha en svært fleksibel holdning til bruk av motorisert ferdsel i mange deler av landet. Dette vil også kunne legges til rette for næringsvirksomhet til distriktskommuner.

Friluftsliv er et viktig tema blant annet når det gjelder skole, undervisning og folkehelse. Friluftsliv er også et viktig område for utvikling av reiselivsbaserte næringer.

Norske elver er yngleplass for halvparten av all atlantisk villaks. Villaksen er viktig som indikatorart i naturmiljøet, men også for friluftslivet og som inntektskilde og kulturbærer langs norske vassdrag. Det bør være en prioritert miljøpolitisk oppgave å bevare og styrke de norske villaksstammene.

### Fremskrittspartiet vil:

- ivareta allemannsretten og sikre tilgang til skog og mark
- sikre tilstrekkelig tilgang til strandsonen for allmennheten
- at det i hovedsak er offentlig eide naturområder som vernes, eller ved frivillig avståelse av grunn fra private
- at ved båndlegging av privat jord skal det gis markedsmessig erstatning
- tilrettelegge for turstier med størst mulig grad av universell utforming
- at forvaltning av strandsonen skal skje lokalt
- la kommunene selv få bestemme om de ønsker å åpne for romjulsjakt
- la kommuner selv få åpne for motorisert ferdsel
- gi behandling av gyroinfiserte vassdrag høy prioritet
- styrke forskningen på hvordan villaks, produksjon av kraft og oppdrettslaks kan sameksistere
- styrke uavhengig forskning på smittepresset fra havbruket til villfisk
- sikre at blyhagl fortsatt tillates til jakt på fastmark og over åpent vann

# Klima

Jordens klima skifter over tid, og vi vet for lite om hva som påvirker disse endringene. Derfor er det viktig å legge et føre-var-prinsipp til grunn for klimapolitikken i stedet for å kanalisere all innsats i en bestemt retning. Det betyr at det er fornuftig å prioritere tiltak som har en tilleggseffekt utover det å være et klimatilstand. Det forskes for lite på naturlige klimaprosesser.

Fremskrittspartiet vil stimulere til bredere forskning og åpen, kritisk debatt rundt årsaker til, og omfanget av, klimaendringer. God forståelse om utfordringen er viktig slik at man bedre kan prioritere samfunnets knappe ressurser til ulike formål, som å forebygge eller bedre å tilpasse oss uønskede endringer i naturen.

Det er nødvendig med en nyansert klimadebatt. Problemstillingen som politikere og forskere fra FN's klimapanel retter oppmerksomheten mot, kan være alvorlig. Advarslene gir grunnlag for varsomhet. Samtidig kan det være uheldig og uriktig å koble enhver flom, hete- eller kuldebølge, storm og andre værformer til påstanden om menneskeskapt klimaendring. Innen slike samfunnsomfattende problemstillinger er det viktig å sikre gode, langsiktige beslutninger som har støtte i befolkningen og som forvalter skattebetalernes penger på en optimal måte.

Den norske klima- og miljødebatten er i altfor stor grad preget av politiske symboler, manglende konsekvensvurderinger og for liten tro på markedet. Resultatet av dette er at mange partier tyr til meningsløse påbud, forbud og reguleringer som plager folk i hverdagen og som hindrer vekst og verdiskapning i Norge.

Fremskrittspartiet er det eneste alternativet til en slik politikk. Vi vil føre en forutsigbar og fakta-basert klimapolitikk som bidrar til reduserte klimagassutslipp basert på kostnader og effekt, og som bidrar til at det vil skapes nye jobber, lønnsomme bedrifter og økonomisk vekst i Norge.

Norge har ikke en egen atmosfære. Det betyr at klimapolitikken må forstås og føres på et globalt plan. Det blir ikke lavere globale CO<sub>2</sub>-utslipp ved at norske industriarbeidsplasser flyttes til Kina, eller at olje- og gassproduksjonen vår overtas av sjeikene i Midtøsten. Det eneste man oppnår ved en slik politikk er karbonlekkasje ved at utslippene flyttes til andre land og deretter tar med seg verdiskapningen, arbeidsplassene og velferden vår.

Fremskrittspartiet baserer seg derfor på at reduserte utslipp av CO<sub>2</sub> må gjennomføres der det er mest kostnadseffektivt etter et kost/nytte prinsipp. Dette er bakgrunnen for at FrP vil basere sin politikk på aktiv bruk av klimakvoter. På denne måten sikrer man at utslippskuttene gjennomføres der de til enhver tid er billigst, samtidig som kostnadsbildet for klimapolitikken som føres, blir langt tydeligere. Fremskrittspartiet mener videre at det er avgjørende at Norge ikke pålegger våre bedrifter og arbeidsplasser en høyere belastning for utslipp enn andre land vi er i naturlig konkurranse med. Fremskrittspartiet er derfor motstander av særnorske klimaavgifter på norske arbeidsplasser og bedrifter.

Fremskrittspartiet vil også motsette seg en politikk som bygger på å plage egne innbyggere med symbolpolitikk som har liten eller ingen påvirkning på globale utslipp, men som gjør hverdagen vanskeligere for folk flest. Eksempler på dette er forbud mot salg av nye bensin- og dieslbiler innen 2025, avgift på produksjon av rødt kjøtt, kreative flyavgifter, elektrifisering av sokkelen som vil kreve massiv utbygging av nye vindmøller på land, eller miljøavgifter uten effekt som bare henter penger til statskassen. Det er heller ingen løsning å pålegge avgifter som for eksempel økt CO<sub>2</sub>-avgift før alternativ teknologi er tilgjengelig. Dette vil ramme blant annet transportbransjen og maritim sektor.

Norske fossefall er et naturgitt og fornybart utgangspunkt for ren kraftproduksjon som gir oss en konkurransefordel mot andre land. Samtidig gjør vår allerede 100 % fornybar kraftproduksjon det vanskeligere og mer kostbart for Norge å gjennomføre utslippskutt innenlands. De andre partienes svar på dette er å overby hverandre med urealistiske, ineffektive og kostbare mål som vil gå på bekostning av skattebetalerne og konkurranseevnen til norsk industri.

Fremskrittspartiet vil tvert imot føre en klima- og miljøpolitikk som både kutter utslipp, tar hensyn til norsk industri og øker verdiskapningen i Norge. Det betyr at det må lønne seg for folk og bedrifter å gjøre smarte og miljøvennlige valg. Fremskrittspartiet vil derfor legge til rette for teknologiutvikling og støtte til programmer for forskning og utvikling. En slik politikk må basere seg på å utnytte våre fantastiske naturressurser.

Eksempler på dette er videre satsing på norsk olje- og gassproduksjon, som er blant de reneste i verden målt i utslipp pr. produsert fat. En stor satsing på nyplanting av skog vil både redusere våre utslipp, men også gi Norge muligheter til å skape nye jobber i skogbruket og treindustrien. Fortsatt vekst i fiskeri- og oppdrettsnæringen gir grunnlag for nye arbeidsplasser, og i maritim sektor vil ny teknologi og gradvis skjerpede miljøkrav globalt bidra til at vi kan øke verdiskapningen i Norge. Med eksport av gass bidrar Norge til å gjøre det mulig for Europa å nå sine klimamål. Norsk naturgass er derfor en del av løsningen. Å erstatte kull med gass i kraftproduksjonen er et enkelt, effektivt og billig grep for å kutte klimagassutslipp og bedre luftkvaliteten raskt.

Fremskrittspartiet vil legge til rette for et teknologinøytralt system der lave utslipp gjennom hele livsløpet belønnes. Eksempler på dette er hydrogen og biogass som begge kan utvikles fra naturgass og vil kunne bidra til reduserte utslipp i transportsektoren og landbruket.

Fremskrittspartiet vil arbeide for innføring av miljø og klimasertifikat på alle nye biler, slik at man kan synliggjøre utslipp under både produksjon, drift og destruksjon.

#### **Fremskrittspartiet vil:**

- føre en effektiv klima- og miljøpolitikk fri for politiske symboler
- basere politikken på aktiv bruk og forvaltning fremfor vern av naturen

- støtte forsknings- og teknologiutviklingsprosjekter som kan bidra til redusert fotavtrykk på klima og miljø
- basere all gjennomføring av klimatiltak på en grundig kost/nytte analyse
- bruke klimakvoter for å gjennomføre utslippskutt der det er mest kostnadseffektivt
- fortsette å utvikle olje, gass og leverandørindustrien i Norge
- styrke satsingen på hydrogen og biogass
- starte en aktiv politikk for skogplanting for å redusere utslipp og øke verdiskapningen i Norge
- skjerme norsk landbruk og fiskerier for særegne klimatiltak som flytter produksjonen ut av Norge
- si nei til nye reguleringer, påbud og forbud som innskrenker innbyggernes frihet og egne valg
- forsterke arbeidet mot forsøpling på land og i havet
- si nei til forbud mot bensin- og dieslbiler





# Transport og kommunikasjon

Kjernen i fremtidens infrastruktur vil være et høyhastighetsveinett godt tilpasset et Norge med spredt bosetting og næringsliv. Bilen står for mer enn 80 % av persontransporten og er det mest fleksible transportmiddelet for et land med spredt bosetting. Kjernen i infrastrukturutviklingen må derfor være vei og bruk av bil til både person- og godstransport.

Vi vil ha en effektiv, dobbeltsporet jernbane for persontrafikk rundt byområdene og prioritere godstransport på lengre jernbanestrekninger. Dette vil legge grunnlaget for nye bo- og arbeidsmarkeder og sørge for at vi kan ta hele landet i bruk til næringsvirksomhet.

Staten har ansvaret for både gjennomføring og finansiering av vei- og baneutbygging. I planleggingsprosesser må realistiske trafikkprognoser legges til grunn, slik at infrastrukturen dimensjoneres for et transportsystem i vekst.

## VEINETTET

Utvikling av hovedveiene gjennom et høyhastighetsveinett er den viktigste jobben i perioden. Høyhastighetsveinettet skal binde byer og landsdeler sammen på en effektiv, sikker og miljømessig god måte. En slik utbygging må inneholde løsninger som leder trafikken utenfor byene.

Alle veier i Norge skal utbygges og drives i henhold til veinormaler som er på nivå med nabolandene våre og sikrer mest mulig vei for pengene som investeres. Fremskrittspartiet ønsker å klassifisere veier som stamveier, øvrige riksveier og kommuneveier. Dagens fylkesveier skal fordeles mellom stat og kommune.

En ny fartsgrensestrategi skal gi høyere fart på stam- og riksveier og bringe norske fartsgrenser på nivå med nabolandene våre.

Statens vegvesen og Vegdirektoratet har for mye makt i dagens organisering av samferdselssektoren. Vi vil at Samferdselsdepartementet skal ha en klarere rolle i utviklingen av veinettet. Dagens forvaltningsstruktur med Statens Vegvesen og Vegdirektoratet skal erstattes av et nytt forvaltningsorgan for veisektoren. Skiltpraksis skal gjennomgås og liberaliseres. Veiselskapet Nye Veier og det nye forvaltningsorganet for vei skal likestilles som premissleverandører for Samferdselsdepartementet innenfor alle deler av vei- og kjøretøysektoren. Nye Veier skal få ansvar for en større del av veisektoren, både utbygging og vedlikehold.

Videre skal Nye Veier også få nye oppgaver når det gjelder beredskap og trafikk-sikkerhetsarbeid.

Kjøretøytekniske tjenester skal ivaretas av godkjente verksteder slik det blir gjort med EU-kontroll. Dette vil gi bedre kapasitet på kjøretøytekniske tjenester over hele landet. Statens rolle blir å ivareta kontrollfunksjonen.

Statens ansvar for infrastrukturen må også innebære et erstatningsansvar for feil og mangler på statens veier som gir skade på kjøretøy.

Manglende vedlikehold og dårlig veikvalitet er et ansvar staten ikke kan skyve over på den enkelte bilist.

Riksveinettet skal ha som formål å være transportkorridorer mellom byer og landsdeler. Disse veiene skal ha høy standard og høyere fart enn i dag. På riksveinettet skal det i større grad satses på firefelts motorveier med fysisk skille mellom kjøretøretningene. Vi vil redusere trafikkmengdekravene for å bygge firefeltsvei og etablere en veiklasse med smal firefeltsvei som erstatter den særnorske modellen med å bygge 2/3 felts veier på hovedveinettet.

Det er viktig at staten i langt større grad har beslutningsmyndighet ved valg av fremtidig trasé for hovedfartsårer, og sikre fremdriften av prosjektene. Ved igangsetting av bygging av nye veitraseer skal det sikres videre utbyggingsmuligheter.

Vedlikeholdsetterslepet på fylkesveiene er blitt for stort til at fylkeskommunene kan håndtere dette alene. Fremskrittspartiet ønsker at staten skal overta mange av fylkesveiene, men ser at staten må bidra med vedlikeholdsmidler frem til vi får flertall for dette. Vi vil etablere en belønningsordning hvor staten bidrar med like mye til vedlikehold av fylkesveier som fylkeskommunen bidrar med selv

Utbygging av gang- og sykkelveier langs skoleveier må prioriteres, med nøktern standard.



Sikkerheten på veiene er tett knyttet opp mot veiens standard og vedlikehold. Det er viktig at innsatsen i trafikksikkerhetsarbeidet rettes inn mot veiformål som erfaringsmessig gir best effekt. Kontrollordningen med streknings-ATK avvikles og bruken av ordinære fotobokser avgrenses til byområder på veier med lav fartsgrense grunnet komplisert trafikkbilde eller skoleveier.

Det er viktig, særlig langs riksveinettet, at det etableres et tilstrekkelig antall raste- og hvileplasser med en standard tilpasset yrkessjåførenes behov. Yrkessjåfører må på en forsvarlig måte kunne overholde kjøre- og hviletidsbestemmelsene.

### BYGGING, DRIFT OG FINANSIERING

Staten skal ha ansvaret for veiutbyggingen i landet. Veipricing, rushtidsavgifter, kjøprising eller andre betegnelser på skatter og avgifter som har til hensikt å fordyre transport, aksepteres ikke. Bompenger eller andre former for direkte brukerbetaling skal ikke innkreves for bruk av det offentlige veinettet. Fremskrittspartiet vil arbeide for å fjerne eksisterende bompengegjeld og nye veier skal bygges uten bruk av bompenger. Det kan gjøres unntak begrenset til følgende forhold:

- ✓ For fergeavløsningsprosjekter legges det til grunn i prosjektfinansieringen at innsparte kostnader for staten til drift av ferge godskrives over en periode på 50 år.
- ✓ På private veier som bygges og drives i privat regi og som er åpne for allmennheten, kan det kreves bompenger. Det legges til grunn at om det uavhengig av det offentlige veinettet ønskes

bygget en veiforbindelse privat, skal det i seg selv ikke være forbudt å finansiere dette ved betaling fra dem som måtte ønske å bruke en slik vei.

- ✓ Lokal fremskynding av en veiforbindelse som er lokalt forankret gjennom folkeavstemning, bør kunne forskutteres når staten godkjenner dette.
- ✓ Lokal fremskynding av veiforbindelse er ufra- vikelig betinget av at et flertall av innbyggerne i berørte kommuner har sagt ja i en lokal folkeavstemning, og av at det finnes relevant og realistisk omkjøringsmulighet uten bompenger. Det legges til grunn at om befolkningen lokalt vil kjøpe ny vei, skal de ikke nektes dette.

Bompenger innkrevd på offentlig vei under disse unntakene, skal bare kunne brukes til å finansiere ett bestemt veiprojekt og fjernes straks prosjektet er nedbetalt.

En utstrakt bruk av veisalt fører til store rustdannelser på bremses og oppheng på kjøretøy. Det bør derfor igangsettes forskningsbaserte prøveprosjekter på riksveier og fylkesveier for å finne alternativer til veisalt som vintervedlikehold.

### Fremskrittspartiet vil:

- at Samferdselsdepartementet skal ha en klarere rolle i å utvikle veisektoren
- at Statens Vegvesen med Vegdirektoratet erstattes av et nytt forvaltningsorgan for veisektoren

- at veiselskapet Nye Veier skal få ansvaret for en større del av veisektoren samt beredskaps- og trafikksikkerhetsarbeidet
- at veiselskapet Nye Veier og det nye forvaltningsorganet i veisektoren skal likestilles som premissleverandør, utreder og bidragsyter med fakta og innspill til Samferdselsdepartementet
- etablere et høyhastighetsveinett som binder byer og regioner sammen på en effektiv, sikker og miljømessig måte
- ha større samsvar mellom fartsgrenser og veistandard, samt øke fartsgrensen på motorveier til gjennomgående 130 km/t
- liberalisere veinormalene til et nivå som er på linje med naboland og redusere kravet til trafikkmengde for å kunne bygge ut firefelts vei
- nedbetale gjelden til bompengeselskapene og dermed fjerne dagens bomstasjoner
- avvise systemer med elektronisk veipricing
- innføre prosjektfinansiering av lengre transportkorridorer for en mer effektiv utbygging
- gi kommuner rentefrie lån som øremerket opprustning, vedlikehold og nybygging
- at staten har beslutningsmyndighet for valg av veitrasé for hovedfartsårer av nasjonal interesse
- øke bevilgningene til rassikring og viltsikring av veinettet
- staten skal være erstatningsansvarlig for skade på kjøretøy som følge av egenskaper ved riksveier og dårlig vedlikehold
- etablere flere raste- og hvileplasser tilpasset yrkessjåførenes behov
- prioritere eksportveier og at viktige «næringsveier» tilbakeføres til staten fra fylkeskommunene

- at politiets ATK-senter skal avvikles og ressursene overføres til andre prioriterte politioppgaver
- avvikle nullvekstmålet for biltrafikk
- holde fergeprisene nede for folk og næringsliv
- igangsette et forskningsbasert prøveprosjekt med alternativer til veisalt som vintervedlikehold

### KJØRETØY

For mange er bilen det foretrukne transportmiddelet, og det er uten tvil det mest fleksible. Tross en lang historie med politisk motarbeidelse, er bilen det foretrukne transportmiddelet for de fleste av oss og uten tvil det mest fleksible.

Fremskrittspartiet vil redusere avgiftsbyrden (se Skatter og avgifter) og avvikle byråkratisk regelverk, noe som vil komme norske bilister til gode. Vegdirektoratet og Trafikkstasjonenes makt over bilistene skal reduseres. Kjøretøytekniske tjenester som i dag utføres av Statens vegvesen, skal overføres til godkjente verksteder. Dette vil gi et bedre tilbud over hele landet og øke servicegraden for norske bilister.

For mange er et kjøretøy mer enn et transportmiddel og kjøretøykultur og hobby er viktig over hele landet. Vi vil styrke rammebetingelsene for kjøretøyhobbyen og bilkulturen der det viktigste må være skatte- og reguleringsfrihet. Vi vil endre årsgrensen for veteranstatus for kjøretøy fra 30 til 20 år som bedre reflekterer når et kjøretøy går fra å være et transportmiddel til å bli en kulturgjenstand.

Bobil/Campingbil har blitt en stor kjøretøykategori i Norge som betyr mye for mange, men deler av det kjøretøytekniske regelverket rammer denne biltypen hardt.

Vi mener at det må ryddes opp i teknisk regelverk og avgiftsbestemmelser for bobiler. Kjøretøy som leveres som campingbil/bobil fra produsent med slik typegodkjenning skal avgifts beregnes som bobil. Det er særlig regelverket om vektclasser for kjøretøy som skaper problemer for bruk av mange bobiler.

#### Fremskrittspartiet vil:

- styrke rammebetingelsene for kjøretøy som kultur, kjøretøyhobby og interesse
- at aldersgrensen for veterankjøretøy endres fra 30 til 20 år
- at regelverk om forenklet EU-kontroll for kjøretøy mellom 30-50 år og fritak etter 50 år utvides til å gjelde alle veterankjøretøy
- at kjøretøy registrert i Nord-Amerika, Japan og Sør-Korea automatisk skal godkjennes i Norge
- liberalisere regelverk slik at flere typer elektrisk drevne kjøretøy blir tillatt i Norge
- liberalisere regelverk for ombygging og oppbygging av kjøretøy
- liberalisere kjøretøyteknisk regelverk for bobil/campingbil
- at kjøretøy som leveres som campingbil/bobil fra produsent med slik typegodkjenning, skal avgiftsberegnes som bobil
- at bruk av MC som miljøvennlig og arealeffektiv transport utnyttes bedre og innarbeides i planer
- øke tillatt hastighet på moped så lenge kjøretøyet er konstruert for det og tillate lett motorsykkel kjørt på vanlig førerkort klasse B
- at kjøretøytekniske tjenester som i dag håndteres av Statens vegvesens trafikkstasjoner, overføres til godkjente private verksteder

- overføre myndighet til å utføre ADR-kontroll på tunge kjøretøy til godkjente private verksteder
- utvide ordningen med å kunne skrive ned tillatt totalvekt på kjøretøy uten teknisk svekkelse av konstruksjonen til også å gjelde kjøretøy over 7500 kg

#### FØRERKORTOPPLÆRING

Vi vil redusere aldersgrense for ordinært bilførerkort til 17 år og for å kjøre moped til 15 år. Det må bli stilt strenge krav til opplæring og kompetanse. Diskrimineringen av eldre sjåfører i dagens førerkortregelverk avvikles.

Statens Vegvesen har et monopol på førerprøver, som må avvikles. Organisasjoner som NAF, KNA, AMCAR osv., forsikringsselskap, eventuelt andre, bør kunne autoriseres for førerprøver.

#### Fremskrittspartiet vil:

- at kjøreopplæringen moderniseres, blant annet ved bruk av kjøresimulatorer
- la private aktører/organisasjoner overta Statens vegvesens oppgaver ved førerprøver
- redusere aldersgrense for ordinært bilførerkort til 17 år
- fjerne diskrimineringen av eldre i dagens førerkortregelverk ved å avvikle særskilte krav og begrensninger
- redusere aldersgrense for å kjøre snøscooter og moped til 15 år
- at kjøreskoleelever som kjører opp med automatgir, får mulighet til å ta førerkort for manuelt gir ved gjennomføring av kurs i manuell giring på kjøreskole

#### JERNBANETRANSPORT

Vi mener at det må legges bedre til rette for persontransport med tog i befolkningstette områder. Dette innebærer at utbygging av intercitystrekningene må gjennomføres raskt med oppgradert standard til dobbeltspor.



Det må også legges opp til å bygge ut og ruste opp jernbanen rundt de andre store byområdene. På lengre togstrekninger vil vi prioritere godstransporten og flere lange kryssningsspor vil bidra til å øke kapasiteten. Vi vil etablere jernbaneutbyggingsselskapet Nye Baner på de samme premisene som Nye Veier for veisektoren. Målet er mer ny jernbaneinfrastruktur og vedlikehold for pengene som investeres.

Vi vil bruke konkurranse om å drive togstrekninger for å gi et best mulig tilbud til de reisende og flere avganger. Skal flere kunne velge toget til sin daglige transport, må togtjenester være kundesrettet og det må være tilstrekkelig antall stasjoner og innfartsparkingsplasser.

Vedlikeholdsetterslepet på jernbaneinfrastruktur skal avvikles. Manglene vedlikehold undergraver tilliten til jernbanen både for person- og gods-transporten. Vedlikeholdsarbeidet må derfor styrkes betydelig.

#### Fremskrittspartiet vil:

- etablere jernbaneutbyggingsselskapet Nye Baner
- bygge intercitystrekningene med dobbeltspor raskt, med økt frekvens og hastigheter
- oppgradere jernbanenettet mellom de store byene og landsdelene til å tåle høy hastighet

- anskaffe nytt togmateriell for å øke kapasiteten, kvaliteten og kostnadseffektiviteten i togtilbudet
- prioritere godstransporten på lengre strekninger med flere og lengre kryssningsspor
- åpne flere togstrekninger for konkurranse
- selge statens indirekte eierskap i Bring
- avvikle statens eierskap i VY
- igangsette konsekvensutredning og bygge ut Nord-Norgebanen

#### LUFTFART

Staten bør legge til rette for friest mulig konkurranse for utvikling, drift og vedlikehold av flyplassene. Dagens løsning med Avinor AS som en statlig monopolinstitusjon må avvikles. Staten bør som alternativ legge til rette for konkurranse om kontrakter for drift, vedlikehold og utvikling av flyplassene, med veldefinerte kvalitets- og sikkerhetskrav.

Kortbanenettet spiller en viktig rolle i den norske infrastrukturen. Det er viktig å opprettholde kortbanenettet, og samtidig sikre et best mulig passasjergrunnlag ved lufthavnene. Der hvor utbygging av veier reduserer reisetiden betydelig, vil det være hensiktsmessig å vurdere sammenheng av lufthavner.

Lufthavner med større passasjergrunnlag vil gi økt konkurranse og et bedre tilbud med hyppigere avganger og lavere priser.

Ved en eventuell sammenslåing av flyplasser vil Fremskrittspartiet innføre en ordning der statens reduserte kostnader til rutekjøp ved flyplassen i 50 år kan brukes til å investere i annen infrastruktur, som veier.

#### Fremskrittspartiet vil:

- styrke private flyplassers rammebetingelser og fremme konkurranse mellom flyplasser
- stimulere til lokal deltakelse i eierskap og drift
- at Avinors monopol avvikles og at staten legger til rette for størst mulig grad av konkurranse
- innføre ordning med avløsningsmidler i forbindelse med endringer i flyplasstruktur
- arbeide for at utvalgte flyplasser, som har nærhet til høy produksjonsaktivitet, skal utvides til å kunne være en eksportflyplass også for utenlandsfly

#### SJØTRANSPORT

Sjøtransport er særdeles viktig for norsk næringsliv. Skiping av gods sjøveien kan bli enda mer konkurransedyktig dersom man både nasjonalt og lokalt planlegger en infrastruktur som muliggjør en god utnyttelse av vår unike kyststripe. Fremskrittspartiet mener at offentlige og private havner skal likebehandles og at havnene gis gode rammebetingelser. Havneavgifter skal kun kreves inn etter selvkostprinsippet. Det er behov for at man definerer noen havner som nasjonale knutepunkter, hvor sjø-, vei- og banetransport møtes, og at man prioriterer oppgradering og utvikling av disse.

Ferger knytter det offentlige veinettet sammen på en naturlig måte. Fergene på riks- og fylkesveinettet er dermed et offentlig ansvar, mens private fergeselskaper bør stå for selve driften. Det er derfor naturlig at bruk av ferge skal være

kostnadsfritt der hvor fergen er en del av riks- og fylkesveinettet. I investeringssammenheng bør kaianlegg for fergeforbindelser i større grad ses i sammenheng med veinettet for øvrig.

Drift av fergestrekninger bør konkurranseutsettes, slik at kostnadene blir lavest mulig uten at det går utover sikkerheten. Staten bør fastsette standarder for fergetilbud som skal følge alle konkurranseutsettinger.

Redningsselskapet er en viktig og nødvendig del av redningstjenesten langs kysten vår. Staten bør bidra til at den frivillige redningstjenesten kan opprettholde sin aktivitet.

#### Fremskrittspartiet vil:

- at offentlige og private havner skal likebehandles
- definere noen havner som nasjonale knutepunkter
- redusere avgiftsbelastningen i sjøtransporten
- at bruken av ferger på riks- og fylkesveier skal være kostnadsfri
- ha felles standarder for konkurranseutsetting av fergestrekninger
- styrke den frivillige redningstjenesten

#### KOLLEKTIVTRANSPORT OG BYTRAFIKK

Et effektivt transportnett i byområdene må legges til rette for alle transportformer. Bilen er vårt mest fleksible transportmiddel og skal ha en viktig plass også i bytrafikken. Det skal bygges ny vei med god kapasitet i byområdene og dagens ordning med nullvekstmål for biltrafikk skal avvikles. Kollektivtrafikk er en sentral del av transporttilbudet i byområdene. Staten må planlegge grunnstammen i kollektivtransporten og være ansvarlig for utvikling av infrastrukturen i de største byene. Vi ønsker en fleksibel og brukervennlig modell hvor ulike kollektivmidler brukes ut fra et samlet transportbehov i befolkningen.

Bruk av konkurranse vil styrke transporttilbudet, antallet avganger og sette søkelys på kundens behov. Bruken av subsidier i kollektivtrafikken må reduseres og bilistene skal ikke lenger måtte være ansvarlig for drift av kollektivtilbudet i byene. Staten skal ha det økonomiske ansvaret for driften av kollektivtransporten. Alle gode krefter må få ta del i utviklingen av driftstilbudet i kollektivtrafikken.

#### Fremskrittspartiet vil:

- at Nye Baner skal ha ansvaret for utbygging av all skinnegående kollektivtransport
- at kollektivtransport skal være et offentlig ansvar finansiert av brukerne og det offentlige, ikke bilistene
- at det skal legges til rette for bilen som en viktig del av transportsystemet i byene
- avvikle nullvekstmålet for biltrafikk
- avvise bruk av rushtidsavgifter og tilsvarende for å regulere bilbruk
- at omfanget av reguleringer av kollektivtransport reduseres
- at kollektivtransport skal, så langt det er mulig, tilrettelegges med universell utforming
- bygge ut og styrke infrastrukturen betydelig for å bedre det kollektive tilbudet for både buss, tog, båt og fly
- tilrettelegge for ekspressbusser på tvers av fylkesgrensene
- avvise nullutslippssoner i byene

#### TRAFIKKSIKKERHET

Det er en viktig oppgave å sikre barn og voksnes trygghet og sikkerhet i trafikken. Det er helt nødvendig å forebygge og redusere ulykker så mye som mulig. Dette kan blant annet gjøres ved hjelp av bedre opplæring, å etablere gode holdninger og evne til å vurdere risiko, legge til rette for ny teknologi og bygge ut nødvendig infrastruktur. For kommunale veier må sikkerheten langs skoleveier og rundt samlingssteder som idrettshaller og lignende være svært viktige oppgaver. Utbygging av gang- og sykkelveier langs skoleveier må prioriteres.

#### Fremskrittspartiet vil:

- prioritere bygging av gang og sykkelveier, spesielt langs skoleveier
- luke ut trafikkfarlige kjøretøy

#### DIGITALISERING

Økt satsing på IKT og bredbånd er nøkkelen til fremtidig velferd og vekst i Norge. Bruk av ulike digitale kommunikasjonsplattformer fikk et oppsving under koronapandemien, og vil bare bli viktigere i årene som kommer. Det er bra at private tar et stort ansvar for utbygging av infrastruktur knyttet til IKT. Likevel har det offentlige et overordnet ansvar for å tilrettelegge for videre utbygging av høyhastighets internett, slik at dette blir tilgjengelig i alle deler av landet. Staten må bidra med finansiering der det ikke er et tilstrekkelig kommersielt marked, og det må også sikres at nettet kan åpnes for alle aktører. Mulighetene for effektivisering gjennom aktiv bruk av informasjons- og kommunikasjons-teknologi er store både i privat og offentlig sektor. Fremskrittspartiet vil derfor føre en offensiv IKT-politikk for fremtidens Norge.

Det bør benyttes ett felles innloggingssystem for alle offentlige tjenester.

En effektiv og fornuftig bruk av IKT basert på åpne standarder kan spare samfunnet for mye byråkrati og unødvendig ressursbruk. Viktige elementer er elektroniske ID- og signaturløsninger for alle landets innbyggere, nasjonale ID-kort med innebygd e-signatur, elektronisk postkasse for informasjon fra det offentlige, elektronisk pasientjournal, elektronisk overføring av røntgenbilder og omsorgstjenester. Ved utvikling av IKT-løsninger for det offentlige, må det kunne dokumenteres at private løsninger ikke er gode nok før det offentlig utvikler løsninger i egen regi.

Den enkelte skal ha råderett over sine egne personopplysninger.

Fibernettet skal åpnes for fri konkurranse av innholdstjenester på samme måte for strøm- og teletjenester, samtidig som utbygger må få dekket sine utbyggingskostnader.

#### Fremskrittspartiet vil:

- sikre rask bredbåndstilgang i hele landet
- ha elektronisk tilgang til søknadsskjemaer og relevant informasjon
- ha en felles innloggingsportal for alle offentlige tjenester
- integrere offentlige IKT-systemer
- sikre at digitalisering og effektivisering i samfunnet kan forsterkes gjennom økt samhandling, forenkling og bruk av digitale løsninger i ulike samfunnssektorer
- sikre lovmessig vern av ytringsfrihet og anonymitet på internett
- sikre den enkeltes råderett over sine egne personopplysninger
- åpne fibernettet på samme måte som strøm- og teletettet



# Helse og omsorg

## SYKEHUS

Norge skal ha sykehus i verdensklasse. For å få til dette må både offentlige og private sykehus bidra, og vi er avhengig av å benytte oss av ny teknologi og nye metoder. Vi må ha moderne sykehusbygg som har tilgang på det beste av tilgjengelig teknologi og medisin. For å få til dette mener vi at det er avgjørende å investere mer i sykehusutstyr og sørge for at vi utnytter alle de teknologiske mulighetene som finnes. Eksempelvis kan dette innebære å utnytte telemedisin i større grad for å samarbeide mellom sykehusene og å utføre fjernoperasjoner. Samtidig mener vi at vi må gå bort fra dagens organisering av sykehustjenestene. Dette innebærer å avskaffe de regionale helseforetakene, og fordele oppgavene mellom en nasjonal styringsenhet og de lokale helseforetakene.

De lokale helseforetakene skal være selvstendige driftsenheter som legger opp sin virksomhet i tråd med etterspørselen og styringssignalene fra staten. Vi mener sykehusene må få betalt en fast sats per pasientbehandling, som vil gi økonomiske insentiver til å bli mest attraktiv for pasientene. Dette vil gjøre at den enkelte pasient settes i sentrum, samtidig som helsekøene vil bli kraftig redusert.

Offentlige og private helsetjenester må likebehandles både juridisk og økonomisk for å kunne konkurrere på like vilkår. For Fremskrittspartiet er det viktigste at tjenesten er god og at pasientene er fornøyde. Derfor er fritt sykehusvalg viktig. Pasienter som har fått innvilget en bestemt helse-tjeneste av det offentlige, skal selv ha rett til å velge hvilken tjenesteleverandør de ønsker å benytte, uavhengig av om det er offentlig eller privat. Dette innebærer også godkjente helsetilbud i utlandet, særlig på områder hvor Norge ikke tilbyr eller ikke har tilgang til de samme tjenestene eller medisinene.

I dag er det mange oppgaver som utføres inne på hvert enkelt sykehus, selv om det finnes bedre, raskere og billigere løsninger utenfor sykehuset. Et eksempel på dette er laboratoriene.

Vi mener det er uforståelig at hvert enkelt sykehus selv skal drifte et laboratorium, når det er god tilgang på private aktører som kan levere slike tjenester. For å sørge for at norske sykehus havner i verdensklassen, må vi tørre å prioritere hva sykehusene skal drive med, og hva de ikke skal drive med. Vi mener det vil være naturlig å flytte oppgaver som kan flyttes ut av sykehusene. Dette vil bidra til økt plassutnyttelse, økt fokus på de viktige oppgavene og økt tilgjengelighet på personell.

Norge er et langstrakt land med store geografiske forskjeller. Mange har utfordringer med lang reisetid og dårlig infrastruktur for å komme til nærmeste sykehus. Dette gjør at vi må tenke annerledes om hvordan man skal skape de beste helsetjenestene for folk flest – i hele landet. Norge er avhengig av å ha et desentralisert helsetilbud for å sikre trygghet for innbyggerne. Dette innebærer særlig tilgang på akutt- og fødetjenester i distriktene. For Fremskrittspartiet er det ikke akseptabelt at man setter liv og helse i fare ved ikke å ha gode og desentraliserte tilbud.

Det er mange alvorlig syke og døende personer som ikke får den nødvendige omsorg og hjelp i livets siste fase. Vi er opptatt av å styrke dette tilbudet både for voksne og barn, og er av den oppfatning at etablering av flere hospiceplasser vil kunne bedre kvaliteten på tilbudet i form av å gi helhetlig omsorg i et miljø preget av ro, verdighet og tid til både pasient og pårørende. Det må legges til rette for etablering av hospice som gir gode tilbud over hele landet, og det palliative tilbudet for barn må styrkes. Vi mener barnehospice er et viktig supplement til de ordinære helsetjenestene.

Norge skal bli verdensledende innen kreftbehandling, og Radiumhospitalet skal være et nasjonalt kreftsykehus som tar i bruk ny teknologi og medisin på dette området. Satsingen på dette området skal forhindre at persontilpasset og effektiv kreftbehandling blir forbeholdt nordmenn som har råd til å kjøpe seg dyre tjenester i utlandet.

Eksperimentell kreftbehandling skal i større grad tilbys i Norge for de pasientene som kan ha medisinsk nytte av det. Fremskrittspartiet vil opprette et fond for finansiering av kreftmedisiner. Pasienter som har nytte av medisinsk cannabis som en del av sin behandling, skal få det.

Helseforetak som i dag skal bygge nye sykehus, må finansiere det gjennom å kutte kostnader i sine driftsbudsjett. Det rammer pasientene og pasientbehandlingen. Fremskrittspartiet vil at investeringer i sykehusbygg skal finansieres direkte over statsbudsjettet, og at dette gjøres gjennom en nasjonal sykehusplan. Sykehus må bygges med tilstrekkelig kapasitet for å dekke forventet befolkningsvekst og med beredskapskapasitet til å kunne håndtere pandemier. Ved planlegging og investering i nye offentlige sykehus skal privat kapasitet tas med i beregningen. Fremskrittspartiet ser ingen verdi i å bygge ut offentlig kapasitet i de tilfeller hvor det finnes ledig kapasitet hos private aktører.

Norges geografi, med store avstander og manglende infrastruktur, tilsier en desentralisert spesialisthelsetjeneste. Vi kan derfor ikke støtte en nedbygging av lokalsykehusene. Det er et mål å gi likeverdige helsetjenester uavhengig av bosted enten det er akutt eller kronisk sykdom.

Sykehus må bygges med tilstrekkelig kapasitet til å dekke forventet befolkningsvekst, og med beredskapskapasitet til å kunne håndtere pandemier.

Fremskrittspartiet vil forby rituell omskjæring av guttebarn.

### Fremskrittspartiet vil:

- legge ned de regionale helseforetakene
- likebehandle offentlige og private sykehus
- styrke og sikre valgfriheten
- øke andelen innsatsstyrt finansiering (ISF) til minimum 60 %

- styrke medisinsk forskning og utvikling

- holde egenandeler på et moderat nivå

- sikre pasientene rask tilgang til nye og effektive legemidler og behandlingsmetoder

- sikre Radiumhospitalet som et nasjonalt kreftsykehus i verdensklasse, og opprette et fond for finansiering av kreftmedisiner

- utarbeide en nasjonal investeringsplan for sykehusbygg og finansiere dette direkte over statsbudsjettet, ikke gjennom kutt i driften

- etablere en nasjonal sykehusplan for investeringer av nye sykehusbygg

- evaluere Beslutningsforum og sikre raskere godkjenning av nye medisiner og metoder i Norge

## KOMMUNALE HELSETJENESTER, LEGEVAKT OG LEGETJENESTER

De kommunale helsetjenestene er viktig for forebygging og behandling av sykdommer. Helse- og omsorgstilbudet som det offentlige har finansieringsansvar for, skal være faglig forsvarlig og av god kvalitet.

Legetjenestene skal organiseres slik at pasientene selv skal kunne velge hvilken lege de mottar tjenester fra. I et slikt system vil legen få betalt for det arbeidet som utføres, og ikke ut fra hvor mange personer legen har på sin liste. Systemet vil også ivareta studenter eller andre som får behov for å konsultere lege under midlertidig opphold på andre steder enn der de under dagens ordning har sin fastlege.

De lokale helseforetakene skal ha ansvaret for at det er forsvarlige legetjenester, både i fastlegeordningen og legevaktordning i kommunene. Det betyr at fordelingen av legeressurser kan styres fra et overordnet perspektiv. Da vil de lokale helseforetakene kunne ta stilling til om det er fornuftig å styrke førstelinjetjenesten for å avlaste spesialisthelsetjenesten.

Dette innebærer også at de lokale helseforetakene vil ha ansvaret for legetjenester som kommunen ellers har ansvaret for i dag, og et ansvar for at tjenestene ytes nær befolkningen. De lokale helseforetakene får selv vurdere om de vil drifte dette selv, eller inngå avtaler med private. Dette betyr at legetjenester på sykehjemmene også er tilknyttet spesialisthelsetjenesten. Dette kan gi incitament til å styrke disse for å redusere antall innleggelser.

Også på helsestasjonen vil spesialisthelsetjenesten kunne sette inn mer ressurser for å forebygge. De lokale helseforetakene skal da også ha ansvaret for å sikre tilgang på gode legevaktstjenester som kan behandle akutte tilstander som skjer utenom legekantorenes vanlige åpningstid. Det er behov for å se på takstsystemet og hva som er til hinder for at legen reiser hjem til enkelte pasienter, fremfor at dårlige pasienter må hentes med ambulanse og fraktes til legevaktsentralen. Fremskrittspartiet mener legekantor som har åpent på kveldstid bør kunne ta samme takst som på legevaktene. Dette som et insentiv til å ha legekantorene lengre åpent, og som potensielt vil gjøre at trykket på legevakten blir mindre.

For å sikre større valgfrihet for pasienter med behov for fysioterapitjenester vil vi utvikle dagens ordning med fysioterapihjemler. Likestilling av offentlig godkjente fysioterapeuter vil gi større mangfold og bredde i tilbudet, samtidig som det bidrar til kortere ventetid for brukerne. Raskere tilgang til behandling vil forkorte lidelse og sykdomsforløp, hindre videre sykdomsutvikling og få pasientene raskere tilbake i arbeid.

Det er viktig å få etablert helhetlige behandlingsskjeder. En viktig forutsetning for å lykkes med dette er at finansieringen kommer fra staten gjennom hele behandlingsforløpet, uansett om tilbudet gis av det offentlige eller private.

Kommunene mangler et helhetlig tilbud når det gjelder habilitering og rehabilitering. Vi vil styrke det tverrfaglige samarbeidet og samarbeidet mellom forvaltningsnivåene, slik at oppmerksomheten rettes mot pasienten som et helt menneske.

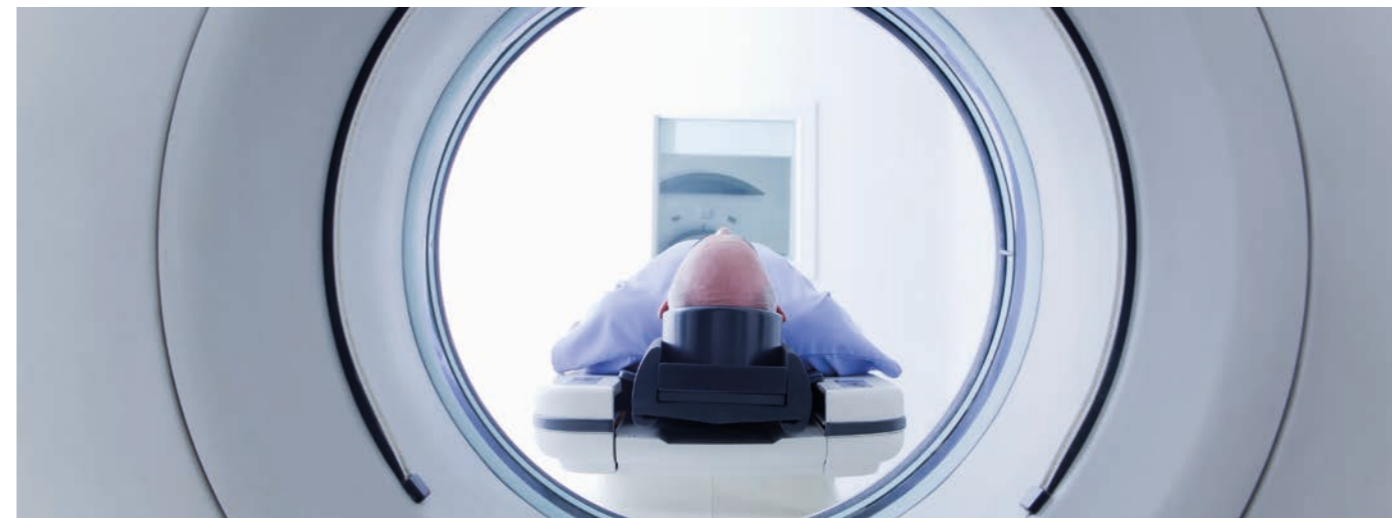
Det er behov for å få på plass IKT-systemer for utveksling av nødvendige journaldata. Når helse- og omsorgsinstitusjoner benytter ulike journalsystemer, må det sikres at disse snakker sammen for å ivareta pasientens beste.

#### **Fremskrittspartiet vil:**

- overføre ansvaret for at det er et forsvarlig legetilbud og legevakttilbud i kommunene til Helseforetakene
- evaluere og reforhandle dagens fastlegeordning med sikte på å innføre refusjon etter antall behandlede pasienter
- utvikle dagens hjemmelsordning for fysioterapi og kiropraktikk
- sikre skolehelsetjenesten og et godt helsetilbud til foreldre og barn
- utvikle helsestasjonen og skolehelsetjenesten til å jobbe mer forebyggende
- sikre systemer for utveksling av nødvendige journalopplysninger
- styrke jordmortjenesten
- oppheve taket for antall bytter av fastlege
- la legekantorer som har åpent på kveldstid og i helger ha samme takst som legevaktene
- stanse kjøp og salg av pasientlister

#### **VERDENSLEDENDE PÅ HELSETEKNOLOGI**

Norge har en høyt utdannet befolkning, og har alle forutsetninger for å kunne bli en ledende produsent, utvikler og eksportør av alle former for helseteknologi. Det skal være attraktivt for norske og internasjonale helsebedrifter å skape arbeidsplasser, samt utvikle og produsere helseteknologi i Norge.



Utvikling og produksjon av helseteknologi kan skape tusenvis av høykompetente og attraktive arbeidsplasser. Fremskrittspartiet mener det er positivt om private selskaper velger å etablere seg i distriktene, og ser at hele Norge bør kunne få ta del i det som kan bli et nytt industrieventyr.

Vi må ta i bruk tilgjengelig velferdsteknologi. I fremtiden vil det bli mange flere eldre som lever lenger, og som i varierende grad vil ha behov for pleie, omsorg og bistand. Velferdsteknologi kan bidra til å gjøre hverdagen enklere, tryggere og friere og gi flere mulighet til å bo i egen bolig enda lenger.

Offentlig sektor skal legge til rette for å implementere gode velferdsteknologiske løsninger. Allerede i dag finnes det en rekke smarthusløsninger, sensorteknikker og elektroniske meldesystemer som dessverre i alt for liten grad er tatt i bruk.

Velferdsteknologi vil også gi større trygghet for pårørende. Likevel må velferdsteknologi aldri bli en erstatning for menneskene som skal gi god omsorg og pleie.

Kunstig intelligens kan gi raskere og bedre diagnoser, og oppfølging av sykdom kan bli mer personlig. Fremskrittspartiet er teknologioptimister og innenfor helseteknologi har vi mye å se frem til. Kunstig intelligens vil bidra til å redusere helsebyråkratiet kraftig. Bruk av roboter kan gi tryggere operasjoner og mer helsehjelp kan gis i hjemmet. Fremskrittspartiet mener det er viktig

at Norge legger til rette for nyutvikling på dette området.

#### **Fremskrittspartiet vil:**

- at Norge skal bli en ledende produsent, utvikler og eksportør av helseteknologi
- vurdere insentiver for bedrifter som utvikler eller produserer helseteknologi
- satse på økt bruk av velferdsteknologi
- at både hjemmeboende og institusjonsplasser tilbys bredbåndstilgang for å kunne kommunisere med familie, venner og helsepersonell via for eksempel nettbrett

#### **LEGEMIDLER**

Norge er sårbar for svikt i den globale legemiddellindustrien. Norge er nesten 100 % avhengig av import av medisiner. Det gjør oss sårbare. Fremskrittspartiet mener det snarest mulig må legges til rette for å starte produksjon av legemidler i Norge

Antibiotika og andre essensielle medisiner er helt nødvendige i et beredskapsperspektiv. Det er uheldig at Norge i en krisesituasjon er helt avhengige av land det ikke nødvendigvis er fornuftig å stå i et avhengighetsforhold til. Fremskrittspartiet ønsker at Norge skal bli en ledende produsent og eksportør av medisiner og legemidler, og som et minimum være selvforsynt på de viktigste medisinerproduktene. Det finnes en rekke private aktører som i dag er villig til å ta på seg denne oppgaven.

Medisinlagre må etableres som en del av den totale nasjonale beredskapen.

Norge har gjennom sine forskningsmiljøer og tilgang på kapital gode forutsetninger for å kunne ligge i forkant når det gjelder utprøvende medisin. Fremskrittspartiet skal være positive til private initiativtagere som bidrar med nye produkter på området som ikke tilbys av staten, for eksempel immunterapi og CyberKnife og sittende/stående MR.

Egenandeler på legemidler må holdes på et moderat nivå, og reseptfrie legemidler må kunne selges i butikk.

#### Fremskrittspartiet vil:

- at Norge skal være selvforsynt med de viktigste medisiner og legemidler, og ha nasjonalt beredskapslager
- at Norge skal etablere en beredskapsproduksjon av kritiske legemidler og medisiner
- sørge for at Norge har nok blodreserver
- at flere reseptfrie legemiddel kan selges i butikk
- sikre pasientene rask tilgang til nye og effektive legemidler
- at medisiner som er godkjent i Sverige og Danmark, kan bli godkjent i Norge uten å måtte testes i 2 år før de blir godkjent.

#### ELDREOMSORG

Mennesker som på grunn av sykdom, ulykker eller aldring har behov for pleie og hjelp i hverdagen, skal oppleve et samfunn som tar vare på dem.

Vi lever lengre og det er et gode i samfunnet. I en tid der det blir stadig flere eldre, blir det samtidig flere friske eldre. At flere blir eldre er et sunhetstegn. Eldre er en stor ressurs, ikke minst for frivilligheten.

Det er en offentlig oppgave å finansiere eldreomsorgen. En god eldreomsorg skal ikke være avhengig av kommunens økonomi og vi mener kommunene skal fratas muligheten til å nedprioritere dette viktige området. Derfor vil Fremskrittspartiet flytte finansieringsansvaret vekk fra kommunene og over til staten.

Eldresentre og dagsentertilbud er viktig for mange hjemmeboende eldre som er ensomme og trenger å komme seg ut og møte andre. Det er viktig at det er et variert tilbud som passer ulike interesser. Fremskrittspartiet er positiv til å ta i bruk alternative tilbud som muligheten til å være på en gård, turgrupper osv. som legger opp til mer aktivitet. Mange med begynnende demens er i fysisk god form og trenger å være i aktivitet.

Vi ønsker fritt brukervalg på hjemmehjelp og sykehjem, slik at de eldre selv skal kunne velge selv hvor de vil bo og hvem som skal gi dem pleie og omsorg. Private aktører skal kunne tilby slike tjenester på lik linje med kommunene. Når tilbyderne må konkurrere om brukerne, vil dette heve kvaliteten på tilbudet.

Fremskrittspartiet mener trygghet i hverdagen er noe av det viktigste for våre eldre. Noen er for friske til å bo på sykehjem, men for syke til å være hjemme. Vi mener det bør bygges ut flere Omsorg+ boliger til disse, som ligner på aldershjem der man har sin egen leilighet, men er tilknyttet døgnbemanning som sikrer trygghetsfølelsen.

For å sikre at de eldre og deres pårørende kan ta gode og informerte valg, ønsker vi at det skal etableres nasjonale bruker- og pårørendeundersøkelser for alle omsorgsinstitusjoner. Dette vil bidra til at kvaliteten på tilbudene øker, og gjøre det enklere å velge bort de tilbudene som ikke er gode. Mange eldre og pårørende er redd for å klage på tilbudet. For å jobbe kontinuerlig med kvalitetsforbedring mener Fremskrittspartiet det er hensiktsmessig å ha bruker- og pårørendeutvalg som vurderer tjenestene kommunen gir.

Det skal utvikles flere kvalitetsindikatorer slik at en kan sammenligne tjenestene i ulike kommuner og ulike tilbud innad i kommuner. Resultatene for for eksempel spesialisthelsetjenesten gjøres offentlig tilgjengelig. På denne måten kan brukere og pårørende få mer informasjon. Det må iverksettes kraftige sanksjoner der hvor det avdekkes grove kvalitetsavvik. Dette uavhengig av om leverandøren er offentlig eller privat.

Ansatte i eldreomsorgen må ha gjennomført Norges barnevaksinasjonsprogram og bestå norsk språkstest for å få lov å jobbe med eldre og pleietrengende mennesker. Dette for å sikre at eldre mennesker kan kommunisere godt med sine pleiere, og for å beskytte dem mot potensielt dødelige sykdommer.

Eldre pleietrengende har rett til en meningsfylt hverdag og må selv få bestemme når de skal stå opp, legge seg, hva de skal spise, og så langt det er mulig, leve livet sitt slik de selv ønsker det. Livsglede, aktivitet og mestring er like viktig for personer som bor på sykehjem som for andre. Et godt og ernæringsmessig tilpasset kosthold er viktig for å øke trivselen samt at det vil kunne redusere unødvendig medisinbruk. God mat med riktig ernæring er viktig for våre eldre. Underernæring er et alvorlig problem både på sykehjem og blant hjemmeboende eldre. Frem-



skrittspartiet vil at det skal stilles krav til den maten som serveres våre eldre og pleietrengende, og vil jobbe for at flere sykehjem skal ha eget kjøkken. Hjemmeboende eldre skal ha tilbud om å få levert mat hjemme mot betaling. Dette kan gjerne organiseres ved hjelp av private aktører. Vi vil også stimulere til ordninger som Matvenn og tilsvarende, som kan bidra til at eldre og pleietrengende får i seg nok næring.

Tannpleie for pasienter på sykehjem og med hjemmesykepleie er fylkeskommunens ansvar. Det viser seg dessverre at dette ofte ikke prioriteres, selv om det er en lovpålagt tjeneste. Vi vil derfor sikre at brukerne og de pårørende får informasjon om hvilke rettigheter man har. I tillegg må det kvalitetssikres at hver pasient får det de skal og bør få av daglig tannpleie.

#### Fremskrittspartiet vil:

- innføre full og reell valgfrihet i alle omsorgstjenestene
- sikre flere sykehjems plasser og utbygging av Omsorg+ til eldre som er for friske til sykehjem, men som føler seg utrygge hjemme
- gi staten finansieringsansvar for omsorgstjenester, og brukerne valgfrihet til å velge leverandør av dem



- ha større fokus på kvalitet og innhold i eldreomsorgen, enn hvem som leverer tjenesten
- innføre nasjonal bruker- og pårørendeundersøkelse for alle sykehjem
- innføre bruker- og pårørendeutvalg i kommunen for omsorgstjenester
- innføre plikt for ansatte i omsorgssektoren om å ha gjennomført barnevaksinasjonsprogrammet og norsk språktest
- gi tilsynsmyndighetene mandat til å iverksette sanksjoner overfor institusjoner som ikke leverer på kvalitetskrav, uavhengig av om institusjonen er offentlig eller privat
- legge til rette for full åpenhet omkring kvalitet og avvik på sykehjem
- bekjempe underernæring og få flere kjøkken tilbake på sykehjem
- organisere mulighet for hjemmeboende eldre til å kjøpe mat
- bekjempe ensomhet blant eldre og involvere frivillige organisasjoner, og bruke frivillighetssentralene som møtested for eldre ensomme.

Fremskrittspartiet ønsker at alle som får vedtak om hjemmehjelp eller plass på institusjon, fritt skal velge hvem som skal få betalt for å utføre tjenesten. Om du som pleietrengende ønsker at et familiemedlem skal pleie deg, står du fritt til å velge at vedkommende skal få betalingen for dette. Du kan fritt velge pleiehjem, og pleiehjemmet du velger vil da få utbetalingen det offentlige.

Mange kommuner har i dag lange køer for institusjonsplasser. Et system der den eldre ubyråkratisk og enkelt kan velge hvilke institusjon de ønsker å bo på, vil føre til at mange private tilbydere vil etablere seg og konkurrere om å tilby best mulige institusjonsplasser. FrPs løsning vil dermed fjerne institusjonskøene, og sørge for at kvaliteten på omsorgen øker. Det er også et problem at mange eldre må forholde seg til et titalls hjemmehjelpere gjennom en enkelt uke. Med FrPs system vil de eldre få makt til å organisere sin egen hverdag, og kan når som helst bytte hjemmehjelpstjeneste om de ikke er fornøyd.

En stor andel av Norges befolkning benytter seg av alternativ behandling. Noen av disse behandlerne har svært lang utdanning og mye erfaring, og tilbyr behandling som er godkjent i andre land. Fremskrittspartiet er opptatt av å få til et skille mellom de som driver en seriøs behandlingsform, og de useriøse. Dagens registreringsordning for alternativ behandling gir ikke brukerne slik informasjon.

#### Fremskrittspartiet vil:

- at den enkelte selv skal få bestemme hvem man vil motta hjemmehjelpstjenester fra
- at den enkelte selv skal få velge institusjon, ved tildeling av institusjonsplass
- at den enkelte selv kan velge å motta pleie fra familiemedlemmer eller andre, betalt av det offentlige

#### BRUKERNE SKAL SELV FÅ VELGE BEHANDLING

Eldre og pleietrengende har i dag for få valgmuligheter innenfor pleie og omsorg. Du bør selv kunne velge hvem som skal pleie deg, eller hvilket eldrehjem du ønsker å bo på når du blir gammel. Dagens system krever mye byråkrati og kommunene har et stort ansvar for å koordinere og løse problemer rundt hjemmehjelp og institusjonsplasser.

Det er i dag ikke en velfungerende konkurranse innenfor omsorgssektoren, noe som over tid gjør at tilbudene ikke blir så gode, effektive eller rimelige som de kunne vært.

#### TANNHELSE

Fremskrittspartiet mener at tannhelsetjenesten må styrkes gjennom bedre refusjonsordninger. Tannlegene må være en integrert del av helsesektorens samhandling. Samhandling er nødvendig for pasientsikkerheten, fellesinnsatsen mot livsstilssykdommer og for å sikre pasientenes økonomiske rettigheter. Tennene er en del av kroppen, og sykdom i munnhulen må derfor ses på som en ordinær diagnose.

Mange eldre pensjonister som ikke mottar hjemmesykepleie eller bor på sykehjem, sliter med å greie å finansiere nødvendig tannbehandling. Fremskrittspartiet mener det er nødvendig å se på om retten til tannlegehjelp skal utvides for pensjonister med dårlig økonomi.

Pasienter som mottar hjemmesykepleie eller sykehjemstilbud, skal kunne fortsette hos sin faste tannlege, og kostnader for dette refunderes fra det offentlige på lik linje med det en offentlig tannhelseklinikk ville fått for samme type behandling.

#### Fremskrittspartiet vil:

- opprettholde og videreutvikle satsingen på forebyggende tannhelse, særlig overfor unge og syke eldre
- vurdere å utvide rettighetene til tannbehandling for pensjonister med dårlig økonomi
- stimulere til samhandling mellom tannhelsetjenesten og den øvrige helse- og omsorgstjenesten
- bedre refusjonsordningene for sykdomsrelatert tannbehandling
- sikre tilstrekkelig informasjon til de gruppene som har krav på å få dekket tannbehandling
- redusere egenandel på nødvendig tannregulering av barn
- likebehandle tannhelse og øvrige helseutfordringer økonomisk

#### REHABILITERING

Fremskrittspartiet vil styrke rehabiliteringstjenestene og ta i bruk den kapasiteten og kompetansen som er tilgjengelig på feltet. Det økonomiske ansvaret for rehabiliteringstjenestene skal ligge hos staten, mens pasienten selv i samråd med sin lege skal kunne velge mellom institusjoner som kan gi det nødvendige tilbudet. Statlig finansiering skal gjelde uavhengig av om tilbudet er offentlig eller privat.

For å sikre et helhetlig tilbud innenfor helsesektoren er det viktig å se rehabilitering i sammenheng med andre tjenester innen sektoren. Forebygging og tidlig innsats er viktig for å dempe behovet for behandlings- og rehabiliteringstjenester. Det må sikres et tilstrekkelig antall sykehjemsplasser, slik at rehabiliteringsplasser ikke blir benyttet til langtidsliggende sykehjempasienter. Videre bør flere kommuner stimuleres til å tilby rehabilitering i utlandet for pasienter som kan ha nytte av dette.

Vi mener også det er nødvendig å vurdere om det bør opprettes flere nasjonale tilbud for oppfølging av for eksempel ALS-pasienter eller rehabilitering etter koronasykdom.

#### Fremskrittspartiet vil:

- øke rehabiliteringskapasiteten
- likestille offentlige og private tilbydere
- satse på forebygging og tidlig innsats. Behandlende lege pålegges å informere om muligheten for rehabilitering ved egnede sentre
- vurdere nasjonale tilbud for oppfølging av enkelte pasientgrupper som for eksempel ALS og tidligere koronapasienter
- etablere forebyggende tiltak for senskader ved alvorlige diagnoser som kreft

## PSYKISK HELSE

Fremskrittspartiet er bekymret over at stadig flere, også mange unge, sliter med psykiske plager og sykdom. Vi prioriterer derfor en styrking av tilbudet innen psykisk helse. Fortsatt er det for mange som faller ut av utdanningsløp og arbeidsliv som følge av sine plager. Behandlingsstilbudet må tilpasses den enkelte pasient.

Mange av dem som i dag sliter med psykisk sykdom, bør behandles utenfor institusjon gjennom tett faglig oppfølging. Samtidig må det være tilstrekkelig kapasitet for de pasientene som har behov for institusjonsopphold. Personer med langvarige alvorlige psykiske sykdommer skal ha anledning til å ha åpen plass på psykiatrisk institusjon.

Et differensiert tilbud er avgjørende for å redusere bruk av tvang og tung medisiner i psykiatrien. I dag nedprioriteres tidlig oppfølging og behandling av kommunene fordi de økonomiske rammene er for små. Derfor er det nødvendig med en endring av finansieringssystemet slik at pengene følger den enkelte pasient til behandlingsstedet og på denne måten sikre pasientens grunnleggende rettigheter.

Det må være en selvfølge at både private og offentlige tjenestetilbydere kan benyttes i behandlingsforløpet, både for å redusere ventetidene og for å få på plass mangfoldet og en sunn konkurranse basert på kvaliteten i tjenestene som pasientene skal motta. Samhandlingsreformen må evalueres.

### Fremskrittspartiet vil:

- likebehandle offentlige og private tjenestetilbydere
- styrke forebyggingsarbeidet også gjennom skolehelsetjenesten
- sikre nok kapasitet i behandlingsforløpet, også nok institusjonsplasser
- sikre psykologtjenesten i kommunene
- styrke tilbud om psykiatriambulanser

- ha en gjennomgang av finansieringsordningen for barne- og ungdomspsykiatrien
- styrke tidlig innsats i psykiatrien
- styrke ettervernet i psykiatrien, og også bruke frivillig sektor for å styrke tilsyn etter utskrivning fra spesialisthelsetjenestene.
- styrke arbeidet for å forhindre selvmord

## RUSOMSORG

Fremskrittspartiet vil prioritere forebyggende arbeid for å hindre utvikling av rusavhengighet. Det er spesielt viktig å prioritere forebygging rettet mot barn og unge.

Rusmiddelavhengighet er en sykdom. Selv om hver enkelt har personlig ansvar for sin egen livsførsel, kommer man ikke unna at det ofte er bak-enforliggende årsaker til rusmisbruk. Blant disse er psykiske lidelser. Vi vil derfor sikre at behandling av rusmisbruk også må ta høyde for tilstrekkelig behandling av tilleggs lidelser.

Alle som er motivert for å komme seg ut av rusmisbruket, skal få den nødvendige behandlingen og oppfølgingen for å lykkes med å oppnå en rusfri hverdag.

Vi vil ta i bruk all offentlig og privat kapasitet for å redusere de lange ventelistene innenfor norsk rusomsorg. Det er derfor nødvendig at staten har finansieringsansvaret for rusomsorgen slik at rusmisbrukerne ikke blir kasteballer i hjelpeapparatet. Tildeling av behandlingskontakter bør skje på bakgrunn av kvalitet i tilbud, resultatoppnåelse og at man sikrer en bredde i behandlingstilbudet. Det må sikres et helhetlig behandlingsforløp for rusavhengige, som også inkluderer oppfølging i kommunen. For å lykkes må det være en helhetlig behandlingsskjede med avrusning, behandling og ettervern. Den enkelte rusmisbruker skal få tildelt en koordinator som skal bidra med hjelp og støtte under hele behandlingsforløpet.

Kvinner i aktiv rus er den gruppen som oftest blir avvist ved ordinære krisesentre. Dette er et alvorlig brudd på rettssikkerheten til disse kvinnene. De ordinære krisesentrene er ikke egnede for personer med rusproblemer, både på grunn av behovet for å bli møtt med tverrfaglig kompetanse (rus og vold), men også av hensyn til andre sårbare kvinner og barn på krisesenteret. Det er på høy tid at Norge tar rettssikkerheten til kvinner i aktiv rus på alvor og oppretter egne tilbud til denne gruppen, enten i tilknytning til eksisterende krisesentre eller som selvstendige tilbud.

Personer uten bosted eller boevne må få nødvendig oppfølging i forbindelse med rehabilitering. Det må etableres akutte alternative botilbud for de som har behov for dette.

Noen rusmiddelmisbrukere får i dag tilbud om hjelp til nedtrapping av bruken av tunge narkotiske stoffer gjennom legemiddelassistert rehabilitering (LAR). Rehabiliteringsdelen av dette hjelpetilbudet skal bedres.

Fremskrittspartiet sier nei til å inkludere heroin-assistert behandling som en del av LAR. Den beste løsningen for å få folk ut av rusmiddelmisbruket er gjennom frivillig avrusning og rehabilitering. I enkelte tilfeller er likevel bruk av tvang nødvendig for å få rusmisbrukerne inn i behandlingsopplegget.

### Fremskrittspartiet vil:

- styrke forebyggingsarbeidet for å hindre rusmisbruk
- ansvarliggjøre den enkelte til å bidra med å løse sin egen situasjon
- bruke ledig kapasitet blant offentlige og private for å behandle rusmisbruk
- utvide bruk av legemiddelet Naltrekson
- utvide bruken av Nalokson nesep spray til en nasjonal ordning for å behandle overdoser

- øke kunnskapen om helsesituasjonen til barn født av rusmisbrukere
- styrke forebyggingsarbeidet for å hindre rusmisbruk, styrke samarbeidet med skole, og ikke minst samarbeidet mellom skole og foreldre
- støtte frivillige organisasjoner som jobber forebyggende mot ungdommer, slik som MOT osv.
- at også personer i aktiv rus skal ha tilgang til et krisesentertilbud

## PERSONER MED NEDSATT FUNKSJONSEVNE

Personer med nedsatt funksjonsevne skal i størst mulig grad få like muligheter til å fungere i samfunnet som alle andre. Det må legges til rette for at personer med nedsatt funksjonsevne i størst mulig grad skal kunne ta utdanning og arbeide slik at den enkelte får realisert sine evner. Samfunnet må legge til rette ved at offentlige bygg og det offentlige rom følger prinsippene for universell utforming.

Personer som på grunn av sykdom eller skade får nedsatt arbeidsevne, skal sikres rask rehabilitering, og nødvendige hjelpetiltak slik at de fortsatt kan delta i arbeidslivet. Rehabilitering og habilitering skal være rettighetsfestet.

TT-ordningen er svært ulik fra fylke til fylke. Det bør etableres en Nasjonal transportordning (TT) for personer med nedsatt funksjonsevne og spesielt transportbehov. Målsettingen er at personer med nedsatt funksjonsevne ikke skal hindres i å ha et aktivt og selvstendig liv.

Psykisk utviklingshemmede skal så langt som mulig gis like muligheter til å fungere i samfunnet som andre. Forholdene må derfor legges til rette for at psykisk utviklingshemmede kan leve et så normalt liv som mulig, både ved å delta i arbeid, fritidsaktiviteter og ha samme frihet som andre til å velge boform. Dette ønsker vi å gjøre ved å iverksette en opptrappingsplan for tilpasset utdanning og arbeid.

Vi ønsker en gjennomgang av livssituasjonen, levekår og tjenester for psykisk utviklingshemmede i Norge, med sikte på å forbedre tjenestene for brukerne.

Brukerstyrt personlig assistent (BPA) er et verktøy for å gi mennesker med funksjonsnedsettelse muligheten til et mest mulig normalt og verdig liv. Vi vil forskriftsfeste dagens retningslinjer for BPA for å sikre at lovens intensjon blir oppfylt. Vi vil også at BPA skal rettighetsfestes som et likestillingsverktøy, ikke som en del av helseavgivningen. Tilbudet bør finansieres gjennom NAV gjennom overslagsbevilgning. Brukere som har krav på BPA, skal kunne kreve egen bolig, senest ved fylte 25 år.

#### Fremskrittspartiet vil:

- ha opptrappingsplan for tilpasset utdanning og arbeid for psykisk utviklingshemmede
- foreta en gjennomgang av livssituasjon, levekår og tjenester for psykisk utviklingshemmede i Norge
- etablere en nasjonal transportordning (TT) for personer med nedsatt funksjonsevne med stort transportbehov
- videreutvikle BPA som et likestillingsverktøy, organisert under NAV og gjennom overslagsbevilgning
- tydeliggjøre regelverket om funksjonshemmedes rett til å motta tjenestene i valgfri bolig

#### GEN- OG BIOTEKNOLOGI

Mange mennesker lever i dag lengre og har bedre liv takket være utviklingen innenfor gen- og bioteknologi. Fremskrittspartiet har en positiv holdning til mulighetene som åpner seg ved forskning og bruk av gen- og bioteknologi. Vi mener derfor at Norge ikke skal ha en strengere regulering enn andre land det er naturlig å sammenlikne med. Så lenge det er medisinsk og etisk forsvarlig, bør Norge være et foregangsland innenfor forskning og utvikling av gen og bioteknologi.

Det bør opprettes et ledende internasjonalt forskningssenter for stamcellebruk og anvendelse i Norge, slik at bruken av stamcellebehandling kan utvides til nye pasientgrupper.

De mulighetene gen- og bioteknologi gir til å forbedre og utvikle menneskers liv er positive, så lenge dette skjer innenfor trygge og vitenskapelig godkjente former.

#### Fremskrittspartiet vil:

- at norsk helsevesen skal være proaktivt i bruk av gen- og bioteknologi
- øke forskningsinnsatsen i Norge ytterligere
- opprette et internasjonalt ledende forskningssenter for stamcellebruk og anvendelse
- opprettholde krav om kjent donor ved egg- og sæddonasjon
- sikre at kvinner får tilgang til de beste og tryggeste metodene for fosterdiagnostikk og svangerskapsopfølging (NIPT, tidlig ultralyd, PGD)

#### ORGANDONASJON

Fremskrittspartiet ser behov for økt fokus på organdonasjon. Fremtidens helsekort vil gi bedre muligheter for registrering av donorer. Vi bør satse mer på informasjonsarbeid om organdonasjon, og ordningen med donoransvarlig på «donorsykehus» bør utvikles og forsterkes. Likeledes må transplantasjonsavdelingen ved Rikshospitalet få økt kapasitet i takt med økt tilgang på donororgan.

#### Fremskrittspartiet vil:

- øke transplantasjonskapasiteten ved Rikshospitalet
- sikre at man har faste donoransvarlige ved «donorsykehusene»

# Arbeid og velferd



Et sterkt trepartssamarbeid mellom arbeidsgiversiden, arbeidstakersiden og myndighetene har vist seg å være vellykket for å sikre forutsigbare rammevilkår, nødvendig moderasjon og evne til omstilling. Dette forutsetter at alle berørte parter blir hørt og behandlet som likeverdige aktører i samarbeidet.

## ARBEIDSLIV

Fremskrittspartiet går inn for full organisasjons- og avtalefrihet og forholder seg til inngåtte avtaler i arbeidslivet. Man kan velge å være organisert eller uorganisert. Det er lokalt i den enkelte bedrift man best kjenner behovene og konkurranse-situasjonen. Derfor bør den sentrale potten reduseres for å kunne øke andelen til lokale forhandlinger.

Det er avgjørende at de arbeids- og velferds-politiske virkemidlene innrettes på en slik måte at arbeid alltid skal lønne seg, og slik at den enkelte får utnyttet sin reelle arbeidsevne til gagn for seg selv og for samfunnet. Økt tilgang på arbeidskraft kan også sikres gjennom lavere sykefravær, ved å få ungdom og flere funksjonshemmede og arbeids-føre eldre ut i arbeid og flere i heltid fremfor deltid.

Fremskrittspartiet vil at arbeidslivet skal være trygt, fleksibelt og familievennlig, med plass til alle. Faste, hele stillinger skal være hovedregelen i norsk arbeidsliv. Arbeidslivets lover og tilhørende bestemmelser må likevel reflektere at arbeids-givere, ansatte og forbrukere ønsker større grad av fleksibilitet i arbeidshverdagen. Arbeidsmiljøloven og tilhørende bestemmelser må være utformet slik at en kan sikre høy verdiskaping i både privat og offentlig sektor, men samtidig ivareta den enkelte virksomhet og arbeidstaker på en god måte.

Arbeidsmiljøloven må tilpasses et arbeidsliv i kontinuerlig endring. Det må være rom for fleksibilitet slik at en kan inngå lokale, bransjevis eller individuelle avtaler om arbeidstid og øvrige betingelser tilpasset det markedet den enkelte arbeidsgiver opererer i. Målet er å trygge arbeidsplasser. Lov- og avtaleverk må videre ivareta arbeidstakere, og sikre at en får forsvarlige og anstendige lønns- og arbeidsbetingelser, deriblant gjennom nasjonal minstelønn og fornuftige rammer for arbeidstid.

Alternative former for turnus har gitt gode resultater både for brukere og ansatte flere steder i landet.

For eksempel har medlevertturnus gitt brukerne en mer stabil og forutsigbar hverdag, samtidig som de ansatte har fått lengre friperioder. Mye kan tyde på at slike turnusordninger bidrar til bedre ressurs-utnyttelse, en mer stabil hverdag for brukerne, lavere sykefravær og færre deltidsstillinger.

### Fremskrittspartiet vil:

- støtte avtaler inngått mellom partene i arbeidslivet
- ivareta retten til å stå uorganisert
- tilpasse arbeidsmiljøloven for å sikre at flere får tilgang til arbeid, helt eller delvis
- sikre adgang til å avtale lokale turnuser og andre alternative arbeidstidsbestemmelser
- ha flere midler til bedriftsintern opplæring for å bidra til omstilling og motvirke utstøting fra arbeidslivet

## SYKELØNNSORDNING

Vi vil ha en god sykelønnsordning som i likhet med dagens ordning sikrer den enkelte en trygg og forutsigbar inntekt ved sykdom. I tillegg må NAV få muligheten til å innrette arbeidet slik at flere får arbeidsrettet tiltak tidligere.

For mange pasienter med alvorlige diagnoser, som krever et langvarig behandlingsløp, kan den lovfestede sykepengeperioden bli for kort. Derfor bør sykelønnsordningen sikres for de som har alvorlige sykdommer.

Vi vil også ha utredet muligheten for å innføre en tidskontoordning hvor sykepengenes varighet avhenger av sykemeldingsandel, men samtidig innenfor en maksimalperiode på inntil 2 år. Pårørende til alvorlig syke skal ha rett til tids-begrenset pleielønn når de pleier sine nærmeste.

### Fremskrittspartiet vil:

- opprettholde god og forutsigbar sykelønnsordning for arbeidstakere
- utrede en tidskontoordning som sikrer gode muligheter for å stå delvis i arbeid under sykemelding
- at det skal legges bedre til rette for å få flere med nedsatt arbeidsevne i jobb
- vurdere endringer i arbeidsgiverperioden for å få flere raskere tilbake i arbeid

## DAGPENGER

Fremskrittspartiet vil opprettholde en ordning med dagpenger for dem som av forskjellige grunner blir arbeidsledige i en periode. Arbeidssøkere må være geografisk mobile og akseptere arbeid i alle deler av landet. Takker man nei til arbeid av religiøse grunner, skal man miste retten til offentlige ytelser. Vi ønsker fleksibilitet og trinnvis avkortning av dagpenger i forbindelse med midlertidige vikaransettelser, slik at flere kan få innpass i arbeidslivet.

Det vil være naturlig med fleksible ordninger for permitteringer, lønnsгарантиer og enkelte andre ordninger knyttet til dagpengeutbetaling, slik at ordningene tilpasses situasjonen i arbeidsmarkedet.

I dag er ikke adgangen til å permittere lovfestet. Dette innebærer at gjeldende rett gir arbeidstakere i bedrifter uten tariffavtale og med færre enn 50 ansatte, liten eller ingen rett til informasjon og medbestemmelse. Derfor vil vi lovfeste regler som regulerer permitteringsadgangen i virksomheter som ikke er bundet av tariffavtale.

### Fremskrittspartiet vil:

- lovfeste regler som regulerer permitteringsadgang
- justere permitteringsordningene i takt med arbeidsmarkedet

- at man må ta jobber som er tilgjengelig også i andre deler av landet
- at man mister retten til ytelser fra det offentlige dersom man ikke tar arbeid av religiøse årsaker

## ARBEIDSMARKEDSTILTAK

Altfor mange i yrkesaktiv alder står utenfor arbeidslivet. Arbeidsmarkedstiltakene er blant de viktigste virkemidlene i det arbeidsrettede velferdsapparatet, og atførings- og vekst-bedriftene er sentrale aktører for å lykkes med å inkludere flere med nedsatt arbeidsevne i arbeidslivet. Målet må være å få flest mulig raskest mulig sysselsatt i ordinært arbeid. Da må det arbeides tettere med den enkelte gjennom karriere-veiledning og det må gis individuell oppfølging og kartlegging av arbeidsevne, ferdigheter og styrke motivasjonen for å komme seg ut i arbeid, enten gjennom utdanning eller praksisplass.

Samarbeidet mellom atførings- og vekstbedriftene og det ordinære arbeidslivet må styrkes, og det må legges til rette for at flere aktører kan godkjennes og tilby arbeidsmarkedstiltak. Samtidig må tiltaksstrukturen forenkles og avbyråkratiseres.

Arbeids- og utdanningsreiser er en helt avgjørende ordning for mange funksjonshemmede som trenger transport til og fra arbeid eller utdanning, men som ikke kan nyttiggjøre seg ordinært transporttilbud. Dette tilbudet bør gjøres til en varig ordning slik at funksjonshemmede kan delta i arbeidslivet.

Fremskrittspartiet mener det må legges økonomiske insentiver til grunn for å inkludere flere i arbeid. Arbeidsgivere som inkluderer mennesker med nedsatt funksjonsevne eller «hull i CV-en», skal være trygge på at de får økonomisk bistand og kompensasjon for tilretteleggingen de påtar seg.

### Fremskrittspartiet vil:

- ha nok tilgjengelige tiltaksplasser for å møte svingninger i arbeidslivet
- bidra til å styrke samarbeidet mellom arbeidsmarkedsbedriftenes utdanningstilbud, næringslivet og de videregående skolene
- styrke tilretteleggingstilskuddsordningen på arbeidsplassene
- innføre et fleksibelt lønnstilskudd for å få flere med nedsatt arbeidsevne inn i arbeidslivet
- gjøre ordningen med arbeids- og utdanningsreiser om til en varig ordning

### MIDLERTIDIGE ANSETTELSE

Faste ansettelser skal være hovedregelen i Norge, og utgangspunktet for å sikre trygge arbeidsplasser. Tidsavgrensede midlertidige ansettelser er imidlertid nødvendig for rekruttering, og det er spesielt viktig for bransjer med stor variasjon i arbeidsmengde. Det kan gi unge, seniorer, personer med hull i CV-en, nyankomne etniske minoriteter og mennesker med nedsatt arbeidsevne en vei inn på arbeidsmarkedet, og på den måten få arbeidserfaring.

De fleste som får en midlertidig ansettelse, og som dermed får vist seg frem, ender opp med å få fast arbeid. Hvis arbeidsgivere bryter forutsetningene for midlertidighet, bør de kunne ilegges restriksjoner og eventuelt gis forbud mot å ansette midlertidig.

### Fremskrittspartiet vil:

- gi flere muligheten til å komme ut i arbeid ved sikre adgang til midlertidige ansettelser
- at flere med nedsatt arbeidsevne skal gis reell adgang til arbeid tilpasset arbeidsevnen

### VELFERD

Fremskrittspartiet mener en grunnleggende holdning må være at alle skal bidra etter evne for å sikre gode og bærekraftige velferdsordninger i fremtiden.

Dagens velferdssystem baserer seg i utgangspunktet på prinsippet om at alle som kan, skal klare seg selv, leve av egen inntekt og ta vare på seg selv og sin egen familie. De som ikke makter dette av blant annet helsemessige årsaker, skal få hjelp av fellesskapet til å leve et verdig liv. Samtidig må velferdspolitikken innrettes slik at det alltid vil være lønnsomt å arbeide.

En høy innvandring over tid setter velferdsmodellen under press. Mange som får opphold i Norge, kommer ikke i jobb og lever helt eller delvis av offentlige overføringer over lang tid. Sysselsettingen blant innvandrere er varierende, men likevel vesentlig lavere på generelt nivå enn for majoritetsbefolkningen. Mange av de som kommer i arbeid, faller også ut av arbeidslivet igjen etter få år. Særlig høy arbeidsledighet kan ses hos de med lav utdanning. I familier med vedvarende lav inntekt er fellesnevneren at foreldrene i liten grad har tilknytning til arbeid, og lever av offentlige ytelser. Familier med innvandrerbakgrunn er overrepresentert blant disse. Det må derfor iverksettes flere tiltak for å få flere raskere i og tilbake til arbeid.

EØS-avtalen og utvidelsen av EU-området i 2004, har bidratt til at norske velferdsordninger er under press. Økt arbeidsinnvandring fra EØS-land og rask opptjening av rett til velferdsgoder har ført til økt eksport av ytelser. Fordi norske ytelser er fastsatt i forhold til norske priser og lønninger, gir dette svært god kjøpekraft i enkelte andre land. Fremskrittspartiet vil derfor arbeide for innstramninger i adgangen til å eksportere velferdsytelser, og sikre at hovedregelen for norske stønader er at de skal gå til norske statsborgere og andre som bor og arbeider i Norge.

Det er derfor behov for å styrke både arbeidslinjen i velferdsytelsene og reforhandle EØS-avtalens bestemmelser knyttet til arbeids- og velferdsordninger som sikrer norske interesser bedre.

### Fremskrittspartiet vil:

- at velferdssystemet sikrer den enkelte rett ytelse til rett tid
- iverksette tiltak for å forhindre eksport av velferdsordninger
- utrede muligheten for å vri ytelser fra kontantytelser til skattefradrag
- styrke innsatsen for å få flere selvforsørget av arbeidsinntekt

### NAV

Et velfungerende NAV er forutsetningen for at fellesskapets velferdsytelser forvaltes på en god og riktig måte. Brukerperspektivet og brukernes rettsikkerhet må styrkes gjennom å tilbakeføre kompetanse til førstelinjen/NAV lokalt, slik at man sikrer god nok bistand og oppfølging av brukerne. Dagens organisering i NAV med en statlig og en kommunal del fremstår som et uoversiktlig og krevende partnerskap. Vi vil samle den statlige og kommunale delen i én styringslinje. En enhetlig organisering skal gi mer sømløs oppfølging av bruker og gi bedre rom for forenkling av dagens lovverk og ytelser.

I tillegg til større kompetanse i NAV skal rettsikkerheten for bruker styrkes. Fremskrittspartiet har sørget for at det etableres et eget NAV-ombud under sivilombudsmannen. Vi vil fortsette å styrke denne ordningen slik at flere får mulighet til å sikre seg kvalifisert bistand i møte med NAV, før en vurderer å reise sak for Trygderetten ved tvil om saksbehandlingen er rett.

Det er i dag svært mange ulike ytelser og ordninger gjennom NAV. Fremskrittspartiet mener det er blitt uoversiktlig og svært kostbart å administrere,

i tillegg til at kommunale ordninger og ordninger gjennom NAV kan virke til dels overlappende. Det bør være et mål å redusere antall ytelser og ordninger for å gjøre ordningene mer oversiktlige for bruker, men også for å frigjøre ressurser til oppfølging og veiledning av brukere uten arbeid.

For å inkludere flere i arbeidsliv og gi mennesker en reell mulighet til å bo hjemme i egen bolig må hjelpemiddelapparatet fungere godt. Utstyr som kan bidra til å heve funksjonsevne og mulighet til å delta i arbeid, skal prioriteres. Fremskrittspartiet mener dagens ordning kan oppfattes tung og byråkratisk og vil arbeide for å forenkle ordningene.

### Fremskrittspartiet vil:

- slå sammen den statlige og kommunale delen av NAV til en statlig enhet
- videreføre arbeidet med å gjøre NAV mer brukerrettet
- gi brukerne rett til å bytte veiledere/saksbehandlere i NAV og NAV-kontor
- overføre det økonomiske ansvaret for økonomisk sosialhjelp til NAV/staten
- sikre økt rettsikkerhet gjennom å styrke NAV-ombudet
- styrke kompetansen i NAV
- forenkle og redusere antall ytelser

### SOSIALHJELP

Hjelp til selvhjelp skal være det bærende prinsippet innenfor sosialtjenesten. Den lovmessige aktivitetsplikten for sosialhjelpsmottakere under 30 år, bør utvides til å gjelde alle sosialhjelpsmottakere som er fysisk og mentalt skikket til aktiviteten. Der manglende norskferdigheter vurderes som en av årsakene til manglende arbeid, skal det stilles krav om deltakelse på norsk-opplæring. Uteblivelse fra slik deltakelse må få konsekvenser for brukeren.

Det skal ikke være attraktivt å velge sosialhjelp fremfor arbeid selv om man har begrensede muligheter på arbeidsmarkedet. Vi vil gjøre sosialhjelpen om til et statlig ansvar under NAV, sammen med ansvaret for arbeid og trygd.

Sosialhjelpen skal være en midlertidig ytelse og ikke noe folk skal leve av over tid. For å få flere i arbeid må dette lønne seg. Sosialhjelp skal derfor beregnes med fratrekk for barnetrygd og andre stønader fra NAV og sosialtjenesten, og det skal settes et tak for kontantutbetalinger.

Kvalifiseringsstønad har de senere årene vist gode resultater og det er gjort flere endringer i vilkår for deltakelse. Stønadene bør gis til alle over 18 år som har mottatt sosialstønad i mer enn seks måneder for å gi et tilpasset heltidsprogram med tett oppfølging, med mål om kvalifisering og arbeid.

Det er viktig å finne innovative løsninger på de sosiale utfordringene man står overfor i samfunnet. Vi ønsker økt satsing og stimulering til sosialt entreprenørskap og prosjekter med arbeidstrening for unge sosialhjelpsmottakere, samt et tettere samarbeid mellom det offentlige og private for å løse de sosiale utfordringene.

Barn under 18 år som bor hjemme, må få anledning til å ha egen inntekt inntil den skattemessige friinntektsgrensen, uten at dette fører til avkortning av foreldres sosialhjelp. Dette vil motivere barn av sosialhjelpsmottakere til å søke mot arbeidslinjen fremfor stønadslinjen.

#### Fremskrittspartiet vil:

- innføre aktivitetsplikt for alle sosialhjelpsmottakere
- at barnetrygd og stønader fra NAV skal komme til fratrekk for utmålingen av sosialhjelp
- innføre et øvre tak på hvor mye man kan få i samlet sosiale ytelser
- vil stille krav om deltakelse på norskopplæring

#### FOLKETRYGDEN

Folketrygden skal fungere som en forsikringsordning for innbyggerne ved sykdom, uførhet og alderdom. Arbeidstakere skal betale premie til folketrygden for å opparbeide seg rettigheter til ytelser ved behov. Ytelser fra folketrygden skal være en lovfestet rettighet, ikke en sosial ytelse som er avhengig av politiske prioriteringer. Midlertidige ytelser fra Folketrygden må tilpasses slik at de gir økonomiske insentiver til å søke seg ut i arbeid, eller å gå tilbake til arbeid. Varige ytelser må gis på et nivå som sikrer mulighet for et verdig liv.

Premien til folketrygden skal fastsettes av Stortinget i de årlige statsbudsjetter. Den skal være delt i to deler, en helsedel og en pensjonsdel.

#### Fremskrittspartiet vil:

- at Folketrygdens ytelser skal være bærekraftige og stimulere til arbeid for de som er i arbeidsfør alder
- at løpende pensjoner skal gis årlig regulering som sikrer økt kjøpekraft
- fjerne avkortning av alderspensjon for gifte og samboende

#### OFFENTLIG TJENESTEPENSJON

Pensjonssystemet bør være så enkelt å forstå at folk flest kan finne ut hva de kan forvente i fremtidige pensjonsytelser. Dette kan være avgjørende for folks økonomiske disposisjoner. Det er liten tvil om at pensjonsreformen har sørget for et mer komplisert og uoversiktlig pensjonssystem.

Det er uheldig at vi fortsatt har delvis forskjellige pensjonssystemer i privat og offentlig sektor. Det er behov for å endre de offentlige tjenestepensjonene slik at det blir samsvar mellom pensjonssystemet i privat og offentlig sektor.

#### Fremskrittspartiet vil:

- sikre ytterligere harmonisering av pensjonsregler for offentlig og privat virksomhet
- at pensjonssystemet skal sikre at det er lønnsomt å stå lenger i arbeid

#### ALDERS OG ETTERLATTEPENSIJON

Pensjon skal sikre muligheten til en verdig pensjonisttilværelse og økonomisk trygghet i alderdommen. Folketrygden skal omfatte pensjonsytelser til alle folketrygdens medlemmer ved oppnådd pensjonsalder og sikre mulighet til en verdig alderdom.

Pensjonsrettigheter er individuelle rettigheter opptjent gjennom innbetaling av premie til folketrygden. Premien skal deles mellom arbeidstaker og arbeidsgiver. Den enkelte kan selv velge tidspunktet for å ta ut opparbeidet pensjon etter fylte 62 år. Pensjonsytelsen skal stå i forhold til innbetalt premie og opparbeidede rettigheter.

Pensjonisten kan velge å ta ut den delen av sin oppsparte pensjonsformue som overstiger garantipensjonsnivået, som en engangsutbetaling - beregnet med utgangspunkt i en på forhånd fastsatt levealder for hvert årskull. Løpende pensjoner ytes livet ut.

Opparbeidet pensjon skal ikke avkortes på bakgrunn av tilleggssinntekt, sivil status eller boforhold. Fremskrittspartiet vil fortsette arbeidet med å fjerne den gjenværende avkortningen. Pensjonen skal heller ikke underreguleres slik at pensjonistenes kjøpekraft reduseres. FrP var ikke med på pensjonsforliket som medførte en årlig underregulering av pensjonen med 0,75 %.

Personer som ønsker pensjonsytelser utover det nivået folketrygdens alderspensjon innebærer, må selv sørge for dette gjennom private avtaler med for eksempel forsikringsselskaper eller spareavtaler i bank. Årlig innskudd inntil halvparten av folketrygdens grunnbeløp (1/2 G) skal være skattefritt.

Det skal ikke gis bedre ytelser til personer uten opptjening enn til innbyggere med lang botid og opptjening i folketrygden. Særytelser som supplerende stønad skal avvikles.

Pensjoner skal beskattes som inntekt, men med et særfradrag for alder.

#### Fremskrittspartiet vil:

- fjerne underreguleringen av pensjoner og sikre at pensjoner gis reell kjøpekraftsutvikling, så lenge lønnstakere ellers får det
- fjerne avkortning av alderspensjon for gifte og samboende pensjonister
- avvikle supplerende stønad for de med kort botid
- sikre at flest mulig opptjener pensjonsrettigheter i tråd med forutgående arbeidsinntekt

#### NEDSATT ARBEIDSEVNE OG UFØRHET

De senere års utvikling med et økende antall mennesker som forlater arbeidslivet og går over på varig uføretrygd, er bekymringsfull. Samtidig skal selvsagt personer som på grunn av varig nedsatt arbeidsevne ikke er i stand til å delta helt eller delvis i arbeidslivet, gis en inntektssikring fra samfunnet som gjør det mulig å ha en verdig tilværelse.

Vi vil fjerne avkortningen i uførestønadene for gifte og samboende. Dagens behovsprøvde ordning med barnetillegg beholdes, men vi vil videreføre et øvre tak på hva man kan få i uføretrygd, inkludert barnetillegg.

De som ikke har hatt lønnsinntekt, eller som har hatt for lav inntekt til å få opptjening over minstenivået, skal sikres en minsteytelse i uførestønadene som det går an å leve av.

Uføre skal sikres en inntektsvekst på linje med alderspensjoner. Det må videre være mulig å kombinere uføretrygd og arbeid på en slik måte at det lønner seg å benytte restarbeidsevne.



Ingen under 40 år skal i utgangspunktet ha varig uførestønning, med mindre det er helt åpenbart at de aldri vil kunne delta i arbeidslivet. De unge skal i stedet ha sammenhengende støtte for å få et godt utviklingsløp.

Unge uføre som derimot helt åpenbart ikke kan delta i arbeidslivet, og som har blitt minst 80 % uføre før fylte 26 år, skal sikres ytelsen ung ufør. Vi vil øke tilleggspensjonsopptjeningen for disse. Unge uføre som derimot helt åpenbart ikke kan delta i arbeidslivet, eller er født uføre, eller har blitt minst 80 % uføre før fylte 26 år, skal sikres ytelsen ung ufør.

Fremskrittspartiet mener familier som opplever å få alvorlig syke barn med stort pleie- og tilsynsbehov, skal sikres økonomisk trygghet i en vanskelig tid. Ordningen skal sikre kompensasjon for inntektsbortfall som følge av behov for å være helt eller delvis borte fra arbeid for å pleie og føre tilsyn med alvorlig syke barn.

#### Fremskrittspartiet vil:

- innføre en mer realistisk gradering for å komme inn i uføreordningen
- at ingen under 40 år skal gis varig uførestønning, med mindre det er helt åpenbart at de aldri vil kunne delta i arbeidslivet

- sikre unge som står i fare for å havne på uføretrygd, veiledning og oppfølging
- arbeide for å øke tilleggspensjonsopptjeningen for dem med ytelsen ung ufør
- en skal sikres en minsteytelse å leve av, uavhengig av tidligere inntekt
- at arbeidsavklaringspenger skal sikre inntekt under midlertidig behandling og avklaring mot arbeid
- at pleiepenger skal sikre økonomisk trygghet for familier med alvorlig syke barn

#### SENIORER

Seniorene blir en stadig større gruppe i samfunnet som vi trenger å løfte frem som en ressurs, ikke et problem. De fleste er spreke og greier seg utmerket selv. Nordmenn lever stadig lenger og mange er friske og raske i flere tiår etter at de har gått av med pensjon. Mange seniorer gjør en kjempeinnsats og er en uvurderlig ressurs som frivillige og som hjelpere i hverdagen for barn og barnebarn.

Pensjonsordningen som ble innført i 2011, innebærer en rett til opptjening av pensjon frem til fylte 75 år.

Fremskrittspartiet har fått kjempet gjennom å fjerne adgangen til å si opp arbeidstakere utelukkende basert på alder, frem til fylte 72 år i både privat og offentlig sektor. Det er et mål at øvre aldersgrense skal heves ytterligere, til 75 år.

Pensjonsordningen fra 2011 innebærer at alle født etter 1963 må stå i arbeid til om lag fylte 72 år for å få alderspensjon på linje med de som i den gamle ordningen fikk ved fylte 67 år. De gis i dag imidlertid ikke rett på dagpenger ved arbeidsledighet etter fylte 67 år og en svært begrenset rett til sykepenger. Fremskrittspartiet mener det må være sammenheng med forventet pensjonsalder og rettigheter i Folketrygden, og vil sikre rett til dagpenger og sykepenger for de mellom 67–72 år.

Helse, generell tilstand og egnethet må legges til grunn ved vurdering av evnen til å kjøre bil. Begrensninger kun basert på alder fjernes. Disse kriteriene skal også legges til grunn ved vurdering av arbeidsevne, autorisasjoner i helsevesenet og lignende.

#### Fremskrittspartiet vil:

- arbeide for at seniorene blir sett på som en ressurs, ikke et problem
- avskaffe øvre aldersgrense i arbeidsmiljøloven og la ordinære bestemmelser om oppsigelse gjelde alle, uavhengig av alder adgangen
- sikre at seniorer har rett på dagpenger og sykepenger frem til forventet pensjonsalder



# Skole og utdanning

Fremskrittspartiet vil føre en kunnskapsbasert skolepolitikk. Norge må ha en målsetning om å skape en skole i verdenstoppen, der den enkelte elevs evner og muligheter ivaretas. Vi vil ha en fleksibel grunnskole som i større grad tar hensyn til hver enkelt elevs kunnskapsnivå. Alle skal ha lik rett til grunnutdanning, og lik mulighet til høyere utdanning uavhengig av foreldrenes ressurser.

Det er svært viktig at lærere og elevene har et godt fysisk og psykososialt miljø på skolen. I dag ser vi at mange skoler forfaller, og at det er dårlige fysiske arbeidsforhold ved skolene. Det må gjøres større investeringer i opprusting av skolebygg. Å investere i skolebygg er en viktig investering for fremtidig verdiskaping.

Det offentlige skal ha ansvaret for finansiering av utdanningssystemet, men den enkelte elev og dennes familie skal fritt velge skole selv.

Nasjonale prøver brukes i dag som et godt verktøy for å måle hver enkelt elevs utvikling, og er avgjørende for at læreren og skoleeier skal kunne måle fremgang og kvalitet. Dette er også et svært nyttig verktøy for å måle hvilke kompetansemål som er oppnådd, og for å sikre at riktige pedagogiske virkemidler blir satt inn.

Norge trenger en nasjonal kompetansepolitikk som er basert på livslang læring, og som anerkjenner arbeidsplassen som en viktig arena for opplæring. For å oppnå dette må det knyttes tettere bånd mellom skole og arbeidsliv, slik at utdanningsinstitusjonene i større grad tar hensyn til arbeidslivets og arbeidsmarkedets behov. Eksempelvis er det i dag mangel på læringer i mange fag. Fylkene må pålegges å dimensjonere yrkesfagene ut fra arbeidslivets behov for læringer. Dette vil gi flere læringer læreplass og flere bedrifter lokal arbeidskraft.

En god skole kan ikke skapes uten en tydelig, anerkjent ledelse. Det må stilles krav om lederkompetanse for å sikre at alle skoler har gode ledere som bidrar til helhet, struktur og sammenheng i organisasjonen. Dette innebærer at skoleledere også skal gjøres ansvarlig for de resultatene som oppnås.

Det er viktig at læreplanverket er partipolitisk nøytralt, og at det formidles på en objektiv og politisk nøytral måte, slik at elevene skal lære å tenke selv og inn ta egne standpunkt. Elevene skal også læres til å vise respekt for ulike meninger.

Fremskrittspartiet vil ha et finansieringssystem som likebehandler offentlige og private skoler, og som sikrer gratisprinsippet for elever og studenter. Private skoler er en viktig del av et mangfoldig og variert skole-Norge, og bidrar til å sikre valgfrihet.

Vi ønsker en fri etableringsrett for private skoler, forutsatt at kvalitetskrav oppfylles og forutsatt at etableringen ikke er til hinder for god integrering.

## GRUNNUTDANNINGEN

Fremskrittspartiet ønsker ingen enhetsskole. Alle elever skal få tilpasset undervisning basert på den enkeltes ferdigheter. Vi mener at både faglig sterke og svake elever skal motiveres gjennom muligheten til å ta fag på et nivå tilpasset dem selv slik at de opplever mestring og motivasjon. Dette inkluderer muligheten til å ta fag på høyere utdanningsnivå.

Vi vil i sterkere grad vektlegge basisfag som er avgjørende for elevens videre utvikling, slik at de i voksen alder skal kunne fungere i det norske og internasjonale samfunnet. Gode kunnskaper i norsk, engelsk, matematikk, naturfag og IKT, samt forståelse av det norske samfunnet og norske verdier, vil bli stadig viktigere i en internasjonal verden. Elevene skal ha kjennskap til norsk og vestlig kultur, språk og historie. Den kristne og humanistiske arven skal stå i en særstilling.

Opplæringsloven bør mykes opp for å gi skoleeier større frihet til å velge hvordan skolehverdagen skal organiseres. Skolen må i større grad målstyres, og i mindre grad detaljstyres. Blant annet bør nivåbasert opplæring tillates.

Kapitaltilskuddet til de private skolene bør økes til et nivå som dekker de faktiske kapitalkostnadene. Private skoler bør også gis rett til mva-kompensasjon på husleiekostnader og adgang til å ta opp lån i Husbanken.

Fremskrittspartiet ønsker ikke sentrale forskrifter om leksehjelpsordning, men mener at spørsmål om lekser og leksehjelp må være opp til den enkelte skole. Det samme gjelder for skolemat.



Det må legges til rette for videofilming av muntlig eksamen i grunnskolen innenfor Data-tilsynets retningslinjer for personvern, for å kunne sikre klageadgang ved spørsmål om eksamens-karakter i ettertid.

#### Fremskrittspartiet vil:

- innføre fleksibel skolestartalder med skolestart senest ved syv år
- at undervisning og eksamen i sidemål skal være valgfritt i ungdomsskolen
- legge til rette for flere internasjonale skoler og privatskoler
- innføre fritt skolevalg og sikre åpenhet rundt skolens resultater
- at tilrettelagt innsats skal settes inn umiddelbart når eleven sliter i fag, uansett klasstrinn
- opprettholde forbudet mot heldekkende plagg på alle undervisningsinstitusjoner, og innføre forbud mot hijab på barnetrinnet.
- kjempe imot kjønnsdelt undervisning
- likebehandle offentlige og private skoler med hensyn til finansiering
- innføre anonym retting av heldagsprøver
- at elevene skal ha mulighet til å evaluere lærerne sine

#### VIDEREGÅENDE UTDANNING

Ungdom som har fullført grunnskolen eller tilsvarende opplæring, har etter søknad rett til tre års heltids videregående opplæring.

Det er viktig at elevene får god kjennskap til det mangfoldet som finnes i utdannings-Norge. Ved siden av vanlig videregående skole med studieforberedende linje og ulike yrkesfaglinjer,

og høyskole-/universitetsutdanning finnes det en rekke ulike fagskoler og bransjeskoler som gir mange muligheter for en verdiskapende karriere i yrkeslivet. Rådgivningstjenesten må styrkes både i grunnskolen og i videregående skole. Utdanningstilbudet bør i størst mulig grad gjenspeile det forventede behovet i samfunnet.

Videregående utdanning i Norge må ha et høyt nivå. Skal ambisjoner om progresjon og dybdelæring kunne følges opp, må skolen ha frihet til å organisere skoledagen og undervisningen. For at elevene i klassene skal få tilpasset opplæring, må lærerne få organisere klassen på den måten de mener er mest effektiv for optimal og tilpasset læring.

Det må kunne stilles ulike krav for å komme inn på en videregående skole, avhengig av hvilken relevans de forskjellige karakterer har for videre studier. På denne måten vil man gi muligheter for de som har best forutsetninger innenfor de forskjellige fagretningene.

For mange elever faller fra i løpet av sin videregående utdanning, noe som får uheldige konsekvenser både for samfunnet og den enkelte. Vi vil derfor se på mulige tiltak for å redusere frafallsprosenten, slik som økt praktisk undervisning og fleksibel skoledag. Muligheten til å strekke utdanningsløpet ved å kombinere arbeid og utdanning i større grad enn i dag, kan også være et alternativ.

Fremskrittspartiet mener at man må ha bestått grunnskolen, før man får starte med videregående opplæring. Elever med lavere karakter skal gis mulighet til å forbedre disse gjennom å ta eksamener om igjen, og til å ta forkurs før de begynner på vgs. gjennom et samarbeid mellom kommunen og fylkeskommunen.

Det er viktig at skolene tilpasser seg samfunnsutviklingen. Eksempelvis bør det nå tilbys studie-spesialisering med e-sport, på linje med andre idrettslinjer. På samme måte som med annen sport stilles det store krav til talent, treningsdisiplin, søvn og kosthold for å prestere innen e-sport.



Det må legges til rette for videofilming av muntlig eksamen på videregående skole innenfor Data-tilsynets retningslinjer for personvern, for å kunne sikre klageadgang ved spørsmål om eksamens-karakter i ettertid.

De senere år har det vært en sentralisering av videregående utdanning inn mot regionsentrene, slik at flere elever nå bor langt unna de videregående skolene. Borteboerstipendet kompenserer i liten grad faktiske bokostnader for disse elevene, slik at mange må ta opp studielån for å gjennomføre videregående utdanning. Vi vil rette opp denne skjevheten ved å øke borteboerstipendet for studier på videregående skole.

Yrkesfagene er et prioritert område for Fremskrittspartiet, og mange opplever at det er store utgifter til utstyr på en del yrkesfaglinjer. Vi vil derfor øke utstyrsstipendet

#### Fremskrittspartiet vil:

- øke borteboerstipendet for å sikre alle elever muligheter for videregående utdanning
- ha valgfri sidemålsvurdering i videregående utdanning
- øke utstyrsstipendet for elever på yrkesfaglinjene
- at elever må ha bestått grunnskolen for å komme inn på videregående skole

#### REALFAGSSATSING

Det er et spesielt behov for å styrke realfag og realfagssatsingen i utdanningssystemet. Norge har et stort behov for arbeidskraft med realfagskompetanse, men dessverre har vi gjennom mange år sett at kompetansen i realfag blant elevene har gått ned. Dette er alvorlig. Viktige velstandsskapere som olje og gass, IKT, farmasi, bioteknologi, offshore, og marine/maritime næringer er fullstendig avhengige av tilgang til arbeidskraft med realfaglig kompetanse.

Vi vil innføre insentiver for dyktige realfagstudenter som ønsker å jobbe i skoleverket, og for å få personer med realfaglig bakgrunn fra andre deler av arbeidslivet inn i skoleverket. Videre vil vi prioritere studieplasser innen realfagene.

FrP vil ha en målrettet satsing på realfagene. Det er viktig å legge forholdene bedre til rette for opprettelse av realfagsgymnas og Newtonrom. Vi skal være et ja-parti, som støtter positive tiltak som vitensentre, talentsentre og andre læringsarenaer.

#### Fremskrittspartiet vil:

- videreføre realfagsløftet
- sikre at verdiskapende næringer får tilgang på kvalifisert arbeidskraft

#### YRKESFAGUTDANNINGEN

Et mesterbrev skal være like respektert som en mastergrad. Vi vil styrke de yrkesfaglige utdanningene, blant annet gjennom et løft for yrkesfaglærerne, og stimulere flere til å ta yrkesfaglig utdanning. Vi vil videre jobbe for en kraftig utvidelse av ordningen med hospitering i bedrift for yrkesfaglærere, og legge til rette for mer samarbeid og utveksling mellom skole og næringsliv. Vi vil også gjøre det enklere for fagfolk å komme inn i skolen som undervisningspersonell.

Særlig for den yrkesfaglige utdanningen er det avgjørende at samarbeidet mellom skole og bedrift er godt, et samarbeid som er styrket de senere årene. Bedriftene bør sikres mulighet til å komme tidlig inn i skolen for å bidra i undervisningen av de lærlingene som senere får lærlingplasser i bedriftene.

Lærlingtilskuddet må styrkes ytterligere og arbeidsgiveravgiften for lærlinger må fjernes. Fag- og svennebrev skal få den statusen de fortjener.

Norske fagarbeidere har vært, og er, fremdeles blant de beste i verden. Det er ekstremt viktig både for vår industri og for Norge som samfunn,

at vi har en god yrkesopplæring. Utfordringen i fag- og yrkesopplæringen går på at elevene kommer for sent i gang med å arbeide innenfor det faget de faktisk ønsker å utdanne seg i, og at mange av fagene er lite relevante. Fremskrittspartiet mener det er positivt at utdanningen allerede i det første året i yrkesopplæringen nå spisses inn mot det faget elevene ønsker å utdanne seg i. Dette vil øke motivasjonen hos elevene og gjøre dem bedre i stand til å gå inn som lærlinger i bedriftene.

Industrien er lokalisert i hele landet, og det er viktig å sikre elevene på yrkesfag moderne utstyr. Her trenger vi nytenkning, som for eksempel mobile løsninger med undervisningsutstyr. Med fleksible og mobile løsninger blir det mulig for flere skoler og skoleeiere å dele på undervisningsutstyr.

#### REALKOMPETANSE

Realkompetanse er summen av formell utdanning, ikke-formell utdanning (kurs), uformell utdanning (kvalifisering på arbeidsplassen) samt kompetanse oppnådd i frivillig arbeid i relevante organisasjoner, hobbyer, selvstudier osv.

Realkompetansevurdering skal være en rettighet, og både offentlige skoler og statlig godkjente friskoler må kunne vurdere realkompetanse for sine godkjente utdanningstrinn og programmer. Når en utdanningssøkende kontakter en friskole, så er det som regel fordi vedkommende har et genuint ønske om å få opplæringen fra denne skolen. For mange vil fagskoleutdanningen være det mest naturlige høyskoletilbudet med basis i allerede tilegnet kompetanse.

#### Fremskrittspartiet vil:

- basere opptak til videregående skole på karakterer i fag som er relevante for elevens utdanningsprogram
- legge til rette for et bedre samarbeid mellom skole og næringsliv

- videreutvikle og styrke Ungt Entreprenørskap og lignende næringsrelevant elevarbeid
- sikre fritt skolevalg i hele landet, også over fylkesgrensene
- styrke innholdet i skolehelsetjenesten
- at utdanningstilbudet skal gjenspeile det forventede behovet i samfunnet
- vurdere å øke dagens grense på 10 dager dokumentert fravær i den videregående skolen
- at privatister skal ha muligheten til å ta eksamen gjennom et hurtigløp
- fjerne arbeidsgiveravgift for lærlinger
- arbeide for økt kapasitet innen utdanning av helsepersonell
- at fullført og godkjent fagbrev skal gis to tilleggspoeng

#### LÆRERYRKET SOM STATUSYRKE

Norge har mange dyktige lærere, men har samtidig også et sterkt behov for enda flere flinke lærere i tiden som kommer. Et av de viktigste virkemidlene for å få flere gode lærere er å styrke læreryrkets status.

Målet skal ikke være at en lærer kan litt om alt, men at læreren skal være dyktig med faglig tyngde innenfor sine felt. Med et slikt system vil vi få lærere med høy kompetanse som underviser i nettopp sitt fagfelt.

Det er viktig at skolen får utnyttet den kompetansen som er i lærerstaben. Planlegging og gjennomføring av undervisning, evaluering og tilbakemeldinger av elevarbeid må være lærerens hovedoppgaver. Skolen må derfor ha et annet apparat til å behandle rapportering, spesialoppfølging og merkantile oppgaver. Lærerens hovedoppgave er å være lærer, ikke byråkrat.

Det er viktig at lærere får mulighet til videre- og etterutdanning. Dette gjelder også yrkesfaglærere som foreløpig ikke har noe yrkesfaglig utdanning som ender i master.

#### Fremskrittspartiet vil:

- at lærerne skal ha rett og plikt til etter- og videreutdanning
- at opptak til lærerutdanningen kan skje gjennom intervjuprosesser
- etablere en egen ordning for kompetanseutvikling for lektorer som jobber i videregående skole
- redusere byråkratiet i skolen
- sikre alle nyutdannede lærere i grunnskolen og videregående skole rett til kvalifisert veiledning de to første årene av sin første lærerjobb
- redusere stillingsvernet i skolen

#### KRISTENDOM

Kristendommen og kristen kulturarv skal ha en sentral plass i både religions- livssyns- og etikkfaget (KRLE) og formålsparagrafen. Skoleeiere skal ha frihet til å trekke vår kristne kulturarv inn i skolehverdagen og det skal være obligatorisk å arrangere skolegudstjenester. Det skal samtidig være mulig å søke fritak fra å delta.

#### BEKJEMPELSE AV MOBBING

Det er svært viktig at alle ansatte og elever har et godt fysisk og psykososialt miljø på skolen.

Trygghet i skolehverdagen er en forutsetning for trivsel og læring, og for at elevene gleder seg til å gå på skolen. Systematisk arbeid for et godt skolemiljø og forebygging av krenkende adferd er viktig. Det må slås hardt ned på krenkende adferd og alle former for mobbing. Det er også viktig at elever og foresatte ikke føler seg maktesløse i slike situasjoner. Derfor bør det opprettes egne mobbeombud i kommunene, som har et tett samarbeid med lokale skoler og skoleeiere.



- at mobberer må bytte skole når skolebytte er eneste utvei ved alvorlig mobbing
- styrke sanksjonsmulighetene i antimobbearbeidet
- gjøre det enklere å skifte ut skoleledelse og lærere som over tid ikke håndterer mobbesaker
- gi lærere mulighet til å forsvare seg mot angrep fra elever
- ansvarliggjøre lærere og skoleledere ved systematisk manglende oppfølging i mobbesaker
- ha en kritisk gjennomgang av opplæringslovens med tanke på rettssikkerheten for elever og lærere

### SPESIALUNDERVISNING

Utdanningssystemet bør i større grad ta hensyn til at elever er ulike og har ulike evner og behov. Skoleeier skal ha plikt til å sikre elever med spesielle behov nødvendige hjelpemidler.

Det er bekymringsfullt at en relativt stor del av ressursene til grunnopplæring er bundet opp i spesialundervisning, noe som går utover den øvrige opplæringen. I dag opplever mange lang saksbehandlingstid for å få spesialundervisning. Ordningen er også mange steder preget av mye byråkrati og sen innsats. Det må bli enklere å få nødvendig spesialundervisning på et tidligere tidspunkt. Det må stilles tydeligere krav til PPT.

#### Fremskrittspartiet vil:

- klargjøre kriterier som utløser rett til spesialundervisning
- sikre at elever med spesialundervisning har krav på kvalifisert spesialpedagog
- innføre plikt for kommunene til å vurdere alle barns norskkunnskaper før skolestart.

#### Fremskrittspartiet vil:

- ha nulltoleranse mot krenkende adferd og/eller mobbing.

- avbyråkratisere systemet for vedtak om spesialundervisning, og flytte kompetanse og ressursene nærmest mulig barna.
- innføre fleksibel skolestart

### HØYERE UTDANNING OG FORSKNING

Fagskolene må styrkes ved å gi mer fleksible rammevilkår, og ved å tilbakeføre ansvaret og finansieringen av fagskolene til staten. For å få flere fagskoler som gir tilbud om markedsstyrt utdanning av høy kvalitet, vil vi legge bedre til rette for bransjestyrte fagskoler. Ulike former for samarbeid mellom skole og næringsliv, også rent private, bransjedrevne fagskoler, vil gi oppdatert kunnskap til elever som ønsker fagutdanning. Dette sikrer også at utdanningen er i samsvar med næringslivets behov. Utdanningsinstitusjonene må i større grad tilpasse sitt tilbud etter hva næringslivet etterspør av kompetanse.

Det er viktig å sikre et poengsystem som gir effektive og sømløse overganger mellom relevante fagskole og universitets- / høyskoleutdanninger.

Norge må videreutvikles som kunnskapsnasjon. For å nå det målet må vi ha et tilbud innenfor høyere utdanning som er konkurransedyktig internasjonalt. I tillegg må vi gjøre det attraktivt for de rette kandidatene i Norge å søke på ph.d. studier. Utenlandske doktorander har mer enn doblet seg de siste 10 årene, og i dag står de for 40 prosent av de avlagte doktorgradene. Halvparten av de utenlandske statsborgerne forlater landet etter endt studietid, noe som fører til at norske universiteter må utdanne nesten 50 prosent flere kandidater for å få igjen den kapasiteten vi ønsker som kunnskapsnasjon. De utenlandske kandidatene er med på å skape et internasjonalt forsknings-samarbeid, men vi trenger også at masterstudenter i Norge tar en slik utdanning for å videreutvikle Norge som en kunnskapsnasjon. Det norske ph.d.-systemet må derfor ha en finansieringsordning som er lukrativ nok til at norske masterstudenter velger en forskerutdanning i Norge.

Universiteter og høyskoler må kombinere undervisning med forskning og ha nær kontakt med internasjonale institusjoner med høyt nivå på undervisning og forskning. Studentene bør aktivt ta del i forskningen ved utdanningsinstitusjonene.

Finansieringsordningene bør i større grad brukes til å styre de høyere utdanningsinstitusjonenes kapasitet, for å styrke de utdanningene hvor arbeidslivet i størst grad etterspør kompetanse. Høyere læreinstitusjoner skal innenfor denne rammen kunne bestemme sitt studietilbud og sin måte å organisere opplæringen på innenfor nasjonale krav og rammer. Fagskoler, universiteter og høyskoler bør også selv kunne fastsette opptakskrav til studentene innenfor de minimumskravene som er gitt sentralt.

Norge har en stor andel kunnskapsintensiv industri som er avhengig av arbeidskraft med kompetanse innen realfag. Å få flere norske elever og studenter til å bli gode i realfag vil styrke norsk innovasjonsevne, og gi det verdiskapende arbeidslivet bedre tilgang på den kompetansen som trengs.

Norge er avhengige av innovasjon, verdiskaping og effektiv utnyttelse av all kompetanse. Et tett samarbeid mellom næringsliv og akademia er viktig for økt innovasjon og verdiskaping. Målet er å skape flere arbeidsplasser innenfor fremvoksende næringer. Næringslivet må gis enklere tilgang til støtteordninger for å drive forskning med utgangspunkt i næringslivets behov.

#### Fremskrittspartiet vil:

- styrke finansieringen av universiteter og høyskoler
- tilbakeføre eier- og finansieringsansvaret for fagskolene til staten
- sikre et poengsystem som gir sømløse overganger mellom relevante fagskole- og universitets-/høyskoleutdanninger

- at utenlandske studenter ikke skal ha særfordeler ved høyere utdanning i Norge
- arbeide for et konkurransedyktig ph.d.-system
- gjøre det mer attraktivt å ta en integrert ph.d.-utdannelse

#### Fremskrittspartiet vil:

- styrke finansieringen til universiteter og høyskoler
- at alle som er kvalifisert, skal ha mulighet til å ta høyere utdanning uavhengig av økonomi
- heve grensen for inntekt og formue før ytelser fra Statens Lånekasse avkortes
- øke utbyggingstakten av studentboliger
- innføre prøveordning med kombinerte omsorgs- og studentboliger
- Sikre at private banker kan tilby studielån
- at samskipnader skal likestille boliger for studenter ved offentlige og private studiesteder
- at utenlandske studenter ikke skal ha forrang til studentboliger

#### LIVSLANG LÆRING

Arbeids- og næringsliv er i kontinuerlig endring, og livslang læring blir stadig viktigere. Norge har et stort antall høykompetansearbeidsplasser, og mange arbeidstagere vil av ulike grunner ha behov for omskolering og etter- og videreutdanning. I den nasjonale strategien for livslang læring må det sikres tett samarbeid mellom næringsliv og utdanningsinstitusjoner, for å gi gode utdanningsløp som harmonerer med hva arbeidslivet etterspør.

#### Fremskrittspartiet vil:

- prioritere kompetansegivende, arbeidslivsrettede kurs
- vurdere insentivordninger for livslang læring i samarbeid med arbeidslivet og voksenopplæringsinstitusjonene

#### STUDIEFINANSIERING

Alle studenter skal få en studiestøtte de kan leve av, og som samtidig gir mulighet til å fullføre studiet på normert tid og med gode resultater. Summen av lån og stipend bør gi studentene tilstrekkelig kjøpekraft til at de kan studere på heltid. Lån og stipend bør knyttes opp mot grunnbeløpet for å sikre at summen av lån og stipend følger den vanlige lønns- og prisveksten.

Studiefinansieringen bør øke stipendandelen til de studentene som klarer å gjennomføre studiene på normert tid eller kortere. Studenter med særskilte behov for ekstra tid til å slutføre en påbegynt utdanning, må ha muligheten til å kunne oppnå tilleggslån/tilleggsstipend når dette er dokumentert av utdanningsinstitusjonen og/eller lege.

Statens lånekasse for utdanning bør suppleres med en statlig garantiordning som den enkelte student kan benytte. Slik vil hver enkelt student være garantert studielån på like vilkår som i dag, men vil kunne velge den banken man selv ønsker.

I en globalisert verden er det viktig å legge til rette for at norske studenter har gode muligheter til å ta utdanning i utlandet. Derfor vil vi at 70% av skolepengestøtten blir gitt som stipend både for bachelor- og mastergradsstudenter. Dette innebærer lik studiestøtte til både hel- og delgradsstudier.

Norske studenter ved godkjente private utdanningsinstitusjoner i Norge bør få omgjort studielån som gjelder skolepenger eller studieavgift, til stipend etter samme modell som gjelder for norske studenter i utlandet.

#### FORSKNING

Å opprettholde Norges posisjon som en kunnskapsbasert økonomi med et konkurransedyktig, dynamisk og produktivt næringsliv, krever et løft i forskningsinnsatsen.

Konkurransen fremmer kvalitet, derfor er det positivt at konkurranse blir en integrert del av rammevilkårene for norske forskere, samtidig som forskerne også må gis bedre og mer langsiktige vilkår. Derfor bør norsk forskningspolitikk prioritere områder der vi har kompetansefortrinn, næringsstrukturelle fortrinn, naturgitte fortrinn eller en kombinasjon av disse.

Grunnforskningen er et felles gode av stor betydning for samfunnet og skal derfor sikres tilstrekkelige ressurser og være fri og uavhengig. De offentlige bevilgningene må være langsiktige og forutsigbare for å skape forskning som har høy kvalitet og er konkurransedyktig.

Anvendt forskning skaper potensial for økt produktivitet, innovasjon og nyskaping i næringslivet så vel som i offentlig sektor. Det er sammenheng mellom satsing på forskning, utvikling og innovasjon, og vekst i økonomien. Vi vil stimulere til et tettere samarbeid mellom næringslivet og forskningsmiljøene, for å oppnå enda mer innovasjon og nyskaping.

Det er positivt at privatpersoner og bedrifter donerer penger til allmennyttige formål. Gode insentivordninger for økt privat forskning skal styrkes.

Et ledd i en slik stimulans vil være å fjerne skatteplikt på eiendom og på overskudd fra forskningsinstitusjoner og stiftelser som ikke tar utbytte fra sin virksomhet. Et slikt unntak bør også gjelde for overskudd fra eventuelle knoppskytinger, så lenge utbyttet går inn som egenkapital eller driftsmidler i stiftelsen.

#### Fremskrittspartiet vil:

- øke bevilgninger til forskning og utviklingsarbeid
- innføre skattefradrag for gaver til universiteter og forskningsinstitusjoner
- at grunnforskning skal finansieres av det offentlige
- utvide SkatteFUNN, Brukerstyrt innovasjonsarena (BIA), nærings-Ph.d. og offentlig-Ph.d.
- forenkle byråkratiet rundt søknad om forskningsmidler
- at den næringsrettede forskningen rettes mot områder der Norge har spesiell kompetanse eller sterke næringsklynger
- at tildeling av forskningsmidler også skal baseres på resultatmåling og prosjektevaluering
- tilby konkurransedyktige vilkår for rekruttering til forskning

# Familiepolitikk

For Fremskrittspartiet er familien det viktigste fellesskapet i samfunnet. Familien er viktig for å ivareta norske tradisjoner og kultur. Familiens stilling i det norske samfunnet skal styrkes fremfor at det offentlige i stadig større grad tar til seg makt på bekostning av familien. Utgangspunktet og forutsetningen for ethvert familieforhold er at det bygger på frivillighet.

Fremskrittspartiet ønsker imidlertid å begrense barnetrygden til de 5 yngste barna. Barnefamilier med flere enn 5 barn må bære en større del av kostnadene selv, ikke sende regningen til fellesskapet.

Å bli gravid for første gang kan være overveldende, og forutsetningene for å lykkes som foreldre er ulik. Mange kan ha behov for oppfølging for å gi barnet en trygg start i livet. Vi vil støtte opp om ideelle organisasjoner som tilbyr oppfølging under svangerskap og hjelp til sårbare familier i barns første leveår, som supplement til kommunens tilbud. En god hjelp i denne perioden vil foreldre og barn kunne nyte godt av gjennom hele livet.

Alle barn har rett til å vite hvem deres biologiske foreldre er. Det er ingen menneskerett å få barn, men alle barn har rett til en god og omsorgsfull oppvekst. Endringer i familiens sammensetning skal ikke gå på bekostning av foreldrenes plikt til å oppdra sine barn, og begge foreldrene skal stilles likt når det gjelder foreldreansvar og omsorgsrett og -plikt for felles barn ved samlivsbrudd.

Alle par har rett til å innrette seg på den måten de selv finner best. De som selv velger samboerskap som samlivsform, må også selv sørge for å sikre seg nødvendige rettigheter. Vi tar sterk avstand fra ekteskap som inngås under tvang. Ekteskap mellom søskenbarn skal ikke tillates.

Fødselspermisjon og foreldrepenger skal videreføres, med en selvstendig opptjenings- og uttaksrett for begge foreldre. Hvem av foreldrene som skal være hjemme med barnet og hvor lenge, bestemmes av foreldrene selv, og dermed avvikles mødrekvoten og fedrekvoten. Ved småbarns-adoptsjon gjelder samme permisjonsregler som ved fødselspermisjon.

Vi ønsker å videreføre barnetrygden som en universell ordning. Kontantstøtten gir foreldre en valgfrihet og muligheten til å være hjemme sammen med barnet lenger. Kontantstøtten har uheldige utslag knyttet til integrering og derfor mener Fremskrittspartiet at ordningen må endres.

Kontantstøtten bør forbeholdes de som har stått i arbeid og hatt arbeidsinntekt siste 12 måneder før barnets fødsel. Ytelser fra Nav som kan medregnes som inntekt, er sykepengene tilstått under svangerskapet. Det bør utredes hvorvidt studenter bør ha muligheten for å få kontantstøtte og hvilke kriterier som i så fall skal gjelde.

Barn har rett til begge sine foreldre. I dag opplever ofte far at likestilling er fraværende etter samlivsbrudd. Foreldrene må derfor ved samlivsbrudd likestilles i sine plikter og rettigheter. Det innebærer at barn må få lik mulighet til å være like mye sammen med begge sine foreldre. Utgangspunktet ved samlivsbrudd må være en likedeling med 50/50 samvær, også ved avgjørelser i retten.

Utgangspunktet må være at barna skal kunne fortsette å bo i sitt kjente nærmiljø hvor de er etablert med familie, venner, barnehage og skole. Det må som hovedregel være enighet mellom begge foreldrene dersom barn skal flyttes ut av sitt kjente og trygge nærmiljø. Flytting med barn i Norge likestilles med flytting av barn ut av Norge.

## Fremskrittspartiet vil:

- at foreldres plikter og rettigheter likestilles ved samlivsbrudd
- at delt bosted blir hovedregel ved samlivsbrudd
- at sanksjoner mot samværsabotasje må skjerpes
- la foreldrene selv få avgjøre fordeling av fødselspermisjon
- sikre barn rett til samvær med begge foreldre ved samlivsbrudd
- øke beløpsgrensen for hvor mye man kan spare i mindreårige barns navn
- at begge foreldre skal ha selvstendig opptjenings- og uttaksrett for fødselspermisjon og foreldrepenger

- at barnetrygden videreføres som en universell ordning, begrenset oppad til 5 barn
- at barnetrygden skal ikke kunne eksporteres ut av landet.
- at kontantstøtteordningen strammes inn og knyttes til forutgående arbeidsinntekt
- utrede om, og eventuelt hvilke kriterier som skal ligge til grunn for, å gi studenter tilgang til kontantstøtte

God grunnbemanning og en stabil bemannings-situasjon er en forutsetning for gode barnehager.

#### Fremskrittspartiet vil:

- styrke språkopplæringen i barnehagen
- kartlegge barnehagens betydning for integrering
- at alle godkjente barnehager skal likebehandles av det offentlige
- sikre reell økonomisk likebehandling av private og offentlige barnehager
- at private barnehager skal motta finansiering direkte fra staten etter modell av private skoler
- ha fri etableringsrett av private barnehager

#### BARNEVERN

Barn er sårbare og har et særlig behov for beskyttelse, omsorg og kjærlighet. Samtidig er barn individer med selvstendige rettigheter. Barns rett til trygghet og sikkerhet skal alltid prioriteres. Barn har også rett til å bli hørt og involvert i viktige avgjørelser som angår deres liv.

#### BARNEHAGE

Fremskrittspartiet vil ha et mangfold av barnehager som tilbyr et variert pedagogisk innhold av høy kvalitet. Vi vil sikre at også de private barnehagene får rammevilkår til å kunne fortsette driften og gi et godt tilbud. Barnehagen skal sammen med foreldrene gi et godt grunnlag for at barna blir trygge og sosiale. Det er viktig at barna får utvikle seg som enkeltindivider og stimuleres gjennom lek. Innsatsen mot mobbing må settes inn allerede i barnehagen. Vi stiller oss positive til lese- og skriveopplæring i barnehagene.

Vi vil lovfeste retten til barnehageplass fra barnet er ett år, uavhengig av når på året barnet er født.



Fremskrittspartiet vil styrke tidlig innsats, forebyggende tiltak og støtte som legger til rette for at flest mulig barn kan vokse opp i sin familie og sitt nærmiljø. Et godt familie- og barnevern må være koordinert når flere instanser er inne og være tilpasset det enkelte barn og den enkelte families behov. Fremskrittspartiet vil legge til rette for et mangfold av tilbud.

Barnevernet i Norge har fått et renommé som gjør at mange foreldre ser på dem som en trussel, ikke en hjelp. I flere saker er norsk barnevern dømt for brudd på menneskerettighetene i den Europeiske menneskerettsdomstolen. Det er nødvendig å gjenreise tilliten til barnevernet i Norge. Mange føler at rettsikkerheten er dårlig ivaretatt.

Det er store forskjeller på hvordan barnevernet jobber i ulike kommuner. For å få til en endring som ivaretar rettsikkerheten på en bedre måte er det behov for å organisere tjenesten annerledes. Myndighetsutøvelsen som foretar omsorgsovertakelser, bør være et statlig ansvar. Det må sikres en lik terskel og lik behandling av sakene. Forebygging og hjelpetiltak skal fortsatt være et kommunalt ansvar. Det er naturlig å vurdere behovet for en ny finansieringsmodell i lys av dette.

Noen av de som jobber i førstelinjen i barnevernet, har lite erfaring og behandler svært krevende saker. Fremskrittspartiet mener det må stilles krav om autorisasjon for å behandle saker om omsorgsovertakelse. Det bør mer praksis inn i fagutdanningen.

Når det er til barnets beste, skal barnet tas ut av hjemmet. Barnevernet skal alltid vurdere nærmeste familie og familiens nettverk som barnet allerede kjenner ved behov for fosterhjem. Barna skal ha rett til å slippe samvær med sine biologiske foreldre dersom dette er til fare for barnet eller mot barnets ønske. Barnet skal delta i og ha innflytelse på de beslutninger som angår dem.

Ofte er det den sakkyndiges rapport som avgjør utfallet i barnevernssaker. Dette gir svært mye makt til dem som lager denne. Det må strammes

inn på kravene til hvem som kan være sakkyndige, hvor mange rapporter man kan utarbeide og antall møter med barna og tidsbruk i familien.

Barnevernsfeltet er i praksis helt utenfor politisk kontroll på grunn av strenge taushetspliktreger. Dette gjør det tilnærmet umulig å kontrollere hvordan tjenesten fungerer. Det bør settes ned et utvalg som ser på hvordan rettsikkerheten i barnevernet kan styrkes. Fylkesnemndene bør legges ned og sakene behandles i domstolsapparatet.

Skifte av saksbehandlere innen familievern/ barnevern bør være en rettighet for å sikre at barnevernets beslutninger ikke gjøres på bakgrunn av dårlig kommunikasjon mellom foreldre og saksbehandlere. For å ivareta rettssikkerheten for barn og deres familier bør en person utenfor barnevernet, og som ikke arbeider med saken, være til stede under samtaler med barn som omhandler alvorlig vold eller seksuelt misbruk. Slike samtaler bør tas opp.

Ved omsorgsovertakelse er det avgjørende at barn får det bedre enn i det hjemmet de flytter fra. Det skal utarbeides en individuell plan for hvordan barnet skal følges opp. Da er det viktig at fosterforeldre og barnevernsinstitusjoner har tilstrekkelig kompetanse. For å redusere antall institusjonsplasseringer bør flere fosterhjem spesialiseres for å mestre utfordrende plasseringer. Rusbruk og misbruk er en utfordring på barnevernsinstitusjoner. Ansatte på disse institusjonene skal i praksis overta foreldrenes rolle i å følge opp barn og ungdom. På samme måte som foreldre bruker tvang overfor sine barn for å skåne dem, må også barnevernet kunne gjøre dette for å ivareta oppgaven sin.

Vold, overgrep, fysisk og psykisk misbruk, herunder kjønnslemlestelse av barn, er alvorlige overgrep. Slikt misbruk må bekjempes med langt større ressurser enn hittil, og strafferammene må skjerpes.

For å få stoppet kjønnslemlestelse er det viktigste tiltaket å innføre obligatoriske helkroppssundersøkelser for alle barn på helsestasjoner. Volds- og overgrepssaker mot barn skal alltid prioriteres.

#### Fremskrittspartiet vil:

- styrke barnevernsbarns mulighet for medvirkning og til å klage på tjenester de mottar
- at omsorgsovertakelser skal være et statlig ansvar
- at kommunene skal ha ansvar for forebygging og hjelpetiltak i familien
- erstatte fylkesnemndene med en familiedomstol
- styrke rettsikkerheten i barnevernet
- stramme inn kravene til sakkyndige og rapportene som skrives
- ha mer praksis i utdanningen og stille krav om autorisasjon for de som skal jobbe med omsorgsovertakelser
- gi mulighet til å bruke tvang på barnevernsinstitusjoner når dette er til barnets beste
- at fosterforeldre som blir dømt for vold eller overgrep, skal miste retten til å være fosterforeldre for alltid
- at det skal være tilgang til elektronisk journal i barnevernet på lik linje som helsevesenet
- sikre at personer som bistår barnevernet, ikke samtidig har roller i private barnevernsinstitusjoner
- styrke fosterforeldrenes rettigheter
- bedre fosterforeldrenes lønns- og pensjonsrettigheter
- sikre en helhetlig gjennomgang av fosterhjemsomsorgen i nær dialog med fosterhjemmene
- gi mulighet for politisk innsyn og kontroll med barnevernsfeltet

- utrede om det skal gjøres opptak av behandling i barnevernssaker for å styrke rettsikkerheten
- at så langt det lar seg gjøre, skal det unngås at søsken splittes
- fosterforeldre må få støtte og hjelp til å kunne ta imot søsken

#### ALENEBOERE

Svært mange mennesker i Norge bor av ulike grunner alene. Det betyr at de kun har én inntekt som skal dekke kostnader til bolig og øvrige behov.

Avgifter og gebyrer knyttet til bolig må i størst mulig grad differensieres ved at det betales for målt forbruk, og ikke etter stipulert forbruk basert på boligens areal.

På grunn av et generelt høyt kostnadsnivå opplever mange aleneboere at de befinner seg i en økonomisk krevende situasjon. Fremskrittspartiet ønsker i størst mulig grad politiske løsninger som er generelle, men som samtidig ivaretar interessene til ulike grupper mennesker.

## Kultur og idrett

Fremskrittspartiet ønsker et levende kultur- og idrettsliv, basert på personlig engasjement og frivillighet.

Kulturen bidrar til økt livskvalitet for mange, både for utøvere og publikum. Profesjonelle kunstnere, lag, foreninger og enkeltpersoner gjør en stor innsats for å tilby et variert utvalg kulturaktiviteter. Kultur for voksne utøvere og publikum bør i større grad finansieres ved publikumsbetaling og i samarbeid med næringslivet.

Kultur for voksne mennesker i bør i større grad kunne finansieres uten offentlig støtte, og baseres på betalingsviljen hos publikum. Det er ingen politisk oppgave å avgjøre hva som er gode kulturuttrykk for eksempel gjennom offentlig støtte, men der det offentlige bruker penger på kulturtiltak, er det viktig at pengene kommer folk flest til gode. Barn og unge bør prioriteres når offentlige kultur- og idrettsmidler skal fordeles slik at flest mulig kan delta.

Det er viktig å verne om Norges kulturarv. Enkelte nasjonale og regionale institusjoner er spesielt viktige for landets identitet. Disse bør sikres en grunnfinansiering, uavhengig av hvilken aktivitet som til enhver tid foregår i bygningene.

Fremskrittspartiet vil fjerne tilskuddsordningen for trossamfunn, men sikre tilskudd for å ivareta kirkebygg med kulturhistorisk verdi, samt lovpålagte oppgaver.

Frem til det er politisk flertall for å fjerne tilskuddsordningen for trossamfunn må det innføres tydelige økonomiske sanksjoner mot trossamfunn som driver med diskriminering. Utenlandsk finansiering av moskeer i Norge må forbys, da det er vel kjent at moskebygging for å øke egen innflytelse inngår i flere islamske nasjoners utenrikspolitikk.

Kultur og idrett er et viktig verktøy for å bidra til god integrering.

#### Fremskrittspartiet vil:

- at kulturinstitusjoner i størst mulig grad finansieres av publikum
- at offentlig støtte skal gis til aktiviteter for barn og unge for å gi flere mulighet til å delta
- opprettholde støtte til vedlikehold og investeringer for viktige nasjonale og regionale kulturinstitusjoner
- forenkle reglene for selvstendig næringsdrivende kunstnere

- tillate organisasjoner med «allmennyttige formål» lov å utplassere spilleautomater igjen, da dette tidligere var en svært viktig inntektskilde for idrettslag og humanitære organisasjoner

- kutte statlig kulturbyråkrati ved å legge ned Kulturrådet og Norsk Filminstitutt og flytte ansvarsområder og ressurser dit de hører hjemme, i hendene på kulturfeltet selv

#### VÅR FELLES KULTURARV

Den norske kulturarven representerer store verdier og er med på å gi nasjonen og innbyggerne identitet og fellesskapsfølelse. Vår felles kulturarv er representert gjennom kulturminner, eiendommer, bygninger, musikk, kunst, litteratur og språk.

Når staten krever undersøkelser for å lete etter kulturminner, og i de tilfellene der staten freder private eller offentlige kulturminner, skal staten også bære kostnaden ved dette.

Det settes av egne bevilgninger til riksantikvarens budsjettposter for å ivareta vedlikehold av kulturminner.

Vi vil arbeide for ordninger hvor staten kompensere for merkostnader ved finansiering av forsikring, drift og vedlikehold av de bygg og steder det offentlige betrakter som kulturminner, fordi det er statens ulike pålegg som medfører økte kostnader. Det offentlige må også i større grad sikre private gjenstander og private samlinger som en del av vår viktige kulturarv.

Det er viktig å ivareta norsk kultur og kulturarv. Integrasjon av uttrykk fra andre kulturer bør foregå i et naturlig tempo og bør ikke være en offentlig oppgave. Norsk kultur lever i naturlig samspill med andre kulturer og trenger derfor ikke politisk vedtatte stimuli for å ta til seg nye impulser – de blir best tatt imot når de ikke blir forsert inn.



#### Fremskrittspartiet vil:

- at der hvor staten freder privat eiendom, skal det gis kompensasjon
- at kulturminnesaker underlegges politisk behandling
- at det økonomiske ansvaret for håndtering av fortidsminner pålegges staten
- arbeide for at midler fra opplysningsvesenets fond i større grad kanaliseres til kommunens kirker
- fjerne administrativ rett til å sende lokalt behandlet kulturminnesak til riksantikvaren etter politisk avgjørelse.
- styrke fartøyvern og bidra til at kystkulturen blir tatt vare på

#### SAMISK KULTUR

Det er viktig og berikende for Norge å opprettholde samisk språk, kultur og samfunnsliv i de områder hvor samene tradisjonelt har vært bosatt, og hvor de har hatt sitt virke. Arbeidet med å sikre

dette bør gjøres gjennom ordinære folkevalgte organer, eller organer med utspring fra disse, samt på frivillig basis. Fremskrittspartiet ønsker å opprettholde fagopplæring innen duodji i skoleverket.

#### FRIVILLIGHET

Kulturaktiviteter for barn og ungdom blir stadig viktigere. I en tid hvor barn i langt større grad enn tidligere passiviseres, er alle våre frivillige lag og foreninger spesielt viktige. Kultur- og fritidsaktiviteter for barn og unge er også viktige for trivsel og oppvekstmiljø, samt for utvikling av sosiale ferdigheter og tilhørighet. Barne- og ungdomsarbeidet som gjøres i frivillige lag og foreninger, er uvurderlig som forebyggende arbeid, også når det gjelder rusproblematikk.

Frivilligheten skal ikke brukes av det offentlige som et instrument, men må få velge sine oppgaver, organisasjon og arbeidsform selv. For å legge til rette for gode rammer for frivilligheten ønsker FrP å arbeide for momsfratak for frivillige organisasjoner, registrert i frivillighetsregisteret.

Frivilligsentraler er mangfoldige møteplasser bygget på frivillighetens premisser og lokale ønsker, ivaretatt av ansatte i samhandling med frivillige, lag og foreninger, næringsliv og kommune.

Frivilligsentralene spiller en viktig rolle rundt om i kommunene og har en viktig funksjon i å støtte og stimulere til frivillig innsats og samarbeid med lokale lag og foreninger.

Dagens korps bidrar med musikkopplæring av barn og unge og gir barn som ønsker det, tilgang til instrumenter. For å bedre hverdagen for korpsene bør det innføres fullt momsfratak for kjøp av instrumenter, samt etableres insentiver for å bedre tilgangen på dirigenter. Fremskrittspartiet ønsker opptrapping mot en full og regelstyrt moms-kompensasjon for frivilligheten.



## IDRETT

Idrett skal i størst mulig grad være uavhengig av politisk styring. Idretten må ikke ses som en forlenget arm av det offentlige, men må få vokse og gro på egne premisser til glede for deltakere og utøvere.

Offentlige midler som brukes på idrett, bør primært brukes på barne- og ungdomsidrett. Toppidretten skal være egenfinansiert, slik at den ikke trekker offentlige midler vekk fra breddeidrett.

Vi har over mange år registrert et stort behov for rehabilitering og nyetablering av idrettsanlegg. Idrett har store ringvirkninger på mange områder. Folkehelse generelt, rusarbeid, forebygging, rehabilitering, integrering og skolearbeid kan nevnes. Dette innebærer at man må se sektorovergripende og landet under ett. Det offentlige må derfor i mye større grad ta ansvaret for bredden i tilbudet i hele landet.

Vi ønsker at ordningen med spillemidler til kultur og idrett blir endret slik at ventetiden blir fjernet, og at staten forskutterer restbeløp for Norsk Tipping slik at lag og foreninger som bygger idrettsanlegg og kulturbygg, får tilskuddet når anlegget blir tatt i bruk.

FrP ønsker å oppheve enerettsmodellen og innføre en lisensordning for sports- og underholdningsspill på lik linje med våre naboland. Videre vil FrP se på muligheten for å innføre en felles ordning for spillestans på tvers av alle tilbydere av pengespill, slik Sverige og Danmark har gjort.

Det offentlige bør legge til rette for og tilføre ressurser gjennom gjensidige avtaler hvor lag og foreninger stiller seg til disposisjon når organisasjonen og det offentlige har gjensidig nytte av dette.

Daglig tilbys det varierte aktiviteter ved alle landets heste- og ridesentre til medlemmer og andre i alle aldre. Det legges ned utallige timer i frivillig innsats for å sikre at deltakerne skal få

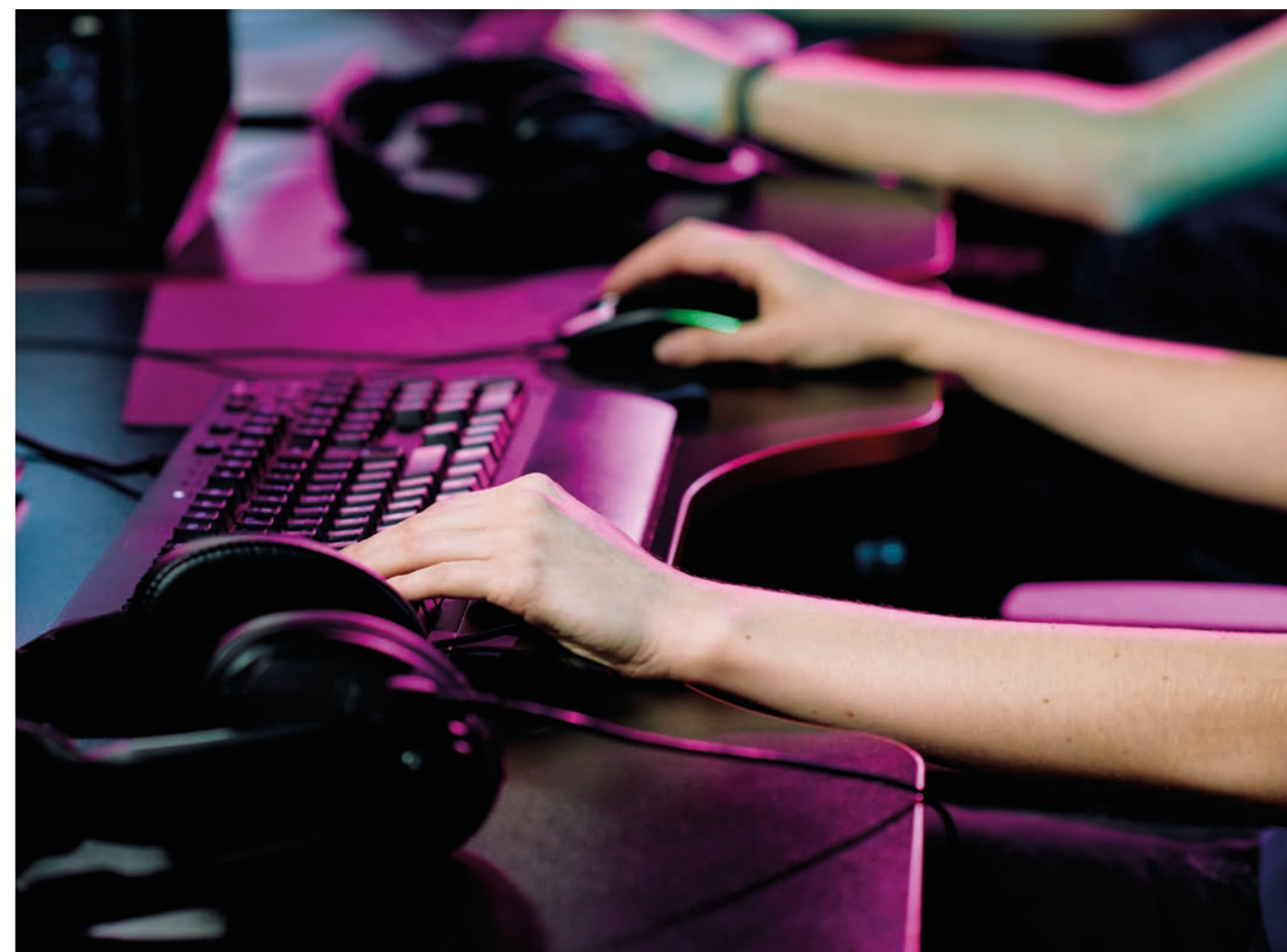
mest mulig utbytte av aktivitetene. Det følger av forskrift om totalisatorspill at inntektene fra totalisatorspillet skal bidra til å styrke hestesporten, hesteholdet og norsk hesteavl. Totalisatoravgiften bør fjernes, men så lenge den innkreves bør midler øremerkes til å bidra til å opprettholde tilbudet ved landets utallige heste- og ridesentre.

### Fremskrittspartiet vil:

- stimulere til fortsatt frivillig innsats
- prioritere barne- og ungdomsaktivitet innenfor kultur og idrett
- utvide momskompensasjonsordningen og øke skattefradraget for frivillige lag og foreninger
- legge bedre til rette for at funksjonshemmede får anledning til å delta i kultur og idrettsaktiviteter
- avvikle enerettsmodellen
- sikre at merverdiavgift på frivillig arbeid refunderes eller kompenseres
- sikre norsk hestesport forutsigbare økonomiske rammevilkår for å kunne tilby medlemmer og andre et variert aktivitetstilbud i fremtiden
- sørge for at momskompensasjon til investering i idrettsanlegg blir endra slik at kommuner og idrettslag kan budsjettere med full refusjon

## GAMING OG E-SPORT

Gaming er den største aktiviteten blant barn og unge i Norge, men aktiviteten har frem til nå i liten grad vært organisert gjennom frivillige lag og organisasjoner. Samtidig ser vi at den organiserte delen av gaming, som kalles e-sport, vokser frem over hele landet, der kommuner, lag og organisasjoner, foreldreinitiativ og ungdommene selv starter lokale lag og klubber for å organisere aktiviteten.



FrP er positive til at gaming i større grad kommer inn i organiserte former, der gamerne får vokseoppfølging og kommer inn i det frivillige kultur og idrettsmiljøet. Gode organiserte e-sporttilbud lokalt vil i tillegg til å gi ungdommene ett fritidstilbud, kunne påvirke positivt på det sosiale miljøet og folkehelseutfordringer knyttet til stillesitting og fysisk aktivitet.

Vi ønsker å likebehandle e-sport med annen frivillig organisert idrett og kulturaktivitet, og vil gi e-sportlag og organisasjoner for barn og unge de samme mulighetene til å få finansiering gjennom de offentlige støtteordningene.

### Fremskrittspartiet vil:

- Likebehandle e-sportklubber med andre frivillige idrettslag og organisasjoner
- Bidra til å styrke kunnskapen, kompetansen og forskningen om gaming og e-sport i Norge
- Bidra til at kommuner og fylkeskommuner legger til rette for e-sport i offentlige idretts- og kulturbygg
- Bidra til å gjennomføre nasjonale og internasjonale e-sportarrangementer i Norge

## FOLKEHELSE

Folkehelse er et vidt begrep som spenner langt utover den organiserte idretten. Tiltak for å bedre folkehelsen handler om tilrettelegging for å kunne gjøre gode valg, og for å få flere i gang med fysisk aktivitet. Dagens aktivitetsmidler går utelukkende til ulike prosjekter i organiserte idrettslag. Det bør imidlertid også ses på alternativer hvor aktivitetsmidler kan komme flere til gode, også tiltak rettet mot uorganisert aktivitet som etablering av nærmiljøanlegg, aktivitetsparker, turløyper osv.

## ÅNDSVERK OG RETTIGHETER

Skapere og utøvere bør sikres muligheten til å livnære seg gjennom sin virksomhet ved eienomsrett til egne skaperverk og prestasjoner. Disse gruppenes inntekter vil i større grad basere seg på reell verdi i form av faktisk utnyttelse, fremfor offentlige etaters og politikeres synsing.

Enhver som skaper åndsverk, må sikres rettighetene på en tilstrekkelig måte. Samtidig må forbrukeres rettigheter til lovlig bruk av åndsverk ikke bli utilbørlig innskrenket. Den teknologiske utviklingen gir både muligheter og utfordringer.

Åndsverksloven bør liberaliseres i tråd med våre naboland, slik at man utarbeider en generell avtalelisens. Dette vil blant annet bidra til at NRK kan utvide tilbudet av arkivprogrammer. Det norske mediemarkedet vil enklere kunne klarere andre typer rettigheter gjennom en generell overordnet avtale.

### Fremskrittspartiet vil:

- at åndsverksloven og forbrukerrettigheter moderniseres slik at dagens digitale forbrukerkultur er et gode både for dem som skaper og for dem som bruker åndsverk

## ARKIV, BIBLIOTEK OG MUSEER

I et kunnskapssamfunn er tilgang på informasjon viktig. Arkiver, biblioteker og museer er gode kilder til kunnskap, men det er en forutsetning at har evne til å omstille seg for å opprettholde en sterk stilling. Fremskrittspartiet er opptatt av at bibliotek tjenester skal være gratis og tilgjengelig for alle, gjerne døgnkontinuerlig tilgang, slik enkelte kommuner har etablert.

Museene er viktige institusjoner der frivillige entusiaster, fagfolk og myndigheter i fellesskap tar vare på kulturarven. Det offentlige skal legge til rette for det musealt arbeid med bevilgninger til drift og investeringer i anlegg.

Vi bør stimulere til et utstrakt og åpent samarbeid mellom våre museale institusjoner og private samlere med tanke på utstillinger og bruk av frivillige, spesialister og samlere. Museenes kapasitet til anskaffelse og oppbevaring av samtidsobjekter bør styrkes med tanke på et større fremtidig utvalg av historiske objekter.

### Fremskrittspartiet vil:

- at institusjonene skal kommunisere med folk og låne ut innhold over Internett samt ta i bruk flere distribusjonsmåter

## MEDIER

En fri og uavhengig presse er en forutsetning for demokratiet, ytringsfriheten og rettsstaten. For å sikre konkurranse og mangfold i mediene vil vi arbeide for størst mulig grad av etableringsfrihet i medienæringen. Ordinære konkurranseregler skal også gjelde for mediebedrifter.

Fremskrittspartiet vil omgjøre NRK til aksjeselskap og selge statens aksjer. Finansiering av NRK må skje på samme vilkår som for andre kringkastingsselskaper.

Et lands presse er ikke uavhengig dersom den er avhengig av støtte fra staten. Etter hvert som pressen blir mer og mer avhengig av statsstøtte, vil uavhengig journalistikk svekkes. Det er en fare for at pressens kritiske holdning til statsstyret blir dempet på grunn av statlige subsidier. Fremskrittspartiet vil fjerne statsstøtten til mediene, men så lenge denne ordningen består skal også nye medier være støtteberettiget.

FrP mener det fortsatt bør være mulig å sende riksdekkende radio på FM-nettet, og at aktører som ønsker å gjøre det, kan reetablere et slikt sendenet.

### Fremskrittspartiet vil:

- stimulere utenlandsk filminnspilling i Norge
- motarbeide enhver form for sensur
- etablere en ny finansieringsordning for NRK
- fjerne pressestøtten, men inntil dette er gjennomført gi nye medier tilgang til støtte på lik linje med etablerte medier
- sikre plattformnøytralt redaktøransvar
- sikre plattformnøytrale momsregler



[www.frp.no](http://www.frp.no) • [facebook.com/fremskrittspartiet](https://facebook.com/fremskrittspartiet)  
Karl Johans gate 25, 0159 Oslo • Tlf.: 23 13 54 00 • [frp@frp.no](mailto:frp@frp.no)